

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Slovenská armáda a bitva u Lipovce a její odraz ve slovenském tisku

Jiří Zmrzlý

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Slovenská armáda a bitva u Lipovce a její odraz ve slovenském tisku

Mgr. Jiří Zmrzlý

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Suk, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlášení o autorství práce

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Slovenská armáda a bitva u Lipovce a její odraz ve slovenském tisku*“ vypracoval samostatně a výhradně s využitím vlastních zdrojů v práci uvedených. Čestně prohlašuji, že veškeré dokumenty a přílohy vložené v diplomové práci jsou vlastněny autorem diplomové práce.

V Praze dne 29. dubna 2021

.....

Mgr. Jiří Zmrzlý

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval panu PhDr. Pavlu Sukovi, Ph.D. za jeho rady a pomoc při tvorbě této práce. Také bych rád poděkoval své rodině za podporu během celého mého studia. Mé hlavní poděkování patří mé přítelkyni Michaelle Šikulové za oporu, kterou mi v těchto těžkých dobách poskytovala.

Citát

Slováci a Slovenky, občané Slovenské republiky, poslouchajte! V plné solidaritě s Velkoněmeckou říší nastupuje slovenský národ v obraně evropské kultury na svoje místo. Část naší armády překročila hranice Slovenské republiky, aby se připojila k bojující armádě německé.

V Bratislavě, 24. června 1941

Podepsaní:

Dr. Jozef Tiso

Dr. Vojtěch Tuka

Gen. Ferdinand Čatloš¹

¹ Projev ministra vnitra Alexandra Macha připravený slovenským prezidentem Jozefem Tisem o vstupu Slovenska do války proti Sovětskému svazu. Generál Ferdinand Čatloš toto prohlášení nikdy nepodepsal. Alexandr Mach se při soudním procesu obhájoval tím, že Čatlošovo jméno na dokument takové povahy patřilo a bylo irelevantní, jestli podepsal nebo nikoli. Zdroj: Slovenskému národu. *Gardista*, 25. 6. 1941, III. (142); Příloha č. 1.

Obsah

1. Úvod	8
2. Vztahy mezi Slovenskou republikou a Sovětským svazem	13
2.1. Slovenské zpravodajství a Sovětský svaz do 22. června 1941	17
2.2. Vyhlášení války Sovětskému svazu	19
3. Tažení slovenské armády v Sovětském svazu.....	23
3.1. Přesun Rychlé skupiny do Sovětského svazu	23
3.2. První bojová akce Rychlé skupiny	24
3.3. Útok na Molotovovu linii a následná reorganizace	26
4. Bitva o Lipovec	31
4.1. Zformování a přesun jednotek k Lipovci	32
4.2. Útok slovenských sil na Lipovec	33
4.3. Sovětský protiútok.....	39
4.4. Slovenský protiútok na Lipovec	41
4.5. Zhodnocení.....	42
5. Odraz bitvy o Lipovec v dobovém slovenském tisku	46
5.1. Popis bitvy v tisku.....	46
5.2. Pietní akce v Lipovci v dalších měsících po skončení bitvy	53
5.3. Lipovec jako důležitý motiv propagandy pro zvýšení slovenského nacionalismu	58
5.4. Odraz bitvy u Lipovce v literatuře	64
6. Závěr	68
7. Zdroje.....	74
7.1. Knižní zdroje.....	74
7.2. Archivní zdroje	75
7.3. Elektronické zdroje	77
8. Resume	79

9. Přílohy	80
-------------------------	-----------

1. Úvod

Dne 22. června 1941 překročilo vojsko nacistického Německa západní hranici se Sovětským svazem, čímž byl Sovětský svaz nucen vstoupit do války. Útok probíhal ve třech směrech. Skupina armád Sever se měla probíjet skrze Pobaltí a obsadit Leningrad. Skupina armád Střed měla postupovat Běloruskem směrem na Smolensk a Moskvu a Skupina armád Jih měla postupovat Ukrajinou. Později byly její plány predefinovány na postup směrem ke kavkazským ropným polím a k Volze. Celému tažení byli přítomni také němečtí spojenci. Do tažení se tak přidaly například armády Finska, Bulharska, Rumunska, Maďarska, Slovenska, Vichistické Francie a dalších. Každá z těchto armád se významnou měrou podílela na průběhu celého tažení, ať už pozitivně, nebo negativně. Přínos slovenské armády v tažení by se mohl zdát zcela minimální. Opak je pravdou. Slovenská armáda postupovala současně s hlavním vojem německé armády a nejednou se podílela na obchvatných akcích, které výrazně pomohly německé armádě k postupu. Slovenští vojáci jako první vojsko překročili řeku San, obešli tzv. Molotovovu linii a úspěšně pokračovali napříč celou Ukrajinou. Slovenská armáda byla nedílnou součástí obkličovacích akcí u Kyjeva a jako první armáda Osy v celém tažení vytvořila předmostí na řece Don.

Výše zmíněny jsou úspěchy bojového nasazení slovenské armády. Operační povaha slovenské armády však byla predefinována právě po boji o Lipovec. V závěrečné fázi tažení Operace Barbarossa se slovenští vojáci podíleli více na pacifikačních a strážních akcích na Ukrajině. Sektorem jejich působení byla oblast okolo Azovského moře. Při zahájení nové akce, Operace Blau, tedy zahájení postupu přes Ukrajinu směrem ke kavkazským ropným polím a ke Stalingradu na Volze, se slovenští vojáci taktéž podíleli více na likvidaci partyzánských vojsk v týlu a na správě okupovaných oblastí, než na boji. Původní plány na využití vojska však byly zcela odlišné. Slovenská armáda se měla rovnocenně podílet na přímých bojových akcích jako například armády Rumunska nebo Maďarska. Zlomem přeřazení a odebrání bojových úkolů byla právě bitva o Lipovec.

Bitva u Lipovce byla bez nadsázky nejkrvavějším střetem v celém slovenském tažení v Sovětském svazu. Nelze jednoznačně říci, zda byla bitva úspěchem, nebo selháním. Pro Slovensko, Slováky a slovenskou armádu byla pravděpodobně selháním. Pro Německo byla pravděpodobně symbolem spolupráce mezi Slováky a Němci. Jedná se o jedno z mála míst, kde jsou spolu pohřbeni němečtí a slovenští vojáci. Lze se domnívat, že takto bude pravděpodobně prezentována bitva v tisku.

Téma *Slovenská armáda a bitva u Lipovce a její odraz ve slovenském tisku* je název práce, která se snaží reflektovat názory na bitvu, působení zpráv o bitvě v tisku na společnost, využívání bitvy o Lipovec k propagandistickým a nacionalistickým účelům, či prezentování bitvy jako celku v dobovém tisku I. Slovenské republiky. K analýze zmínek, popisu či názorů o bitvě byla využita soudobá periodika *Slovák*, *Gardista* a *Nový svet* (název periodik byl ponechán v originálním znění). Pro analýzu byl zvolen časový úsek od bitvy o Lipovec, tedy zjednodušeně od července 1941, až po samotný zánik výše uvedeného slovenského tisku v dubnu 1945. Cílem této diplomové práce bude zodpovědět na výzkumné otázky a poukázat na bitvu o Lipovec očima dobového slovenského tisku. Práce to bude velmi náročná, avšak přinese poznatky o tom, jakým způsobem soudobá slovenská propaganda předkládala průběh a význam této bitvy obyvatelstvu v průběhu války. Jako výzkumnou otázku si autor určil: „*Jakým způsobem probíhala bitva u Lipovce?*“ a „*Jak prezentoval slovenský tisk bitvu lidem na Slovensku?*“. Na obě tyto otázky nelze předem odpovědět.

Slovák byl politický deník a ústřední orgán Hlinkovy slovenské lidové strany. Poprvé vyšel v lednu 1919 a jeho poslední číslo vyšlo v dubnu 1945. Ve vedení redakce se střídaly osobnosti, jako Karol Sidor², Vojtěch Tuka³, Jozef Sivák⁴ a další. *Slovák* se věnoval například vnitropolitickému dění, zahraničním a válečným událostem, kultuře a sportu a dalším. Denně se vydalo 25 000 až 30 000 vydání tohoto deníku. *Gardista* byl politický týdeník, později deník

² Karol Sidor (1901-1953) byl slovenský novinář, diplomat a politik. V letech 1935 až 1939 byl poslancem Národního shromáždění. Také byl ministrem bez portfeje v Česko – slovenské vládě. Po dobu tří dnů byl také předseda autonomní slovenské vlády. Od března do dubna 1939 byl slovenským ministrem vnitra. Na žádost Německa přestal působit ve veřejném dění. Od roku 1939 až 1945 působil jako vyslanec ve Vatikánu. Po konci války zůstal v emigraci. V roce 1947 byl Národním soudem v Bratislavě odsouzen k 20 letům vězení. V roce 1948 založil Slovenskou národní radu v zahraničí.

³ Vojtěch Tuka (1880-1946) byl právník, politik a předseda vlády I. Slovenské republiky. Zpracovával návrh zákona na přeměnu Československa v Česko-slovenskou federaci. V roce 1929 byl československými orgány zatčen a odsouzen k 15 letům vězení za špionáž. Propuštěn z vězení byl předčasně v roce 1937. Po vzniku I. Slovenské republiky působil mezi lety 1939 až 1944 jako předseda vlády a také od roku 1940 až 1944 jako ministr zahraničních věcí. V roce 1946 byl Národním soudem v Bratislavě odsouzen k trestu smrti a 20. srpna 1946 popraven.

⁴ Jozef Sivák (1886-1959) byl politik, pedagog a novinář. V březnu 1939 byl krátce předsedou autonomní slovenské vlády. Od vzniku Slovenska zastával post ministra školství a národní osvěty. Zasloužil se o zavedení osnov o národním socialismu na slovenské školy, možnost působení některých českých kantorů na slovenských vysokých školách a o založení Slovenské akademie věd a umění. Byl odpůrce deportací Židů. V roce 1944 se rozhodl rezignovat na post ministra na protest proti pozvání německé armády. Národní soud v Bratislavě ho po válce odsoudil ke dvěma letům vězení.

Hlinkovi gardy vycházející v období existence I. Slovenské republiky. Vycházel týdně, později denně v Bratislavě a Žilině. První číslo vyšlo 1. ledna 1939 a poslední vyšlo 5. dubna 1945. *Gardista* se zaměřoval na prezentování politického dění na Slovensku, na výchovno-náboženské články a na události spojené s Hlinkovou gardou. Jeho šéfredaktorem byl od roku 1940 až do dubna 1945 Milo Urban.⁵ *Nový svet* byl slovenský, ilustrovaný, společenský týdeník, který vycházel v období druhé světové války. Týdeník vycházel v Bratislavě vždy v sobotu. Týdně vycházelo až 24 000 výtisků. Ve společnosti byl velmi oblíbený.

O bitvě u Lipovce bylo známo několik „střípků“, které shromáždil a následně předložil historik Pavel Mičianik ve svém díle *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. (2007). Tento autor dokázal zachytit vzpomínky posledních žijících účastníků tažení slovenské armády do Sovětského svazu a také bitvy o Lipovec. Výpovědi účastníků dokázaly vyplnit mezery v nedostatečných již nashromážděných důkazů před rokem 1989 a těsně po něm. Vytvořil tak věrohodné a jedinečné zachycení detailů celé bitvy, která doposud nebyla prezentována v českém akademickém prostředí. Pro českou společnost je bitva o Lipovec poměrně nezajímavá a pro prezentaci českých dějin není ani důležitá. I Lubomír Hlavienka ve své knize, která je uvedena v závěrečném seznamu zdrojů, tuto bitvu pouze velmi krátce zmiňuje. O prezentaci bitvy v soudobém slovenském tisku však můžeme zatím pouze spekulovat. Bitva o Lipovec se stala symbolem slovenské armády a synonymem ke slovům oddanost a odvaha. Slovenští vojáci zde obstáli a dobili obec, ovšem za cenu neuvěřitelných ztrát. Lze se domnívat, že tisk reflektoval bitvu velmi pozitivně (pod vlivem propagandy) a lze se také domnívat, že slovenský tisk vytvořil z Lipovce „modlu“.

Celý text práce je koncipován do čtyř částí. V první části jsou popsány vztahy mezi I. Slovenskou republikou a Sovětským svazem a informace získané slovenskou zpravodajskou službou v letech 1939 až 1941 o Sovětském svazu. Zmíněno bude též vyhlášení války Sovětskému svazu Slovenskem. V druhé části se práce bude stručně zmiňovat o průběhu bojových operací slovenské armády v Sovětském svazu, které předcházeli bitvě u Lipovce. Ve třetí části je potom popisována samotná bitva. V závěru této kapitoly bude nabídnuto kritické hodnocení bitvy z tehdejšího i dnešního pohledu. Zmíněny budou počty mrtvých, zraněných,

⁵ Osoba - Milo Urban | Literárne informačné centrum. *Literárne informačné centrum* [online]. Copyright © 2003 [cit. 19.04.2021]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/autor/milo-urban>; Milo Urban (1904-1982) byl prozaik, překladatel a novinář. Pracoval v nacionalisticky zaměřených periodikách. Krátce přispíval do *Slováka*. Od roku 1940 až do dubna 1945 byl šéfredaktorem *Gardisty*. Emigroval do Rakouska, kde byl držen v americkém internačním táboře, a to až do roku 1947. Národní soud v Bratislavě ho veřejně pokáral za jeho působení ve stranickém tisku za války. Až do své smrti se živil jako překladatel.

vyznamenanych apod. Nasledovat bude stěžejní část práce, a to analýza vybraného soudobého slovenského tisku, ve které se zaměřím na výše zmíněné výzkumné otázky. Pro práci byla využita kvalitativní metoda výzkumu. Jako metodu výzkumu použil autor historickou metodu analýzy. Ta byla nezbytná pro analýzu dobového tisku, jeho dobovou kritiku a také zaměření se na zásadní sdělení z tisku.

Zdrojová základna je značně omezená. Při popisu dobových událostí bude práce vycházet z prací od Pavla Mičianika. Jeho kniha *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*, z roku 2007 byla stěžejní pro druhou a třetí část textu práce. Zároveň Mičianik, jako jeden z mála historiků, dokázal hodnověrně popsat události celé bitvy. Autor také vychází z knih a zdrojů, které mohou být ideologicky zabarvené. Toho si je autor vědom, a proto bude přistupovat ke každému zdroji kriticky. Z předběžného výzkumu vyplynulo několik zjištění, se kterými je nutné pracovat. Jedním z nich je fakt, že na Slovensku existuje také obec Lipovec (tehdejší okres Turčiansky sv. Martin). Dalším z problémů je fakt, že tisk nedělal rozdíl mezi názvy *Lipovec*, *Lipowec* a *Lipowiec*. Běžně používá tyto formy jména, převzatých z cizích jazyků, v jednom a tom samém tisku. Autor práce zvolil v celé práci výraz „Lipovec“, který ostatně převážně užívá i současná slovenská historiografie. Citáty z dobového tisku budou pro lepší pochopení českému čtenáři přeloženy do češtiny. Zdroje jsou ovšem uváděny v originálním znění. V případě ruských a ukrajinských pramenů byly citáty převedeny z azbuky do latinky.

Kousek od Lipovce se nachází vesnice Ščastlivaja. Autoři historických prací se neshodují v používání skloňování tohoto názvu obce. Odborná literatura běžně používá například výraz *Ščastlivaja* stejně jako *Ščastlivoj*. Proto i tato práce může obsahovat oba tyto termíny. Jedná se o přepis z ruštiny do slovenštiny, potažmo do češtiny a také o používání názvu přímo v ruštině. Další dilema, se kterým se tato práce potýkala, byla samotná kategorizace Lipovce. Jedná se o obec, nebo město? To je otázka, na kterou nemají ani geografové, ani historici jednotný názor. Slovenský tisk používá běžně město. Na slovenské poměry se skutečně jednalo o město. Boje v Lipovci byly vleklé a rozsáhlé. Autor práce se osobně rozhodl používat označení obec. Na sovětské poměry se skutečně jednalo o větší obec. Na město svým počtem obyvatel nedosáhla. Tak to hodnotí ruští a ukrajinští historici a autor se v tomto přiklání na jejich stranu. V práci je také běžně používán termín bitva „o“ Lipovec a bitva „u“ Lipovce.

Tato práce je psána v nezvyklé době. Koronavirus omezil cestování nejen mezi kraji v jednom státě, ale také mezi státy samými. To značně omezilo zdrojovou základnu na archivních materiálech, které se nacházejí v archívech na území Slovenska, ale také na území

České republiky. Původně byla, pro potřeby výzkumu a vzniku této práce, naplánována cesta na Slovensko, kde se autor chtěl naplno věnovat studiu archivních materiálů. Podobně jako protektorátní tisk byl i tisk slovenský řízen státními orgány. V případě slovenského tisku se jednalo o 6. oddělení Ústředny státní bezpečnosti. Tento orgán vydával tiskové pokyny, jakým způsobem předkládat důležité skutečnosti čtenářům. V případě vojenského tažení vstupovaly do slovenského tisku i vojenské orgány. Proto byly cílem plánovaného výzkumu na Slovensku fondy ÚŠB a ministerstva národní obrany I. Slovenské republiky. Výzkum mu však vzhledem k okolnostem umožněno nebylo. Proto je tato práce ochuzena o archivní materiál, který, na rozdíl od některých českých archivních institucí nebyl dosud zveřejněn v online podobě. To vedlo k tomu, že autor musel vycházet z uvedených dostupných publikovaných zdrojů.

2. Vztahy mezi Slovenskou republikou a Sovětským svazem

Jednou ze základních otázek, které je možné si na úvod položit, je: „*Co všechno se vědělo o Sovětském svazu?*“. Některé informace pronikaly na území budoucího Československa už v roce 1917. Na jedné straně to byly zmínky o hladomoru a kanibalismu, o záboru půdy, o politických vraždách apod. Na druhé straně to ovšem byly vize silného národa, masivní industrializace země, výstavba rovnocenné společnosti a další.⁶ Slovenská společnost byla v mnoha ohledech v dobách Rakousko-Uherska silně rusofilská společnost. Když se v letech 1917 a 1918 dostávaly na území Slovenska informace o zločinech, či vraždách zosnovaných bolševiky, tak se slovenská společnost rozdělila na dva pomyslné tábory. Na ty, kteří věřili a ty, kteří neuvěřili nastupujícímu bolševickému režimu. O skutečném stavu v Rusku, potažmo v Sovětském svazu, nemělo mnoho Slováků tušení.

Vše se později změnilo s návratem legionářů, kteří přinášeli informace o poměrech v Rusku a také s osobními zkušenostmi statkářů z Volyně, kteří utekli před bolševiky. Když se do Československa dostaly zprávy o hladomoru na Ukrajině v letech 1921 až 1924, byla slovenská společnost poprvé rozdělena. Po vyslání československé pomoci na Ukrajinu získala slovenská část odpůrců bolševického režimu více příznivců. Další tzv. „*Hladové krizi*“ čelila Ukrajina v letech 1932 až 1933. I tehdy poslalo Československo potravinovou pomoc. Vztahy mezi Československem a Sovětským svazem byly nakonec tak příznivé, že v roce 1935 došlo k navázání hlubší spolupráce v politických, obranných a vojenských vztazích.

V dobách tzv. *Mnichovské krize* vystupoval Sovětský svaz, jako spojenec Československa, který byl ochoten jít do války spolu se západními Spojenci.⁷ Nakonec však bylo Československo nuceno přijmout mnichovský diktát. Na základě toho rozhodl tehdejší sovětský ministr zahraničí Maxim Litvinov,⁸ že takový krok dává sovětské vládě morální právo k odvolání svých závazků.⁹ O pár měsíců později zaniklo Československo a vznikl Protektorát

⁶ LOMÍČEK, J. *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: file:///C:/Users/zmrzl/Downloads/IPTX_2010_1_11210_0_256960_0_103421.pdf. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc., s. 58-59.

⁷ LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha, 2015, s. 97-98.

⁸ Maxim Litvinov (1856-1951) byl ruský revolucionář židovského původu a sovětský lidový komisař pro zahraniční věci v letech 1930-1939. Litvinov se snažil sovětskou zahraniční politiku orientovat na Francii a Velkou Británii proti nacistickému Německu. Ty o takový vztah neměly zájem, a proto byl sesazen z postu a na jeho místo nastoupil Vjačeslav Molotov, který prosazoval zahraničně-politickou orientaci na nacistické Německo.

⁹ LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha, 2015, s. 99.

Čechy a Morava. Den před vznikem Protektorátu odhlasoval Slovenský sněm odtržení od Československa a zřídil samostatný stát. Sovětský svaz byl první velmocí, která protestovala proti likvidaci československého státu. Ukončil mezinárodní styky s Maďarskem, které obsadilo Zakarpatskou Ukrajinu.¹⁰ Sovětský svaz se domníval, že se schyluje k válce namířené proti němu, a proto Maxim Litvinov požadoval svolat¹¹ na 21. března konferenci „o stavu bezpečnosti v Evropě“. Na tuto výzvu reagovaly státy Evropy chladně, britský premiér Neville Chamberlain prohlásil, že Sovětskému svazu v ničem nedůvěřuje.¹² Neúspěchy sovětské zahraniční politiky vedly k tomu, že byl Maxim Litvinov odvolán¹³ a nahrazen v květnu 1939 Vjačeslavem Molotovem.¹⁴ Ten prohlásil, že nepovažuje za nutné upozadovat zahraničně-politickou orientaci na Německo a Itálii.¹⁵ Toto prohlášení a dlouhá jednání mezi sovětskými a německými zástupci vedla k podpisu paktu Ribbentrop-Molotov.

Ještě v měsíci srpnu 1939 navázala sovětská vláda vztahy s nově vzniklou Slovenskou republikou. Prvním slovenským vyslancem v Moskvě byl bratranec prezidenta Jozefa Tisa, Fraňo Tiso. Sovětský svaz tak uznal Slovensko, čímž potvrdil zánik staré zahraniční politiky a také Československa. Rudá armáda a tajná policie obsadily budovu československého vyslanectví v Moskvě a oznámily československému vyslanci Zdeňku Fierlingerovi,¹⁶ že jeho diplomatickou misi považuje Sovětský svaz za ukončenou. Sovětská vláda následně budovu

¹⁰ LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha, 2015, s. 102.

¹¹ Není přesně uvedeno, kde se měla konference konat.

¹² LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha, 2015, s. 102.

¹³ Jednalo se o oficiální vysvětlení odvolání. Maxim Litvinov byl odvolán také z důvodu jeho vyznání víry (Judaismus). Sovětský režim v dobách vlády Jozefa Visarionoviče Stalina byl silně antisemitský.

¹⁴ Vjačeslav Molotov (1890-1986) byl dlouholetý člen Komunistické strany Sovětského svazu a sovětský lidový komisař pro zahraniční věci v letech 1939 až 1949 a potom 1953 až 1956. Kromě postu lidového komisaře pro zahraniční věci zastával celou řadu jiných postů. Prosazoval zahraničně-politickou orientaci na nacistické Německo. V roce 1949 byla jeho žena Polina Žemčuzinová odsouzena za protisovětskou činnost. Molotov ji také odsoudil, ale náklonnost Stalina si nezískal. Do politiky se vrátil po Stalinově smrti a vydržel v ní až do doby odsouzení zahraniční a vnitřní politiky Nikity Chruščova. Za tento čin byl vyloučen z vedoucích funkcí, a až do svého důchodu zastával reprezentativní funkce Sovětského svazu, převážně v zahraničí.

¹⁵ LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha, 2015, s. 104-105.

¹⁶ Zdeněk Fierlinger (1891-1976) byl předseda sociálně-demokratické strany a později komunistický funkcionář. Od konce první světové války byl vyslancem v mnoha zemích. V roce 1937 nastoupil do funkce vyslance v Sovětském svazu. V této funkci přerušovaně působil až do roku 1945. V dubnu 1945 byl jmenován posledním exilovým premiérem do voleb 1946. Stál za sloučením sociálně-demokratické strany s komunistickou stranou. Po únoru 1948 působil ve funkcích místopředsedy vlády, předsedy Národního shromáždění Československa a předsedy Národního shromáždění Československé socialistické republiky.

předala lidem z německého vyslanectví.¹⁷ Na základě paktu s Německem byl Sovětský svaz spojencem Německa a podle toho měli vystupovat také spojenci Německa, jakými bylo například Slovensko. Kde se tedy objevil negativní obraz Sovětského svazu? Když Rudá armáda na základě paktu dobyla východní část Polska, došlo k velkému proudu utečenců směřující na Slovensko. Ti začali vypovídat o represích a deportacích, popřípadě o vraždách a řadě NKVD. Kolik Poláků a Ukrajinců přišlo na Slovensko, nelze přesně zjistit.¹⁸

Dne 18. října 1940 podala německá vojenská mise na Slovensku žádost Ministerstvu národní obrany Slovenské republiky, aby byli němečtí zpravodajští důstojníci přítomni při výsleších civilních i vojenských utečenců ze Sovětského svazu. Na základě dalších dohod byli pak všichni utečenci předáni v obci Petržalka (Engerau) německým pohraničníkům.¹⁹

Slovensko-sovětské kontakty byly pod dohledem Berlína. Slovensko ovšem chtělo využít silného spojenectví obou těchto států a začalo uvažovat o politicko-vojenské spolupráci se Sovětským svazem na Slovensku. I germanofil Vojtěch Tuka mluvil o důležitosti vztahů se Sovětským svazem.²⁰ Sovětský vyslanec v Bratislavě Georgij Maximovič Puškin se při rozhovorech

z 8. července 1940 v Bratislavě zeptal Ferdinanda Ďurčanského,²¹ jak by reagovalo Slovensko, kdyby Rudá armáda obsadila tehdejší Podkarpatskou Rus.²² V té době Sovětský svaz okupoval státy Pobaltí a části Rumunska, Polska a Finska. Hrozba okupace, nebo války, byla proto velmi reálná.

Důsledky porážky Rudé armády při Operaci Barbarossa pramenily z absence obranných plánů sovětského území. Rudá armáda disponovala pouze plány útočnými, jak poukazují polští

¹⁷ ŠEDIVÝ, J. *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha, 2015, s. 102.

¹⁸ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009, s. 15-17 a 18.

¹⁹ Tamtéž, s. 19.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Ferdinand Ďurčanský (1906-1974) byl ministr spravedlnosti, sociální péče a zdravotnictví v první vládě Jozefa Tisa. Po vyhlášení vzniku Slovenského státu byl jmenován do funkce ministra zahraničních věcí. Zasloužil se o navázání mnoha zahraničních vztahů Slovenska. Na začátku roku 1945 uprchl přes Rakousko do Itálie, kde krátce (do roku 1947) vystupoval proti Československu. Později se dostal do Argentiny a do Kanady, kterou pravidelně navštěvoval až do své smrti. Nakonec se přestěhoval do Spolkové republiky Německo, kde také zemřel. V roce 1947 byl v nepřítomnosti odsouzen Národním soudem v Bratislavě k trestu smrti za válečné zločiny, spáchané na civilním obyvatelstvu.

²² LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009, s. 20.

i ukrajinští historikové. Andrej Zubov z Akademie věd Ruské federace nejednou poukázal na fakt, že kvantita výzbroje Rudé armády, která v jednu dobu převyšovala vybavení Wehrmachtu na společné hranici, byla předzvěstí zákroku proti západní části Evropy.²³ O útočných plánech často mluvili i utečenci ze Sovětského svazu, kteří byli vyslýcháni slovenskými zpravodajskými důstojníky. Nejvíce se takových zpráv vyrojilo v dubnu 1941. Referent okresního velitelství Hlinkovy gardy v Medzilaborciach uváděl, že v oblastech Sanoku se pracuje na opevňovacích pracích a tvorbě infrastruktury. Vojáci Rudé armády měli údajně zpívat: „*Až překročíme řeku San, dojde ke spojení všech Slovanů!*“.²⁴ Slovensko takové zprávy předávalo dále Německu. Jak ale byly tyto zprávy přijaty, nevíme. Podle Pavla Mičianika vědělo slovenské ministerstvo národní obrany o neobvyklé koncentraci sovětských jednotek na dobytém polském území. Slovenská armáda i přes tento poznatek nebudovala mohutná opevnění a Pavel Mičianik dále dodává, že v případě sovětské invaze na Západ by byla slovenská armáda převálcována a Slovensko by bylo rychle obsazeno. Slovenská vláda naivně věřila v nedotknutelnost státní hranice podle mezinárodního práva. Nutno podotknout, že takový naivní názor nezastávala slovenská vláda v takové době poprvé a ani naposled.²⁵

Dne 10. dubna 1941 sepsalo Okresní velitelství Hlinkovy gardy zprávu o pronikajících zprávách z obsazených území Sovětským svazem o válce se sousedními státy pod heslem „Spojení všech Slovanů“.²⁶ Andrej Zábredský²⁷ na třech stranách hovoří o obavách mezi některými obyvateli, a hlavně faráři, o připravované válce Sovětského svazu se Západem. Poukazuje na možnost zahájit kontrarevoluční činnost na území Ukrajiny a Polska a tím zdržet invazi na Západ, popřípadě porazit a zničit komunismus. Andrej Zábredský zmiňuje početné revoluční organizace působící na sověty okupovaném území a na rusky mluvící diasporu podporující toto revoluční hnutí. Právě z informací od ruské diaspory na Slovensku lze v brzké době předpokládat vojenské akce Sovětského svazu proti západu.²⁸

²³ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009, s. 22.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž, s. 23

²⁶ Tamtéž, s. 22.

²⁷ Andrej Zábredský (1906-1995) byl slovenský spisovatel. Od roku 1944 do 1954 střídal zaměstnání. V roce 1954 se stal ředitelem jednoho ze středisek Agroprojektu v Bratislavě. Následně byl přeřazen do Košic, kde působil jako hospodářský pracovník na Krajském národním výboru, odkud odešel do důchodu.

²⁸ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009, s. 22.

Věci se nakonec vyvíjely jinak, i přes značné početní stavy vojsk Rudé armády v západních oblastech Sovětského svazu, byl Sovětský svaz zaskočen útočícími německými jednotkami Wehrmachtu 22. června 1941. Na Slovensku akt války rozdělil společnost. Během jednoho dne se ze spojence stal největší nepřítel, a tak na něj měla zareagovat také propaganda. Slovenská propaganda začala útočit na bolševismus a sovětské státní zřízení a předložila slovenské společnosti skutečnosti o zločinech v Sovětském svazu. Nejlepší obrázek si mohli vytvořit vojáci Rychlé skupiny, kteří viděli zločiny sovětské moci na vlastní oči.²⁹ Obyvatelstvo okupovaného území jim mávalo a děkovalo za osvobození.³⁰

Slovenská armáda měla zvláštní roli v tomto tažení. Na jedné straně se jednalo o okupační armádu bojující po boku německého Wehrmachtu, na straně druhé se jednalo o Slováky, které vítalo polské a ukrajinské obyvatelstvo jako své osvoboditele. Slovenská propaganda ihned využila tohoto faktu a začala vytvářet propagandistický rozměr tažení proti Sovětskému svazu.³¹ Zdůrazňovala, že slovenští vojáci nebojují proti Rusům, ale proti bolševickému útlaku.

2.1. Slovenské zpravodajství a Sovětský svaz do 22. června 1941

Jak už bylo výše poukázáno, tak slovenští občané v rámci sovětsko-německého spojení získávali jiné informace, než byl obraz, který byl propagandou předkládán obyvatelstvu. O rozměrech sovětských represí a zločinech sovětského režimu se slovenská společnost zatím nedozvěděla vůbec nic. Slovenská vláda, prezident i zpravodajští důstojníci však věděli to, co běžný občan nevěděl. Jako důkaz poslouží hlášení o výsledku ukrajinského utečence Vasil Kačanovského z 1. října 1940. Ukrajinec Vasil Kačanovský utekl, aby se vyhnul vojenské službě v Rudé armádě a soudnímu stíhání za jeho nacionalistické postoje, které veřejně hlásal.³² Kromě jeho výpovědi o opevňovacích pracích na německo-sovětské hranici hovořil také o hospodářských a politických poměrech. Jak vyplývá z jeho výpovědi, životní úroveň po příchodu Rudé armády silně poklesla. Na hospodáře jsou kladeny stále větší dávky

²⁹ *Od Tatier po Azovske more.* (Ivan Július Kovačevič), 1942, 9:38; LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941.* Bratislava, 2009. s. 24.

³⁰ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941.* Bratislava, 2009. s. 24.

³¹ *Viz. Od Tatier po Azovske more.* (Ivan Július Kovačevič), 1942.

³² LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941.* Bratislava, 2009. s. 33.

a sociálně slabí hladoví. Dále uvedl, že hospodář byl povinen, pokud si ponechal například krávu, odvádět za jeden kus dobytka až 300 litrů mléka.³³ Je možné uvést příklad, kdy Vasil Kačanovský vypověděl, že režim trestá ty Ukrajince, kteří projeví sympatie k Německu. Tyto jedince trestá vystěhováním na Sibiř a zabavením veškerého majetku.³⁴

Dne 3. října 1940 došlo k dalšímu zadržení, dvou vojáků Rudé armády, kteří vypověděli, že Rudá armáda buduje útočná a obranná postavení u Rozwadowa nad Dnestrom. Také mluvili o bolševické propagandě a o brzkém útoku na Západ. Zprávu připravil velitel pluku, major Ondrej Zverin.³⁵ Utečenci byli Mikolaj Czornij a Ivan Budkovsky. Oba sloužili v Rudé armádě. Informace o tom, že byli stíháni polskými úřady za ukrajinský nacionalismus, objevila NKVD, která je měla zadržet a deportovat. Proto se rozhodli pro útěk. Vypověděli, že příslušníci ženijního vojska Rudé armády staví v noci mosty přes řeky a to takové, aby přes ně dokázaly projet tanky. Mosty byly konstruovány ze železa a traverz. Oba poskytli i informace o rozložení dělostřelectva v oblasti, využívání maskování a výstavbě nových kasáren.³⁶ Dále vypověděli následující: „*Do zbraně povolávají střídavě 5 nejmladších ročníků na výcvik. V noci přijede auto do dědiny, svolají všechny brance konkrétního ročníku, naloží je na auto a odjedou s nimi. Povolávací dopisy vůbec nerozesílají. Trestané, bohaté a ty, které mají v rodině cizího příslušníka, vůbec nepovolají.*“³⁷ Zadržení dále vypověděli, že v místních obcích se konají sešlosti, kde pověřenci vyprávějí o Sovětském svazu a jeho krásách a prezentují ho, jako ideální místo k životu. Sešlosti se vždy musí účastnit alespoň jedna osoba z každého domu. Dále uvedli, že armáda prý používá zastaralou a zaostalou techniku. Pušky pocházejí z éry carského Ruska, dělostřelectvo je hipomobilní, automobily jezdí na páru, nejvíce zastoupenou jednotkou je ruská kavalérie s puškami a šavlemi.³⁸ Přiznali také, že dělostřelectvo disponuje novými moderními děly.

Ukrajinský utečenec, který překročil slovenské hranice 5. října 1940, vypovídal o hromadné mobilizaci a o velkém cvičení Rudé armády na Ukrajině.³⁹ Také vypověděl, že z hospodářského hlediska dochází na okupovaném území k postupnému šíření hladomoru. Nedostatek jídla je tak kritický, že i vojáci Rudé armády kradou statkářům jídlo, aby dokázali

³³ Není uvedeno, v jakém časovém intervalu.

³⁴ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009. s. 34.

³⁵ Tamtéž, s. 36-37.

³⁶ Tamtéž, s. 37.

³⁷ Tamtéž, s. 38.

³⁸ Tamtéž, s. 39.

³⁹ Tamtéž, s. 46-47.

vykonávat rozkazy svých velitelů. Dále uvedl následující zajímavost: „*Za 1 kg masa hospodáři vyplatí 17 kopjejek. Když si chce maso koupit on, musí zaplatit 4 rubly za 1 kg masa!*“⁴⁰

Ze všech provedených výsledků se lze dočíst, že polský a ukrajinský lid čeká na osvobození od bolševického útlaku, je ochoten zahájit revoluci s podporou západních států a připraven vybudovat nový národ. Přestože se zprávy o životě na okupovaném území různily, vytvářely jednotný obraz dění v Sovětském svazu. Všechny tyto informace (hlavně ty vojenské) sloužily k vytváření obrazu o Rudé armádě a Sovětském svazu. Před vypuknutím války byly všechny informace přísně tajné. Po vypuknutí války se většina informací uvolnila a začala tento obraz prezentovat lidem na Slovensku.⁴¹

2.2. Vyhlášení války Sovětskému svazu

Německá invaze do Sovětského svazu byla dlouhodobě plánovaná. Poté, co Adolf Hitler odložil plány na vylodění v Británii, se rozhodl obrátit pozornost na Východ. Už ve svém díle *Mein Kampf* vyzýval Adolf Hitler k zaměření se Německa na Východ, kde leží onen německý životní prostor.⁴² I proto byly vztahy mezi nacistickým Německem a Sovětským svazem po uzavření paktu Ribbentrop-Molotov nadále chladné. Po pádu Francie začaly být připravovány plány na invazi německých vojsk do Sovětského svazu. Plán dostal název: *Operace Barbarossa*. Cílem plánu bylo zaútočit ve třech směrech po několika sledech na klíčová města v evropské části Sovětského svazu, což by vedlo ke kolapsu sovětského hospodářství a ztráty kontroly nad nejdůležitějšími územími v Sovětském svazu.

Německé přípravy na invazi do Sovětského svazu byly v červnu roku 1941 tak očividné, že už je nešlo nijak skrývat. Pár dní před invazí se slovenský ministr národní obrany, generál Ferdinand Čatloš,⁴³ přímo zeptal německého vojenského přidělence na Slovensku, generála

⁴⁰ LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava, 2009. s. 47.

⁴¹ Příloha č. 2

⁴² HITLER, A. *Mein Kampf*. PDF. verze, Dostupné z: <http://files.nepovinna-cetba.webnode.cz/200000026-1d3dc1e37f/M%C5%AFj%20boj.pdf>, s. 70.

⁴³ Ferdinand Čatloš (1895-1972) byl československý legionář, slovenský generál a ministr národní obrany I. Slovenské republiky. V roce 1939 velel slovenské armádě v tažení proti Polsku. V roce 1944 vypracoval plán vojenského převratu na Slovensku, jehož cílem bylo ukončit válku se Sovětským svazem a napadnout Maďarsko. Po vypuknutí Slovenského národního povstání měl 29. srpna 1944 projev, ve kterém žádal, aby vojenské posádky

Paula Otta, na záměry Německa se Slovenskem a jeho armádou v tomto budoucím konfliktu. Ten ujistil generála Ferdinanda Čatloše, že Wehrmacht ani Adolf Hitler rozhodně nepočítají s přítomností vojsk slovenské armády v tažení proti Sovětskému svazu.⁴⁴ Situace se ale změnila po tajné návštěvě šéfa německého generálního štábu, generála Franze Haldera,⁴⁵ v Bratislavě 19. června 1941. Generál Franz Halder přijel do Bratislavy po návštěvě Rumunska a Maďarska. Německý přidělenec při vojenské misi na Slovensku, generál Paul Otto,⁴⁶ byl o této návštěvě obeznámen až 21. června 1941. Pavel Mičianik o tom píše: „*Ludin ihned navštívil předsedu vlády Tuku a prezidenta Tisa a žádal je o zásadní stanovisko k účasti slovenské armády na operacích, které mohou očekávat. Jestli se zde otevřeně mluví o konfliktu se Sovětským svazem, nevíme... Odpoledne v 16:25 už Ludin oznamuje do Berlína, že Tuka i Tiso se ke spoluúčasti na válce postavili velmi kladně.*“⁴⁷

V noci z 21. na 22. června 1941 dostal německý vyslanec na Slovensku Hans Elard Ludin⁴⁸ telegram z Berlína, že má oficiálně informovat slovenskou vládu o zahájení války proti Sovětskému svazu. Ludin oficiálně informoval slovenského předsedu vlády Vojtěcha Tuku o invazi do Sovětského svazu 22. června 1941 v 9 hodin ráno. Tuka poté ihned, bez konzultace s kýmkoliv, projevil zájem na slovenské účasti při tažení do Sovětského svazu.⁴⁹ Tím, že byla neděle, prezident Jozef Tiso neúřadoval a zdržoval se na své faře v Bánovciach nad Bebravou.

na Slovensku nekladly odpor německým jednotkám, které zahájily okupaci Slovenska. Národním soudem v Bratislavě byl po válce odsouzen na 5 let vězení. Od propuštění až do své smrti pracoval jako úředník v Martině.

⁴⁴ ČATLOŠ, F. *Meditácie a výklady o slovenských veciach z vojny a po vojne*. Martin, 1970, s. 91.

⁴⁵ Franze Halder (1884-1972) byl německý velitel a generál. V letech 1938 až 1942 byl náčelník štábu hlavního velitelství pozemních sil německé branné moci. Ze své funkce byl odvolán kvůli častým neshodám s Adolfem Hitlerem a porážkám ve východním tažení. V letech 1948 až 1961 pracoval jako vojenský historik v Západním Německu. Veřejně se dožadoval znovuvyzbrojení Německa (západního).

⁴⁶ Paul Otto (1881- cca 1961) byl německý generál. Účastnil se bojů 1. světové války a za své hrdinské činy obdržel Železný kříž II. a I. třídy. Od roku 1939 působil jako vojenský přidělenec na Slovensku, kde dohlížel na vývoj a reorganizaci místní armády. V květnu 1942 byl jmenován na post velitele vojenského okruhu č. 9. V dubnu 1943 odešel do důchodu. Jeho poválečný osud není znám.

⁴⁷ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 47.

⁴⁸ Hans Elard Ludin (1905-1947) byl německý vyslanec na Slovensku. Byl jeden z předních iniciátorů obsazení Slovenska německou armádou v roce 1944. Na sklonku války uprchl do Rakouska, kde byl zadržen americkou armádou a předán do Československa. Byl Národním soudem v Bratislavě odsouzen k trestu smrti a na konci roku 1947 popraven.

⁴⁹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 47-48.

Hans Ludin mu proto do obce telefonoval a informoval ho o invazi do Sovětského svazu. Tuka mezitím nařídil ukončit všechny diplomatické styky se Sovětským svazem. Zároveň nařídil vypovědět válku Sovětskému svazu, a to bez konzultace s prezidentem, vládou či ministrem národní obrany. Hans Ludin pak Adolfu Hitlerovi tlumočil Tukovo rozhodnutí, které vnímal jako rozhodnutí slovenské vlády. Vojtěch Tuka podle historiků jednal mimo své kompetence a protiústavně.⁵⁰

Předseda vlády a ministr národní obrany Čatloš se 23. června 1941 sešli s prezidentem Jozefem Tisem. Tuka informoval prezidenta, že Německo požaduje jejich aktivní účast ve válce proti Sovětskému svazu. Prezident bez váhání podpořil válku se Sovětským svazem. Vojtěch Tuka vytáhl dokument, na kterém byl připravený projev prezidenta o vstupu Slovenska do války proti Sovětskému svazu, jehož znění Tiso odmítl s tím, že připraví vlastní text. Generál Čatloš informoval prezidenta, že na východních hranicích se nachází jednotka (Rychlá skupina) pod vedením plukovníka Rudolfa Pilfouska,⁵¹ která je v bojové pohotovosti. Prezident vydal rozkaz, ať Rychlá skupina překročí hranice a spojí se s německými jednotkami na území Sovětského svazu.⁵²

Plukovník Pilfousek, překročil s vojáky Rychlé skupiny hranice 23. června 1941, tedy ještě v tentýž den, kdy dostal rozkaz přímo od prezidenta Jozefa Tisa. Německý generální štáb ocenil přínos předsedy vlády Vojtěcha Tuky k prosazení vstupu Slovenska do války proti Sovětskému svazu. Dne 23. června 1941 přijal sovětský komisař zahraničních věcí Vjačeslav Molotov slovenského, finského a maďarského vyslance.⁵³ Slovenský vyslanec předal Vjačeslavu Molotovovi nótu o vyhlášení války Sovětskému svazu a o přerušení diplomatických vztahů. Na otázku Vjačeslava Molotova, proč tak Slovensko činí, odpověděl slovenský

⁵⁰ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 49.

⁵¹ Rudolf Pilfousek (1899-1944 nebo 1980) byl důstojníkem československé armády německé národnosti. Později byl důstojníkem Slovenské republiky. Bojoval proti maďarské armádě a účastnil se tažení proti Polsku. Byl jmenován velitelem Rychlé skupiny a později Rychlé brigády, která se účastnila tažení v Sovětském svazu. V letech 1942 a 1943 byl jmenován velitelem Zajišťovací divize na Ukrajině. Po vypuknutí Slovenského národního povstání vstoupil do 16. SS-Panzergrénadier-Division „Reichsführer SS“. Jeho poválečný osud není jasný. Podle některých zdrojů zemřel v bojích o Slovensko v roce 1944. Podle dalších zdrojů zemřel na začátku 80. let v západním Německu.

⁵² KLIMENT, CH. K., NAKLÁDAL, B. *Slovenská armáda 1939-1945*. Praha, 2006, s. 83-85.

⁵³ Slovenským vyslancem v Sovětském svazu byl Julián Šimko. Ten se stal vyslancem jen 10 dní před začátkem války.

vyslanec, že toto pravděpodobně pramení ze spojenecké slovensko-německé smlouvy.⁵⁴ „Molotov potom vyhlásil, že to chápe tak, že slovenská vláda vyhlásila válku na nátlak Německa. Bylo to absolutně přesné zhodnocení situace, ve které se Slovensko ocitlo po začátku sovětsko-německého nepřátelství.“⁵⁵

⁵⁴ NĚMEČEK, J. *Od uznání československé prozatímní vlády do vyhlášení válečného stavu Německu 1940-1941: 16. červen 1940-30. duben 1941*. Praha, 2006, s. 14; MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovětskému svazu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 50.

⁵⁵ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovětskému svazu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 50.

3. Tažení slovenské armády v Sovětském svazu

3.1. Přesun Rychlé skupiny do Sovětského svazu

Všechny jednotky, které měly tvořit Rychlou skupinu, se podle rozkazu generála Ferdinanda Čatloše měly soustředit v oblasti Medzilaboriec dne 23. června 1941. Cílem bylo předejnat maďarskou armádu a získat si tak náskok v zapojení Slovenska do válečného konfliktu. Ve snaze získat si sympatie Německa ve sporu Slovenska s Maďarskem o Maďarskem okupovaných slovenských územích. Proto se jednotky nesoustředily v Prešově, tedy v oblasti hlavního velitelství, ale co nejblíže u hranic.⁵⁶ Jádrem Rychlé skupiny se stala jednotka jezdeckta, která vznikla v roce 1941 a která sloužila jako kontrolní a pomocný orgán dohlížející na transfery německé armády přes Slovensko na území Generálního Gouvernementu. Jednotlivé jednotky dostaly rozkaz k přesunu do Medzilaboriec. Tvořily je prapory útočné vozby (2 roty lehkých tanků a 2 roty protitankových kanónů), I. dělostřelecký oddíl mobilního dělostřelectva, mobilní pěší prapor, 10 vozidel od autopraporu 2 a zabezpečovací jednotky. Spojovací prapor 2 vydal rozkaz doplnit Rychlou skupinu kombinovanou spojovací rotou s 1 telegrafickou a 1 radiotelegrafickou četou. Později se přidaly 2 jezdecké čety, 1 kulometná četa, 1 družstvo zákopníků, 3 obrněná auta OA vz. 30 a KPÚV vz. 37.⁵⁷ Všechny tyto jednotky pak čekaly na příjezd velitele Rychlé skupiny, plukovníka Rudolfa Pilfouska. Dne 23. června 1941 obdržel plukovník Pilfousek od ministra národní obrany rozkaz o podřízení vojsk Rychlé skupiny přímo velitelství vojsk německé 17. armády. Ta spolu s dalšími jednotkami tvořila Skupinu armád Jih. Slovenská Rychlá skupina byla jedinou z celé 17. armády, která disponovala tankovým sborem. Proto byla v 17. armádě velmi vážená.⁵⁸

Dne 24. června 1941, kolem 10. hodiny dopolední, odjel Pilfousek na velitelství 17. armády do Rudnika. Spolu s tím vydal rozkaz k přesunu jednotek do prostoru Brzozów – Haczów – Kombornia.⁵⁹ Rychlá skupina se v 11 hodin dopoledne vydala na pochod ke státní hranici. Tuto hranici překročila a dostala se do soustavy německých vojsk směřujících na frontu.⁶⁰ Poprvé se jim naskytl obraz války, když po projížděce okupovaným Polskem viděli

⁵⁶ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovětskému svazu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 61.

⁵⁷ HLAVIENKA, L. *Slovenská armáda 1939-1945*. Opava, 2017, s. 90-91.

⁵⁸ Tamtéž, s. 91.

⁵⁹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovětskému svazu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 64.

⁶⁰ Pro většinu vojáků to bylo poprvé, co se dostali do zahraničí.

spálené domy a mrtvoly, které za sebou zanechala postupující německá armáda a ustupující vojska Rudé armády spolu se sovětskou tajnou policií NKVD. Místní obyvatelstvo poznalo, že se jedná o slovenskou armádu, protože se chovala od té německé naprosto odlišně, a dokonce jim rozdávala část ze svých jídelních rezerv.⁶¹ Dne 25. června 1941 byla jednotka připravena vyrazit na frontu. Rychlou skupinu v té době tvořilo 1910 vojáků, včetně velitelů. I když výčet zbraní byl rozsáhlý, nedisponovala dělostřelectvem, nebo třeba samopaly a minomety, což bylo její slabinou.⁶²

3.2. První bojová akce Rychlé skupiny

Rychlá skupina měla útočit na styku dvou sovětských armád. Jednalo se o 26. armádu generálmajora Michaila Georgjeviče Snegova⁶³ a 12. armádu generálmajora Pavla Ivlijanoviče Abramidzeho.⁶⁴ Dne 24. června 1941 se německé jednotky pokoušely přejít řeku San u města Sanok. Přechod jim znemožňovaly železobetonové bunkry nově vybudované Molotovovy linie. Jednotky Rychlé skupiny dostaly rozkaz překročit řeku San v prostoru severně od městečka Sanok a postupovat ve směru Dinow – Lipa – Wojkowa – Korscienko a následně se stočit zpět k Chyrowu. Dne 25. června 1941 se jednotky Rychlé skupiny začaly přesouvat k obci Temezsów, která byla 15 km severně od Sanoka.⁶⁵

Po dosažení obce Trzcianiec se slovenské jednotky dozvěděly, že na ně jednotky Rudé armády čekají v lesích, v nepřístupném a svahovitém terénu. Místní obyvatelé jim řekli, že Rudá armáda má v tomto prostoru rozmístěné dělostřelectvo. I přes tuto hrozbu vyrazila jednotka vpřed a okolo poledne dosáhla cíle. Když se vojáci dostali na dostřel, spustili vojáci Rudé armády palbu na slovenskou jednotku. Slovenští vojáci postupovali po svahu směrem

⁶¹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 64.

⁶² Tamtéž, s. 65.

⁶³ Michail Georgjevič Snegov (1896-1960) byl generál Sovětského svazu a poslední velitel 26. armády. Byl také přímým účastníkem 1. světové války a občanské války. V roce 1941 upadl do německého zajetí. Po válce se vrátil a jako jeden z mála získal svou hodnost zpět. Z armády byl propuštěn v roce 1959.

⁶⁴ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 66; Pavel Ivlijanovič Abramidze (1901-1989) byl generál Sovětského svazu. Účastnil se Zimní války s Finskem. V roce 1941 upadl do německého zajetí. Dne 4. května 1945 byl osvobozen americkou armádou a předán sovětské repatriační komisi. Na konci války se vrátil k ozbrojeným silám. Od roku 1946 absolvoval několik velitelských kurzů. V roce 1956 byl ze zdravotních důvodů propuštěn ze služby.

⁶⁵ PICHT, W. *Fronta nelže*. Havas-Reuter. 1941, s. 33

k opevnění a postupně jim dokázali zničit celkem 5 kulometných hnízd. Byli ovšem překvapeni, když na ně zranění vojáci Rudé armády začali střílet z týlu.⁶⁶

Slovenským vojákům se podařilo zlikvidovat takřka všechna kulometná hnízda. Jihozápadně od obce Wojtkova postupovala jejich tanková eskadra, podporovaná cyklojednotkou. V bojích na jihozápadním úseku fronty u obce Wojtkova se vyznamenal velitel tanku desátník Gustav Krúpec, který v silné palbě zachránil raněného vojáka a zničil zásobovací vůz Rudé armády.⁶⁷

Vojáci Rudé armády využili situace svého ústupu a umožnili slovenským jednotkám průnik do údolí u obce. Poté, co slovenské jednotky pronikly do údolí, zahájili vojáci Rudé armády palbu z minometů na slovenské pozice. Slovenští vojáci začali rychle ustupovat a odjíždět na korbách aut. Sověští dělostřelci se po odstřelování pěchoty zaměřili na hřebeny severně a jižně od obce, kde se utábořilo slovenské velitelství. Plukovník Rudolf Pilfousek se obával, že jeho jednotka Rychlé skupiny nedokáže obsadit vytyčené pozice a domáhal se u Němců posil. Ti mu podporu neposkytli, a tak se rozhodl vydat povel k ústupu a opevnit se na výšinách u obce Trzcianiec. Vojáci Rudé armády se pokoušeli také o protiútok podél svahů. Slovenská obrana byla proto v těchto úsecích posílena o 2. prapor německého 4. zajišťovacího pluku.⁶⁸

Za linií fronty zůstali uvězněni slovenští vojáci, kteří nestihli včas ustoupit. Jedním z nich byl například desátník František Kvasnička, který se v průběhu bojů zdržel na pozicích, a tím ztratil z dohledu své ustupující spolubojovníky. V noci tam narazil na kolegu vojína Ľudovíta Plesku, který střežil poškozený kanón KPÚV vz. 37. Desátník František Kvasnička následujícího dne dosáhl linie slovenské armády, kde požádal o jeden tank, aby rychlým výpadem zachránil poškozený kanón. Při snaze dostat se ke slovenské armádě zabil také tři příslušníky Rudé armády.⁶⁹

Ráno, 27. června 1941 zahájila četa tanků LT-35 ofenzívu jihozápadně od Wojtkovej a zjistila, že sovětské jednotky mezitím ustoupily na východ. Slovenští vojáci tak dosáhli vytyčeného bodu. Během této akce byl zabit jeden slovenský voják⁷⁰ a dalších 6 vojáků bylo

⁶⁶ PICHT, W. *Fronta nelže*. Havas-Reuter, 1941, s. 33.

⁶⁷ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 71.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž, s. 72.

⁷⁰ Desátník Štefan Fábry

zraněno. Dále byla zničena 2 auta a asi 20 kol. Ztráty Rudé armády nelze zjistit. Z pramenů vyplývá, že ani slovenské, ani německé vedení nevědělo, k jaké jednotce tato skupina vojáků Rudé armády patřila.⁷¹

3.3. Útok na Molotovovu linii a následná reorganizace

Dne 27. června 1941 byl změněn rozkaz k postupu Rychlé skupiny směrem na západ. Jejím úkolem bylo zabezpečit oblasti kolem Wojtkovej a potom zaútočit na Molotovovu linii⁷² z týlu, což by umožnilo překonání řeky San větším skupinám německé armády. Jednotky Rychlé skupiny zahájily přesun v 10:00.⁷³ Postup probíhal rychle a klidně. K drobnému střetu došlo u obce Tyrawa Woloska, kde na slovenské jednotky zahájila palbu malá jednotka Rudé armády. Ti se po zahájení útoku však rozhodli rychle ustoupit, a tak postup slovenských jednotek nebyl nijak zastaven. Po cca 3 hodinách dosáhly tankové jednotky Rychlé skupiny města Záluží ležícího asi 10 km od Sanoku. V okolí bylo sice několik železobetonových bunkrů Molotovovy linie, město však bylo rychle obsazeno, protože betonová opevnění byla prázdná. Proto byl po obsazení vydán rozkaz k rozdělení Rychlé skupiny a přesun její části z oblasti Záluží do oblasti Lesko. Druhá část dostala rozkaz postupovat na město Sanok.⁷⁴

Protože německé jednotky v úseku fronty kolem města Sanok nemohly proniknout čelně, byly sem povolány jednotky Rychlé skupiny. Do čela kolony byl postaven motocyklistický oddíl německé armády, který měl provádět průzkum bojem. Jednotka prozkoumala první bunkr, a když zjistila, že je prázdný, vystřelil velitel průzkumu tři bílé světlice na znamení čisté cesty. Do čela kolony se nově postavily vozy ze štábu velitelství bojové skupiny. Co však průzkum neodhalil, byli sovětští vojáci v dalších vzdálenějších

⁷¹ ARUŠANJAN, B. Bojevie dejstvija 12-oj armii v načalnyj period vojny. In: *Vojeno-Istoričeskij žurnal*, 1973, č. VI., s. 62.

⁷² Tzv. *Molotovova linie* je neoficiální označení pro opevnění budované v letech 1939 až 1941 Sovětským svazem na nových hranicích s nacistickým Německem a jeho spojenci. Nejrozšířenějším typem opevnění byly tzv. Bunkry M, jednoduché řopíky s 2 až 4 kulomety Maxim. Posádky byly rozděleny do dvou kategorií. První byly tvořeny loajálními komunisty a dlouholetými vojáky a také branci, kteří byli hlídáni jednotkami pohraničního vojska NKVD. Většina bunkrů byla po odchodu vojsk NKVD uzamčena nebo byly jejich vchodové dveře do bunkru svařeny k železnému rámu vchodu bunkru. I když nemůžeme srovnávat Molotovovu linii třeba s Maginotovou linií, jedná se o velmi kvalitní a pevné opevnění vybudované v relativně krátkém čase.

⁷³ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 72.

⁷⁴ Tamtéž, s. 72; Za zmínku stojí, že Molotovova linie nebyla v úseku města Sanok dokončena.

bunkrech, kteří na kolonu spustili palbu a podařilo se jim zapálit 6 vozidel. Plukovník Rudolf Pilfousek se snažil zjistit stav štábní kolony. Po zjištění situace poslal nadporučíka Jána Straku, aby přišel k bunkru a vyzval nepřítele, aby se vzdal. Ten tak učinil a přivedl do zajetí 25 vojáků, včetně jednoho velitele a dvou telegrafistek.⁷⁵ Protože střelba z dalších bunkrů dále pokračovala, rozhodl se plukovník Rudolf Pilfousek k přesunu hlavních sil Rychlé skupiny na linii Záluží – Sanok. Na základě tohoto rozhodnutí postupovala do Leska jen malá průzkumná skupina, která ovšem narazila na tuhý odpor obránců. Průzkumná skupina předala zprávu veliteli Rudolfu Pilfouskovi, že postup směrem na Lesko byl zastaven z důvodu silných fortifikací, na které neměla slovenská jednotka dostatečně silnou techniku pro jejich zdoání.⁷⁶

Slovenská armáda v dosavadních bojích přišla o 5 vojáků a další 2 měla zraněné. Dále přišla o jeden tank a osobní auto Praga AV. Rychlá skupina zajala přes 200 vojáků Rudé armády, kteří byli většinou příslušníky středoasijských republik. Ze zničeného tanku byla odstraněna kola a funkční mechanismy a zbytek posloužil jako památník padlých vojáků blízko Záluží.

Po obsazení prostoru kolem Záluží začala postupovat Rychlá skupina do prostoru Olchowce – Monastirzec – Tyrawa Woloska.⁷⁷ Dne 28. června 1941 obdržela jednotka nové rozkazy, kterými jim byl změněn směr postupu na východ. Následně se Rychlá skupina dostala do Chyrowa, kde je přivítali místní lidé jako osvoboditele od bolševické nadvlády. Protože dne 30. června byl vydán rozkaz k zastavení postupu, měla Rychlá skupina čas na odpočinek. Na průzkum byla vyslána jen malá jednotka ze slovenského 6. praporu.⁷⁸ Průzkum nenarazil na žádný odpor ani na žádné nepřátelské uskupení. Večer, kolem 20. hodiny, byla však Rychlá skupina přepadena kozáckým oddílem, který se snažil probjovat na sever k dalším obklíčeným jednotkám Rudé armády. Útok vedl k tomu, že se početné slovenské jednotky stáhly z obce Czekow do Ostrowa, kde byl útok zastaven. Rychlé skupině se podařilo získat dva zajatce.⁷⁹

Mezi 5. a 7. červencem 1941 byla Rychlá skupina posílena a přeměněna na Rychlou brigádu. Oficiálně však byla přejmenována až zvláštním operačním rozkazem č. 5 velitele

⁷⁵ JAMRIŠKA, D. *Zaišťovacia divízia v ZSSR*. Martin, 1967, s. 6.

⁷⁶ PYŠNÝ, E. *Oceľ a myšlienka (Články, reči a úvahy o prvej kapitole bojov slovenského národa proti bolševizmu)*. Žilina, 1941, s. 223-224.

⁷⁷ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 81.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ PYŠNÝ, E. *Oceľ a myšlienka (Články, reči a úvahy o prvej kapitole bojov slovenského národa proti bolševizmu)*. Žilina, 1941, s. 224.

armády generála Ferdinanda Čatloše ze dne 7. července 1941.⁸⁰ V ten samý den byl zřízen také štáb velitelství Rychlé brigády. Jejím velitelem byl jmenován plukovník Rudolf Pilfousek, náčelníkem štábu se stal major jezdeckva Július Nosko.⁸¹

Rychlou brigádu tedy tvořilo:

Velitelství: plukovník Rudolf Pilfousek, 17 důstojníků, 8 rotmistrů a 73 mužů,

Motorizovaný průzkumný oddíl: velitelství, spojovací četa, četa obrněných automobilů, četa lehkých děl, 2 cykloroty, zákopnická četa a pomocná četa - dohromady šlo o 25 důstojníků, 12 rotmistrů a 788 mužů,

Motorizovaný pěší prapor: velitelství, spojovací četa, četa lehkých děl, minometná četa, baterie těžkých děl, 3 motorizované pěší roty - dohromady šlo o 20 důstojníků, 1 rotmistra a 828 mužů, Prapor útočné „vozby“: byl tvořen štábní rotou, 2 rotami tanků, 3 roty lehkého dělostřelectva - dohromady šlo o 26 důstojníků, 14 rotmistrů a 712 mužů,

Dělostřelecký oddíl: velitelství, spojovací četa 3 baterie houfnic vz. 30, baterie kanónů vz. 35 - dohromady šlo o 21 důstojníků, 3 rotmistři, 630 mužů,

Pionýrská rota: tvořena 4 důstojníky, 1 rotmistrem, 261 muži,

Spojovací rota: 4 důstojníci a 98 mužů.⁸²

Celkový početní stav Rychlé brigády byl 117 důstojníků, 39 rotmistrů a 3 390 mužů. Ve výzbroji měla 1 391 pistolí, 1665 pušek, 126 lehkých kulometů vz. 26, 101 těžkých kulometů vz. 24, 73 lehkých děl, 2 minomety, 4 horské kanóny, 12 houfnic vz. 30, 4 kanóny vz. 35, 5 obrněných aut OA vz. 30, 36 lehkých tanků, 4 pásové tahače, 298 nákladních aut, 5 sanitek, 4 cisterny, 88 osobních aut, 62 motocyklů a 269 kol.⁸³

⁸⁰ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 86.

⁸¹ Tamtéž; Július Nosko (1907-1986) byl důstojník československé a slovenské armády. Působil v Rychlé divizi. Účastnil se bitvy o Lipovec. V roce 1943 byl vyslán na Ukrajinu jako náčelník Zajišťovací divize. V roce 1944 se účastnil příprav Slovenského národního povstání. V září 1944 byl jmenován náčelníkem štábu Velitelství 1. československé armády na Slovensku. V roce 1945 přešel s partyzány frontu a vstoupil do Československé armády. Ludvík Svoboda ho na žádost Slovenské národní rady jmenoval vedením komise na prověřování slovenských důstojníků. Po válce se stal 1. velitelem 2. pěší divize na Slovensku. Na konci roku 1947 začal působit na Vysoké škole války v Praze, kde zůstal až do roku 1953, kdy byl propuštěn do zálohy.

⁸² MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 86.

⁸³ Tamtéž.

Dne 11. července 1941 byla Rychlá brigáda ubytována v oblasti Kozłowa, kde vojáci strávili tři dny odpočinku. Dne 14. července 1941 pak nařídilo velitelství německé 17. armády přesun Rychlé skupiny do prostoru Buczacz a Grodek⁸⁴ a dne 19. července 1941 dorazila do Grodku delegace ve složení ministra národní obrany generála Čatloše a ministra vnitra Alexandra Macha.⁸⁵ Poté následoval další přesun po ose Grodek – Jarmoliczne – Ploskirov – Dżakowce. Tento dlouhý přesun (asi 120 km) zvládla jednotka během jednoho dne.⁸⁶

V tuto dobu probíhaly boje o Vinici. Pádu města nešlo už zabránit, a tak generál Ludwig von Kubler⁸⁷ vydal Rychlé brigádě rozkaz k obchvatu města a pronásledování ustupujících vojsk Rudé armády. Jako první postupovaly jednotky majora Tibora Dualského a za ním následoval konvoj pod vedením majora Karola Hrabca. Plukovník Rudolf Pilfousek nařídil dále přesun podél linie Gumennoje – Michajlovka – Ščastlivaja – Lipovec – Ilince se zajištěním prostoru kolem Lipovce, aby tím znemožnil ústup vojsk Rudé armády na jihovýchod. Úloha však byla pro tak slabou skupinu dosti náročná.⁸⁸

Podle německého generála Ludwiga von Kublera měla Rychlá brigáda dosáhnout velkého vítězství s neuvěřitelnými zisky. Tato „předpověď“ však byla naprosto mylná. Vojska 6. a 12. sovětské armády neměla v plánu ústup, ale defenzivní boj s lehkým rozvinutím protiofenzivy. Takovou situaci ale nikdo v německém štábu nečekal. Plukovník Rudolf Pilfousek se ve 23 hodin střetl s velitelem německé 97. divize generálem Fretter-Picoem.⁸⁹

⁸⁴ Tím se Rychlá brigáda dostala na původní hranice Sovětského svazu před zářím 1939.

⁸⁵ Alexandr „Šaňo“ Mach (1902-1980) byl novinář, hlavní velitel Hlinkovy gardy a ministr vnitra I. Slovenské republiky. V letech 1926 až 1939 byl šéfredaktor *Slováka*. Od roku 1940 do 1945 byl ministrem vnitra a od 1940 do 1944 byl místopředsedou slovenské vlády. Podporoval deportace Židů. V dubnu 1945 uprchl do Rakouska. Tam ho zadrželi američtí vojáci, kteří ho předali československým orgánům. V roce 1947 byl Národním soudem v Bratislavě odsouzen na 30 let vězení. V roce 1968 byl amnestován.

⁸⁶ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 84-86.

⁸⁷ Ludwig von Kubler (1889-1947) byl generál německé armády. Byl velitelem 1. horské divize, velitelem 49. horského sboru a 4. armády. Účastnil se tažení v Polsku a na Balkáně. V letech 1941 až 1943 se účastnil tažení v Sovětském svazu. V září 1943 byl jmenován velitelem operačních sil v zóně Jaderského pobřeží. Na sklonku války byl chycen jugoslávskými partyzány a v roce 1947 veřejně popraven za válečné zločiny, kterých se dopustil na obyvatelstvu.

⁸⁸ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 89-90.

⁸⁹ Maximilian Fretter-Pico (1892-1984) byl německý generál dělostřelectva. Účastnil se bojů 1. světové války. V meziválečném období sloužil v Reichswehru. V roce 1938 na krátký čas působil jako poradce turecké armády. S 97. divizí se účastnil Operace Barbarossa. V prosinci roku 1941 se podílel na bojových akcích na Krymu.

Ten jej informoval o obsazení obce Ščastlivaja a o rozmístění nepřátelských jednotek v Lipovci. Také informoval Rudolfa Pilfouska o plánu na přesun Rychlé brigády do prostoru obce Ščastlivaja, odkud 22. července 1941 zahájí útok na obec Lipovec.⁹⁰

V roce 1943 se podílel na obranných akcích na Dněpru. V červenci 1944 se stal velitelem 6. armády a velel při obraně Maďarska. V březnu 1945 se stal velitelem 9. armádního sboru na pouhých 23 dnů. Byl zajat americkou armádou a propuštěn byl v roce 1947. V armádě dále nesloužil.

⁹⁰ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 94-95.

4. Bitva o Lipovec

Bitva o Lipovec⁹¹ byla první největší bitvou slovenské armády v tažení proti Sovětskému svazu. Obranou vesnice byla pověřena sovětská 44. (Sibiřská) horská divize pod vedením generála Semjona Tkačenka.⁹² Jeho divize byla složena z 305. a 319. pěšího pluku a z částí 25. a 295. pěšího pluku. Tito vojáci byli sice vyčerpaní z předchozích bojů u Molotovovy linie, přesto tvrdě a houževnatě bránili vesnici Lipovec a způsobili slovenské Rychlé brigádě velké ztráty. Jejím úkolem bylo bojem zdržet postup nepřátelských sil a později

⁹¹ Obec Lipovec je vzdálena asi 8 km od obce Ščastlivaja. Obě vesnice byly spojeny nezpevněnou cestou o šířce asi 5 až 7 m. Obec se rozkládá na soutoku řek Sob a Jižního Bugu. V okolí obce se nacházely nepřístupné močály. V roce 1939 měla tato vesnice 15 000 obyvatel. V obci byl kolchoz, který obhospodařoval obilná, bramborová a hrachová pole, která se rozléhala do „nekonečných dálek.“ Od severozápadu se vztýčovala pahorkatina, která asi 1 kilometr před obcí přetínala rovnou cestu. Na pravém břehu řeky Sob je kopec, který je dominantou jinak rovné oblasti. Před rokem 1939 žilo v obci Lipovec 1 353 Židů. Celkově tato komunita představovala 52,6 % populace v obci. Po sovětské invazi do Polska v roce 1939 se do Lipovce přemístili také polští Židé, čímž došlo k tomu, že se Lipovec stal takřka židovskou vesnicí. Ta přešla pod okupační správu Němců, kteří ve vesnici vytvořili židovské ghetto. Němci zde v průběhu okupace zastřelili okolo 2 000 Židů. V minulosti byl Lipovec skutečným městem. Tehdejší město Lipovec bylo založeno roku 1545 polskými šlechtici. V Lipovci vznikaly ohromné obilné sýpky, které zásobovaly celé tehdejší panství a město Vinici. V 17. století zde nechal kníže Ostrozsky postavit hrad Lipovec. Jednalo se o kamenný hrad s dřevěnými palisádami. Jeho úkolem byla ochrana města před nájezdy lapků. V roce 1651 před hradem Lipovec porazila vojska Bogdana Chmelnického vojska polského knížete M. Kalinowského, díky čemuž bylo možné zahájit obléhání města Vinice. Na oplátku za potupu u Lipovce pak polské vojsko toto město vypálilo. Ověřte v: MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operacii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 101; OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava, 1941, s. 11; The Untold Stories: The Murder Sites of the Jews in the Occupied Territories of the Former USSR. *Yad Vashem*, yadvashem.org [online]. [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.yadvashem.org/untoldstories/database/index.asp?cid=749>; Misto Lipovec. *Vizikom karti*. Ukrajina. Vizikom karti [online]. [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://maps.visicom.ua/c/29.05443,49.2207,17/f/POIJTXN2M4?lang=uk>.

⁹² Semjon Akimovič Tkačenko (1898-1945) byl generálem Sovětského svazu. V Kyjevě vystudoval velitelskou školu Rudé armády. Účastnil se Zimní války s Finskem. Byl jmenován velitelem 44. horské střelecké divize. Za obranný boj u Lipovce byl nominován na řád Lenina. Byl vážně zraněn, ale i dále velel obklíčeným jednotkám Rudé armády. Padl do zajetí, ale zatajil svou hodnost a díky své národnosti (Ukrajinec) byl následně propuštěn. Pokoušel se přejít frontu, ale byl zadržen německou polní policií. Byl převezen do zajateckého tábora, odkud organizoval odboj. V roce 1942 byl převezen do norimberské věznice. Na začátku roku 1945 byl poslán do tábora Sachsenhausen, odkud měl být převezen na práci do podzemní továrny. Na jeho rozkaz zahájila skupinka 200 vybraných vězňů boj s německou kolonou. Boj nepřežil.

se stáhnout. Celkový počet sovětských vojáků nasazených u Lipovce přesáhnul 15 000. Počet tanků a děl nebyl znám.⁹³

Ještě před útokem na obec Lipovec se rozhodl sovětský generál Semjon Tkačenko plně rozvinout protiofenzívu do prostoru obce Ščastlivaja a přejít do protiútoků. Rychlý průnik Rychlé brigády do oblasti jeho rozhodnutí však změnil. Vydal rozkaz k rychlým přípravám obraných postavení před i v obci. Nařídil vojákům opustit postavení u obce Felixovka a jejich přesun do centra obce Lipovec. Sovětské protitankové kanóny pokryly všechny přístupové cesty k obci. Divizní sovětské dělostřelectvo bylo rozmístěno v lesích cca 3 kilometry od obce Kamionky.⁹⁴ Semjon Tkačenko, stejně jako Rudolf Pilfousek nevěděli, jakou silou disponuje nepřítel.

4.1. Zformování a přesun jednotek k Lipovci

Jednotky Rychlé brigády dorazily večer 21. července 1941 do Vinice, která ležela na řece Bug. Dne 22. července 1941 okolo 1. hodiny ráno dorazily jednotky Rychlé brigády do obce Ščastlivaja. Tam se jednotka zastavila.⁹⁵ Zde se plukovník Rudolf Pilfousek setkal s německou průzkumnou rotou, která mu podala mylné a nepřesné informace o početních stavech Rudé armády v prostoru Lipovec: „...někde v prostoru Lipovec mají snad být dva pluky a na věži asi jeden pozorovatel.“⁹⁶ Na základě těchto mylných informací udělal plukovník Rudolf Pilfousek několik zásadních chybných rozhodnutí, které určitě ovlivnily průběh bitvy. Rychlá brigáda měla obsadit prostor kolem linie Lipovec – Ilince. 6. a 12. sovětská armáda byly 22. července 1941 prakticky obklíčeny. Velitel sovětské 12. armády, generál Ponedelin,⁹⁷

⁹³ Boj o Lipovec. *Druhá světová válka*. druhasvetova.com. Druhá světová válka od Armády po Ženy – druhasvetova.com [online]. Copyright © 2008 [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.druhasvetova.com/?p=armada/slovensko/Boj-o-Lipovec>.

⁹⁴ VAŠKO, A. *Ranění rozprávají...* Bratislava, 1941, 21-24 a 29-30.

⁹⁵ BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava, 1965, s. 20.

⁹⁶ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 97.

⁹⁷ Pavel Grigorievič Ponedelin (1893-1950) byl sovětský generál. Účastnil se 1. světové války, občanské války, sovětsko-polské války a také Zimní války s Finskem. Byl zajat německou armádou v roce 1941. Němci využili jeho zajetí pro propagandistické účely. Byl vyfotografován spolu s jeho pobočníkem vedle německých důstojníků a letáky s těmito fotografiemi byly rozhozeny po zákopech vojáků Rudé armády. Na konci války byl repatriován a následně uvězněn a popraven. Rehabilitován byl v roce 1956.

se rozhodl do plánovaného protiútoků nasadit 8. střelecký sbor, složený z jednotek Rudé armády, které se soustřeďovaly v prostoru Lipovec.⁹⁸

Vojáci Rychlé brigády využili čas před útokem ještě na krátký odpočinek. Každý voják dostal k jídlu cca půl kila salámu.⁹⁹ Před svítáním probudila „služba“ vojáky, kteří si sbalili věci a připravili se na pochod. Nálada v mužstvu byla vynikající a bojektivá.¹⁰⁰ Plukovník Rudolf Pilfousek vydal mužstvu rozkaz č. 8 k postupu směrem na Lipovec. Tento rozkaz vydal, aniž by si ověřil informace zprostředkované německými průzkumníky. Pavel Mičianik uvádí, že z jeho pohledu je zarážející, že nepožádal o vzdušný průzkum oblasti před pochodem.¹⁰¹ Zhruba ve 4:30 ráno dorazily části jednotek Rychlé brigády do obce Felixovka, kde se očekával střet s nepřítelem. Vojáci Rudé armády však oblast rychle opustili, aby vytvořili obranná postavení před a v obci Lipovec.

Jednotky Rychlé brigády postupovaly dál a asi 3 kilometry před obcí Lipovec se dostaly do kontaktu s nepřítelem. Vojáci slovenského průzkumného oddílu se dostali pod palbu vojáků Rudé armády zakopaných v tzv. „liščích dírách“¹⁰². Slovenští průzkumníci kontaktovali slovenskou dělostřeleckou baterii, přičemž ta jim ihned poskytla dělostřeleckou podporu, která však byla nepřesná a těžce koordinovatelná, protože celé údolí bylo pokryto hustou mlhou.¹⁰³

4.2. Útok slovenských sil na Lipovec

Poté, co se mlha v údolí začala pozvolna trhat, zahájilo sovětské dělostřelectvo palbu na postupující kolonu aut a tanků k Lipovci. Pěšáci začali seskakovat z aut. Ti, kteří se pokoušeli schovat ve vysokém obilí, začali šlapat na pěchotní miny rozložené podél cesty k Lipovci. Ta nákladní auta, která sjela z cesty, vyletěla do vzduchu. V této chaotické situaci nastala panika a někteří vojáci začali chaoticky ustupovat.¹⁰⁴ Paniku se nakonec podařilo překonat. Jednotlivé jednotky začaly opět postupovat vpřed směrem k obci příkopem podél cesty.

⁹⁸ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 102.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 103.

¹⁰² Slovenský tisk pracuje s termínem „vlčí jámy“.

¹⁰³ VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941, s. 21-22.

¹⁰⁴ BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava, 1965, s. 21.

Po cestě se také pokusily proniknout cyklojednotky. Ty byly velmi úspěšné poté, co se jim podařilo zajmout celou četu sovětských vojáků.¹⁰⁵

Okolo 7. hodiny ráno vyrazila z obce Ščastlivaja k obci Lipovec také četa tanků LT-35 ze slovenské 3. tankové roty nadporučíka Jarembaka. Tanky nemohly podpořit útok pěchoty, protože cesta byla stále pod dělostřeleckou palbou. Na cestě se také nacházely vraky zničených aut a kola cyklojednotek. Tanky se vydaly směrem do prostoru Kamionky, kde je začala odstřelovat sovětská baterie. Velitel tankové roty vydal rozkaz ke stažení za poslední hřeben a následně zahájili odstřelování obce Kamionka, kde došlo k požárům.¹⁰⁶ Pěchota Rychlé brigády urychleně postupovala podél cesty směrem na Lipovec. Postup byl složitý, protože vycházející slunce oslepovalo slovenské vojáky a ozařovalo cíle pro zakopané sovětské střelce.¹⁰⁷ Slovenští vojáci pak začali postupovat k zakopaným vojákům Rudé armády přes hrachová pole. Sovětští vojáci byli ukryti na okrajích dlouhých lánů. K tomu všemu pomáhali jednotkám Rudé armády minometčíci, kteří měli předem každý metr pole zaměřený, a tak jejich palba byla víceméně přesná.¹⁰⁸

Cyklojednotka nedokázala efektivně postupovat a požádala o podporu tankových sil. Na pomoc jim vyrazilo 8 tanků LT-35. Když obránci viděli tanky, zastavili palbu a nechali je přejet přes zákopy. Slovenští vojáci, s domněnkou, že obránci jsou mrtví nebo se stáhli, vstali a postupovali vpřed, načež sovětští obránci zahájili znovu palbu. Tankisté si toho všimli a stočili se směrem nazpět. Tanky napadly postavení obránců zezadu, čehož opakovaně využily slovenské cyklojednotky a vyrazily vpřed směrem k sovětským obraným postavením. Avšak tankisté se museli neprodleně stočit opět směrem k Lipovci, protože na ně obránci spustili palbu z těžkých kulometů umístěných v druhém sledu opevnění na podporu tzv. „liščích děr“.

Tanky po průlomu sovětské obrané linie na okraji obce ještě nějakou dobu postupovaly, ale do Lipovce nedojely. V tu dobu se na kopcích kolem Lipovce rozmístily jednotky slovenského dělostřelectva. Poručík Juraj Sokol postupoval s čelními jednotkami pěchoty

¹⁰⁵ OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava 1941. s. 19; VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941, s. 22.

¹⁰⁶ VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 22-23.

¹⁰⁷ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 107.

¹⁰⁸ Tamtéž; VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 43.

a korigoval palbu dělostřelectva. Spolu s jednotkou, kterou doprovázel, se mu podařilo zajmout až 40 obránců „liščích děr“.¹⁰⁹

Tento boj slovenských vojáků se zakopanými sovětskými vojáky sledoval z povzdálí plukovník Rudolf Pilfousek. Vojáci Rudé armády jeho pozorovatelnu zpozorovali a zasypali jeho „jámu“ střelami z děl, minometů a kulometů. V tuto dobu už mu muselo být jasné, že Lipovec nebrání jen demoralizovaní vojáci.¹¹⁰ V 10:15 vydal proto plukovník Rudolf Pilfousek rozkaz, aby se všechny jednotky Rychlé brigády vrhli do boje o Lipovec. Útok měl začít po dělostřelecké přípravě, což vedlo k ustoupení ze stávajících pozic. Vojáci museli čekat dvě a tři čtvrtě hodiny, což jen zvýšilo nervozitu v jednotkách. Plukovník Rudolf Pilfousek měl obavy z tohoto útoku. O tom svědčí fakt, že vyslal spojky k sousedním německým jednotkám s prosbou o pomoc.¹¹¹ Tento čas relativního klidu využil nepřítel k přípravě obraných pozic, doplnění munice a zpevnění opevnění. Generál Semjon Tkačenko vyslal slabý oddíl na obranu pozic u výšin nad Lipovcem a Kamionkou. Tyto jednotky fakticky obětoval. Měly získat o trochu více času na přípravu pevnůstek uvnitř obce. Zároveň generál Tkačenko vyslal jádro své jednotky na západní okraj obce Lipovec a záložní síly poslal do středu obce a na okraj obce Kamionky. Jeho strategie počítala s vlákáním slovenských sil do obce Lipovec, kde by je dokázal zničit. Zde by byly slovenské tanky neakceschopné a slovenští vojáci by tak bojovali bez podpory dělostřelectva.¹¹²

Druhá vlna útoku na Lipovec začala okolo 12:30. Slovenská pěchota byla rozmístěna podél obcí Felixovka – Strulinka. Délka rozvinutých jednotek byla cca 2 kilometry. Prostor Lipovec – Kamionky byl široký 6 kilometrů. Cílem Rychlé brigády bylo vtrhnout do Lipovce, obsadit okolní pozice a zabezpečit obec z jihu. Potom se měly jednotky zmocnit obce Kamionky. Plukovník Rudolf Pilfousek celou akci sledoval tentokrát z nového postavení.¹¹³ Vojáci vyrazili po dělostřelecké přípravě. Rozestupy mezi jednotkami byly 50 metrů. Na útočníky zahájili sověští dělostřelci palbu z děl. Vojáci sice dokázali postupovat, ale celý postup byl zbrzděn. Po ukončení sovětské dělostřelecké palby se slovenští vojáci ihned zvedli a vydali na postup směrem k obci, přičemž vojáci Rudé armády na ně zahájili palbu z kulometů

¹⁰⁹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 107.

¹¹⁰ KLUBERT, T. *Obrnené jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Prešov, 2007, s. 32.

¹¹¹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 109.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 28-30; BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava, 1965, s. 22.

a pušek. Slovenské vojáky to znovu donutilo zalehnout k zemi, čehož využili obránci „liščích děr“ a s bojovým pokřikem „*Uraa*“ vyrazili na zteč proti slovenským vojákům. Slovenští vojáci začali ustupovat, ale po příjezdu tanků LT-38 byl sovětský protiútok zničen.¹¹⁴ Sovětské krycí oddíly na vyvýšeninách před Lipovcem byly zničeny.

Postup na severním křídle se zastavil. Od sovětských dělostřeleckých granátů chytlo pšeničné pole, které se slovenským vojákům nedařilo uhasit. Proto bylo nezbytné, aby slovenští zdravotníci a vojáci sbírali mrtvé a zraněné vojáky. Slovenské jednotky postupovaly vpřed i přes zuřivý odpor vojáků Rudé armády, hlavně tedy Tatarů a Kyrgizů.¹¹⁵ Jejich metody boje byly zákeřné. Předstírali, že se vzdávají jen proto, aby se k nim slovenští vojáci dostali blíže, a oni je mohli postřílet. Slovenští vojáci proto dostali rozkaz, aby bojovali bezohledně a bez milosti.¹¹⁶ Okolo 15. hodiny byly „liščí díry“ vyčištěny a čelní jednotky dosáhly řeky Sob. Mezi tím už motorizovaný průzkumný oddíl majora Dualského¹¹⁷ pronikl severně od Lipovce. K nim se připojily motorizované pěchotní skupiny, které pronikly do středu a na jižní okraj obce. V čele jednotek postupovala skupina tří OA vz. 30 nadporučíka Demčáka a 2. tanková rota nadporučíka Vanči.¹¹⁸ Tyto skupiny obrněnců pomohly cyklojednotkám postupovat směrem do středu obce.

V Lipovci byly rozmístěny skryše s protitankovými kanóny. Napříč celou obcí probíhaly tvrdé pouliční boje. Na severním okraji obce pronikala skupina ženistů, kteří přibližně od 14. hodiny stavěli provizorní most. Jednotky slovenské 1. čety postupovaly na automobilech až k malému mostu k budově pošty v obci. U mostu je přepadly sovětské kulomety, které

¹¹⁴ BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava, 1965, s. 22.

¹¹⁵ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 114.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Juraj Tibor Dualsky (1903-XXXX) byl důstojníkem Rychlé brigády. Od roku 1943 byl velitelem jezdeckého průzkumného oddílu 2 a to až do února 1944. V roce 1944 sám požádal o degradaci a byl přesunut na Slovensko. V době Slovenského národního povstání byl v kasárnách zadržen německou armádou a držen v internačním táboře. Z tábora se mu podařilo utéci a pěšky se dostal až na Ministerstvo národní obrany Slovenské republiky v Bratislavě, kde požádal o propuštění ze slovenské armády. Jeho žádosti bylo vyhověno. V květnu 1945 se přihlásil do československé armády. Byla mu přiřazena hodnost podplukovníka. Na konci roku 1945 byl převelen k posádce v Bratislavě, kde se stal velitelem 4. mobilizační skupiny vojenského útvaru 4. Na konci své kariéry sloužil u posádek v Komárně a Nitře. Propuštěn z armády byl v listopadu 1948. Jeho datum úmrtí je neznámé.

¹¹⁸ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 114.

zastavily další postup.¹¹⁹ Vojáci opustili vozidla a rozdělili se na skupiny. Část z nich pomáhala zraněným a část postupovala do středu obce. Jednotka se roztáhla po celém levém okraji obce. Zakrátko se slovenské jednotky dostaly na druhou stranu řeky, kde se nacházel starý opuštěný povoz s již zapřaženými koňmi. Po průzkumu vozu slovenští vojáci zjistili, že je plně naložený ruskou municí.¹²⁰

Na levém okraji Lipovce bojovala četa nadporučíka pěchoty Karola Vargy. Ta se proslavila bojem o „liščí díry“. Jim dobitou část obce začalo silně odstřelovat sovětské dělostřelectvo. Mezi vojáky nastala panika. Začali se opevňovat v domech a jednotka jako taková se rozpadla. Velitel proto vydal rozkaz stáhnout se na okraj obce Lipovec. Spolu s rozpadem jednotek z levé části obce se rozpadly i kulometné čety. Z nich se stali samostatně operující jedinci. Skupinku pod velením svobodníka Sedliaka napadli sovětské vojáci ručními granáty. Svobodník Sedliak zaujal kulometné postavení a zahájil palbu na nepřítele. Nepřítel však jeho palbu umlčel tím, že jej obešel a zahájil na něj palbu z týlu. Tento pokus o obsazení pozic svobodníka Sedliaka byl zmařen díky přesné palbě. Skupině však došla munice, a proto se stáhla k poště. Tam se setkali s poručíkem Vančou, který vyváděl jednotky z Lipovce ven. Mnoho vojáků zůstalo v obci v obklíčení a zůstali na místech až dorána.¹²¹

Těžká byla také situace na jižním úseku obce Lipovec. V místě bojovala pěší jednotka nadporučíka Kellera. Po obsazení prvních domů v obci narazili slovenští vojáci na tvrdý odpor a na přesilu sovětských obránců, kteří se je navíc snažili obelstít tím, že nosili slovenské uniformy a helmy a když se přiblížili ke slovenským útočníkům, zahájili na ně palbu.¹²² Všechny slovenské jednotky byly pod těžkým tlakem. Slovenští vojáci odolávali obráncům jen díky tankům a dělostřelectvu. Pomocí této podpory se jednotky probily k traktorové stanici a k poště.¹²³

V průběhu prvních bojů o Lipovec probíhal boj slovenské 3. tankové roty o Kamionky. Tanky do této oblasti pronikly kolem 15. hodiny. Po hodině bojů už tankům docházelo střelivo

¹¹⁹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 114.

¹²⁰ OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava, 1941, s. 9-11.

¹²¹ Tamtéž, s. 33-35.

¹²² MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 118.

¹²³ Tamtéž.

i pohonné hmoty. V podobné situaci byly i tanky v Lipovci. Major Dobrotka¹²⁴ vydal v 16 hodin rozkaz ke stažení všech slovenských tankových sil z obce jižně o 1 kilometr směrem do Felixovky. Ve městě zůstal jen jeden tank LT-35. Velitel tanku, desátník Kubinec, ostřeloval z tanku sovětské obranné body v obci. Problémy však měly i tanky ustupující do Felixovky. Při stahování tanků došlo k tomu, že většina z nich uvízla v bahně. Trvalo dlouho, než se je podařilo vyprostit. Slovenští tankisté museli opustit dva stroje, které tam museli zanechat až do konce bitvy. Slovenští vojáci tak přišli o podporu obrněnců v nejkritičtějším okamžiku boje.¹²⁵ Slovenské jednotky byly z pravého křídla zahánány do středu obce Lipovec. Z něj se pak pokoušely probít na okraj obce směrem na obec Ščastlivaja.

Hned po zahájení sovětského protiútoků vydal nadporučík Keller svým vojákům rozkaz k ústupu na okraj vesnice. Zatím, co se pěchota stahovala, kulometné roty kryly jejich ústup. Někteří z nich padli při tomto ústupovém manévru do zajetí. Jedním z příkladů byla skupinka svobodníka Brndiára, která kryla ústup pěchoty, ale sama se však už stáhnout nedokázala. Dalšími byli, například Jozef Beňo, Ján Mitrus a Jozef Ocel', kteří se bránili až do doby, než se jim zasekl kulomet. Po vystřílení veškeré munice znehodnotili kulomet a teprve pak padli do zajetí.¹²⁶ Mezitím vojska Rudé armády vytlačila slovenské vojáky z obce Kamionky. Plukovník Rudolf Pilfousek, na základě zkreslených informací, rozhodl o obsazení okrajů obce Lipovec a přípravě na protiútok. Mylně se domníval, že slovenští vojáci obec dobili.¹²⁷ Rozkaz vydal okolo 16. hodiny. V tuto dobu předpokládal, že se rudoarmějci stahují do prostoru obce Ilince. Velitel slovenské 2. ženijní čety, poručík Hirner, v tuto dobu, vyběhl na střechu budovy pošty v obci Lipovec, odkud byl vynikající výhled. Viděl velké množství vojáků Rudé armády s rozličnou vojenskou technikou, kteří se připravovali na protiútok.¹²⁸

¹²⁴ Josef Dobrotka (1908-1994) byl velitel tankového pluku Východoslovenské armády, germanofil a hlinkovec. Velitelem Východoslovenské armády byl jmenován od léta 1944. Po odzbrojení německou armádou se přidal k partyzánskému pluku „Čapájev“. V rámci pluku Čapájev působil v hodnosti majora jako velitel partyzánského oddílu „Bohdan Chmelnický“. Byl chycen slovenskou Domobranou a vězněn do dubna 1945. Na konci války byl do armády znovu povolán v březnu 1947. Byl jmenován na pozici velitele 25. samostatného praporu v Klatovech. Jeho další osudy nejsou známy.

¹²⁵ JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava, 1941, s. 75; *Ťaženie slovenskej rýchlej skupiny (brigaády) v SSSR od 23. júna do 30. júla 1941*. Bratislava, 1942, 83-84.

¹²⁶ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 120.

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ Tamtéž, s. 121.

4.3. Sovětský protiútok

V době vydání rozkazu k obsazení obce Lipovec byli slovenští vojáci vytlačeni z obce Kamionky. Mimoto nepřítel zahájil protiútok ve třech směrech. Za podpory dělostřelectva zaútočily na Rychlou brigádu v Lipovci cca dva prapory sovětské horské pěchoty. Tyto jednotky postupovaly severozápadně k obci Ščastlivaja. Současně s tímto protiútokem zaútočili na slovenské vojáky sovětské oddíly z pravého břehu řeky Sob. Hrozilo, že jednotky okolo Lipovce budou obklíčeny a zničeny. Plukovník Rudolf Pilfousek pochopil, že na zastavení tak rozsáhlého protiútku nemá žádné zálohy a nařídil ústup cca 2 km východně od obce Ščastlivaja.¹²⁹ Postup vojsk Rudé armády se podařilo zastavit slovenským dělostřelcům, kteří navzdory panice zůstali na svých pozicích a stříleli na útočící jednotky kartáčovými střelami. Slovenští dělostřelci tak zmařili útočný manévr sovětského generála Tkačenka.¹³⁰

Ustupujícím slovenským jednotkám přijelo na pomoc šest tanků z obce Ščastlivaja, které pronikly až do prostoru Lipovce, kde zůstaly až do jejich stažení. V obci na ně čekal tank desátníka Kubince, který si od ostatních vozidel doplnil munici a dále pokračoval v boji. Díky zásahu těchto tanků do situace v Lipovci se řidičům nákladních automobilů podařilo evakuovat pěchotu a odvést i značnou část munice a proviantu.¹³¹ Po jejich stažení zahájili sovětsí obránci protiútok a odřízli Lipovec se spojením na obec Ščastlivaja i Kamionky. Znovu zformulovaná jednotka Rychlé brigády se přesunula do pozice východně od obce Ščastlivaja. Jednotku také posílily dvě cyklistické roty německého 97. průzkumného oddílu.¹³²

V Lipovci však zůstalo odříznuto 250 slovenských vojáků. Byl vytvořen plán na jejich záchranu, ale těsně před jeho naplněním byl útok zrušen německým generálem Fretter Picoem se slovy: „*Blbost! 250 mužů si dřív pomůže, a i po jednom se dokáže vrátit do Ščastlivej, než abychom riskovali ztráty dalších lidí a tanků.*“¹³³ Plukovník Rudolf Pilfousek musel s těžkým srdcem oznámit německým nadřízeným, že jeho jednotka neuspěla v dobytí obce Lipovec, avšak konstatoval, že hned druhý den ráno bude jednotka znovu připravena k boji. To už se ale hlásil o slovo vojenský přidělenec prezidenta Slovenské republiky v Rychlé brigádě, plukovník

¹²⁹ KLUBERT, T. *Obrněné jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Prešov, 2007. s. 33-34.

¹³⁰ VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 24-25.

¹³¹ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 122.

¹³² JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava, 1941, s.72-74; *Ťaženie slovenskej rýchlej skupiny (brigaády) v SSSR od 23. júna do 30. júla 1941*. Bratislava, 1942, 85.

¹³³ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 123.

Benedikt Dúbravec,¹³⁴ který zakázal plukovníku Rudolfu Pilfouskovi další útok na obec. Takové rozhodnutí ovšem nebylo na něm. K takovému kroku musel dát souhlas generál Kübler. Ten byl svolný a rozhodl, že Lipovec dobije 295. pěší divize německé armády.¹³⁵

Generál Semjon Tkačenko mezitím vydal rozkaz ke zničení odporu v obci Lipovec. Vojáci Rudé armády na sobě měli ukořistěné slovenské helmy a uniformy a systematicky pročešávali obec. Slovenští vojáci byli roztrženi od okrajů obce až po její střed. Nejvíce byly v obci zastoupeny slovenské jednotky kulometných oddílů, které kryly ústup zbytku slovenských jednotek do obce Ščastlivaja. Některým se podařilo probít se z obklíčení, jiní padli do zajetí.¹³⁶ Většina vojáků uvízlých v Lipovci, se pokoušela schovat až do tmy v obci, a následně se proklíčovat k vlastním jednotkám. Například svobodník Sedliak a svobodník Poliak se potkali se střelci Pavlom Cibulom a Imrichom Šúňom. Všichni zůstali schovaní v bramborových polích u obce. Velitel čety Anton Marinovič a štábní kapitán Štefan Svitek z 2. pěší roty se skryli v korytě potoka. V noci se střetli s nadporučíkem Ernestom Nevickým, který se jim ale po chvilce ztratil v mlze. V příkopě tak čekali až do rána.¹³⁷

Nejhůře dopadli vojáci z ženijní roty v Lipovci. Jednotka se nestihla stáhnout z obce, a tak se schovala v prohloubeninách východně od Lipovce. Jednotku zpozorovala skupina cca 40 rudoarmějců. Slovenští ženisté se pokoušeli bránit až do posledního náboje, ale nakonec padli do zajetí. Rudoarmějci je prohledali a okradli o jejich osobní věci. Slovenské ženisty pak odvedli za kolchoz a rozdělili je. Vojáci ze slovenské 3. ženijní čety padli všichni do zajetí a byli eskortováni do Iince. Tímto Rychlá brigáda přišla kompletně o ženisty v jednotce.¹³⁸

¹³⁴ Benedikt Dúbravec (1892-XXXX) byl československý legionář a důstojník slovenské armády. Byl zastáncem války s bolševismem. Nakrátko byl jmenován zástupcem slovenské Zajišťovací divize. V září 1941 byl velitelem Spojovacího štábu slovenské polní armády. Byl penzionován 1. října 1944. Po válce povolán nebyl a byla mu odejmuta vojenská hodnost. V září 1950 mu kárný výbor ministerstva obrany snížil zaopatřovací důchod. Jeho další osud je neznámý.

¹³⁵ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 123.

¹³⁶ JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava, 1941, s. 117-118.

¹³⁷ OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava, 1941, s. 35-37.

¹³⁸ JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava, 1941, s. 91 a 107; OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava, 1941, s. 51-52.

Ve 23 hodin byl Lipovec plně v držení Rudé armády. Díky zásahu sedmi slovenských tanků se z Lipovce probojovalo přes 200 vojáků. Ostatní padli do zajetí, nebo se skrývali v okolí.¹³⁹

4.4. Slovenský protiútok na Lipovec

V podvečer 22. července se podařilo 24. pěší divizi německé armády prolomit sovětskou obranu v prostoru Vachnovka a přinutit tak celé jedno křídlo Rudé armády k ústupu. Ve 4 hodiny ráno začala dělostřelecká palba odstřelovat sovětské jednotky v Lipovci. Po dělostřelecké palbě se z prostoru obce Ščastlivaja vydaly jednotky Rychlé brigády na pochod k Lipovci s cílem obsadit obec. Slovenské jednotky však byly zastaveny obránci a stáhly se do původních postavení, kde zůstaly až do oběda. V tu dobu generál Semjon Tkačenko nařídil jednotkám pomalý a skrytý ústup do prostoru Ilince. Uvědomil si, že bránit Lipovec ze dvou směrů a počítat s obklíčením ze všech stran by bylo sebevražedné. Kolem poledne vyrazily z obce Ščastlivaja německé a slovenské jednotky s cílem obsadit severozápadní okraj obce Lipovec. Obránci nekladli příliš velký odpor a začali houfně prchat. Okolo 16. hodiny byla obec zcela v držení slovenských i německých vojsk.¹⁴⁰

Jižně od obce postupovaly jednotky maďarské armády v Sovětském svazu. Slovenští vojáci na ně spustili palbu. Dobře věděli o pohybu maďarské jednotky v jejich oblasti, avšak nevraživost z let 1938 a 1939 mezi nimi byla silnější.¹⁴¹ Spolu s německými jednotkami v obci bojovali i ti slovenští vojáci, kteří se přes noc schovávali v okolí.¹⁴² Sovětské záložní jednotky opustili obec Lipovec a za sebou nechávali techniku i zraněné rudoarmějce. Po obsazení začali z krytů vycházet obyvatelé. Většina z nich ale odešla spolu s Rudou armádou. Všichni padlí slovenští vojáci byli okradeni o doklady a identifikační známky. Jeden z opuštěných slovenských tanků byl rudoarmějci zapálen. Podobně dopadly opuštěné tanky v obci Kamionka.

Slovenští vojáci po Lipovci přišli o bojovou úlohu. Jejich úkoly převzala německá 295. pěší divize, která hned následující den vyrazila do prostoru Granov. Německé velení se rozhodlo, že slovenské vojáky už nelze použít k bojovým akcím. Pavel Mičianik z jednoho

¹³⁹ VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 19-20; JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava, 1941, s. 74 a 88.

¹⁴⁰ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 127; VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava, 1941. s. 26.

¹⁴¹ BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava, 1965, s. 23.

¹⁴² OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava, 1941, s. 37-38.

zdroje uvádí následující: „Zjistilo se, že slovenští vojáci jsou od bitvy o Lipovec citliví na dělostřeleckou a hlavně minometnou palbu. V jejím důsledku se v panice rozprchávají a opouštějí bojové pozice“. ¹⁴³ Dne 25. července 1941 nařídil ministr národní obrany Ferdinand Čatloš operačním rozkazem č. 7 rozpustit Rychlou brigádu a včlenit jednotlivé skupiny do nově vznikající Rychlé divize. ¹⁴⁴

4.5. Zhodnocení

Lipovec byl skutečným bojovým křtem slovenské armády. Vojáci se lišili na ty, kteří bojovali u Lipovce a na ty, kteří přišli až po něm. Slovenské vojáky a důstojníky musíme hodnotit s nadhledem. Jednalo se o skutečně první velkou bitvu, a tedy i o první řádný bojový křest slovenské armády. Jejich odvahu hodnotili i němečtí důstojníci velmi pozitivně. Plukovník Rudolf Pilfousek však veliteli Rychlé divize plukovníku Jozefu Turanci ¹⁴⁵ řekl, že se potvrdila zbabělost slovenských vojáků v boji. Podle jeho slov byli důstojníci v době útoku vzadu a v době ústupu vpředu. Pozitivně hodnotil jen padlé důstojníky. ¹⁴⁶ Takto se pravděpodobně vyjadřoval proto, že odmítal nést skutečnou zodpovědnost za ztráty v boji. Neúspěch slovenských jednotek lze však přiznat amatérismu slovenského velení Rychlé brigády, konkrétně plukovníku Rudolfu Pilfouskovi. Byl to právě on, kdo poslal Rychlou brigádu do boje bez průzkumu terénu a nepřátelských sil. Od rána až do 15. hodiny odpoledne vůbec netušil, proti jakým silám bojuje.

¹⁴³ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 129.

¹⁴⁴ *Slovenska Rychla divizia v bojoch proti Sovietom od 10. augusta do 21. novembra 1941*. Bratislava, 1942, s. 11-12.; MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 129

¹⁴⁵ Jozef Turanec (1892-1957) byl československý legionář, slovenský generál a velitel Rychlé divize. Dne 12. srpna 1941 převzal velení Rychlé divize. V září 1942 mu velení bylo odejmuto. Začátkem roku 1944 se stal velitelem pozemního vojska se sídlem v Banské Bystrici. Po nátlaku Německa byl prezidentem jmenován hlavním vojenským velitelem. Na rozkaz Jána Goliana byl zatčen a letecky dopraven do Sovětského svazu. Do Československa se vrátil v únoru 1947. Národní soud v Bratislavě ho obvinil ze zrady a kolaborace a byl odsouzen k trestu smrti. V roce 1949 mu prezidentem republiky byla udělena milost a jeho trest byl změněn na 30 let vězení. Zemřel ve věznici Leopoldov.

¹⁴⁶ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 130.

Německé velení odevzdalo slovenskému vedení 50 železných křížů II. třídy. Major Nosko přesvědčoval plukovníka Pilfouska, aby je udělil pouze bojujícím jednotkám. Železný kříž II. třídy obdrželo pouze 25 slovenských vojáků a důstojníků. Plukovník Rudolf Pilfousek sám obdržel železný kříž I. třídy. Generál Ferdinand Čatloš udělil 95 příslušníkům Rychlé brigády medaili „Za hrdinství II. a III. třídy“.¹⁴⁷

Trvalo celý měsíc, než slovenské velení dokázalo vyčíslit ztráty Rychlé brigády. Velení v některých případech nevědělo, kolik vojáků bylo odvečeno do zajetí, nebo v jakých polních nemocnicích se nacházejí ranění slovenští vojáci. Celkové ztráty Rychlé brigády byly vyčísleny na 75 mrtvých, z toho bylo pouhých 7 důstojníků. Jenom za první den boje činily ztráty na 68 slovenských vojáků. Zraněných bylo celkem 167 vojáků, z toho 9 důstojníků. Vědělo se o dvou zajatých, z toho byl jeden důstojník a dalších 17 vojáků bylo nezvěstných.¹⁴⁸ Slovenská Rychlá brigáda přišla o 6 tanků LT-35, LT-38 a LT-40, 1 obrněný automobil OA vz. 30 a 25 nákladních automobilů. Poškozeno bylo 7 tanků a 2 OA vz. 30.¹⁴⁹ Celkové lidské ztráty představovaly celých 5 % brigády.¹⁵⁰ Všechny ztráty byly výsledkem nezodpovědného podcenění protivníka. Pro Slovensko byly tak vysoké ztráty neakceptovatelné.

Ztráty sovětské 44. horské divize byly odhadnuty na 700 mrtvých, 1 000 zraněných.¹⁵¹ Do slovenského zajetí padlo okolo 150 rudoarmějců. Slovenští vojáci se k nim chovali s úctou a slušně. To se nedá říct o německých vojácích, kteří si zajatce následně převzali. Materiální ztráty 44. horské divize nejsou známé. Je potvrzeno zničení dvou horských kanónů, několik protitankových kanónů, motorových vozidel a jeden obrněný tahač T-20 *Komsomolec*. Protiútok Rudé armády nedosáhl cíle a generálu Semjonovi Tkačenkovi se nepodařilo zničit Rychlou brigádu. Zbytky jednotek byly zformovány pod velení generála Ponedělina a 25. července přešli pod operační správu Jižního (Ukrajinského) frontu. Veškeré sovětské

¹⁴⁷ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 130

¹⁴⁸ Všichni nezvěstní byli ve skutečnosti zajatí. Celkový počet zajatých byl tedy 19 vojáků s důstojníky; Příloha č. 3 a 4.

¹⁴⁹ KLUBERT, T. *Obrnené jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Prešov, 2007, s. 41.

¹⁵⁰ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 132.

¹⁵¹ HORVÁTH, F. *Denník z východného frontu (Z prvej etapy bojov)*. Bratislava, 1942, s. 30; PYŠNÝ, E. *Ocel' a myšlienka (Články, reči a úvahy o prvej kapitole bojov slovenského národa proti boľševizmu)*. Žilina, 1941, s. 227.

jednotky v tomto směru ustupovaly k Umáni, kde nakonec padly do obklíčení německých a rumunských jednotek.¹⁵²

Bitva o Lipovec v celém tažení tak byla bezvýznamnou bitvou oproti obrovské obklíčovací akci u Umáni. Pro Slovensko však byla tragickou zkušeností. Ministr národní obrany, generál Ferdinand Čatloš, považoval celou akci za tragédii. Zodpovědnost za ní měl nést právě plukovník Rudolf Pilfousek. Po necelých 3 měsících od bitvy se z „neexistujícího“ Lipovce stala tradice a symbol odvahy slovenské armády.¹⁵³

Výsledek bitvy je nejednoznačný. Reálného vítězství nedosáhla žádná z účastněných stran. Rudé armádě se nepodařilo zničit Rychlou brigádu, ani zastavit postup protivníka. Slovenským vojákům se nepodařilo dobýt Lipovec a postupovat směrem na obec Ilnce. Německá armáda se kvůli neúspěchu plukovníka Rudolfa Pilfouska zpozdila, což vedlo k tomu, že část vojsk Rudé armády byla schopna uniknout z obklíčení. Pavel Mičianik uvádí, že z bitvy o Lipovec měli největší užitek Němci.¹⁵⁴ Celá bitva se tak stala bez nadsázky nejkrvavější bitvou celého slovenského tažení v Sovětském svazu.

V roce 1942 zahájili slovenští kameníci výstavbu monumentálního památníku z rozkazu ministra národní obrany generála Ferdinanda Čatloše. Památník byl v průběhu let zničen a následně po roce 2000 obnoven z prostředků místního historika Alexandra Rogovoje a jednoho místního nadšence Vladimíra Michajloviče Diškanta.¹⁵⁵ Hlavní část nové výstavby byla zahájena ze soukromých prostředků v roce 2016.¹⁵⁶ V současné době nese památník oficiální název *Společný hrob slovenských vojáků padlých během útoku*. Pomník se dnes nachází na okraji města a jedná se o věrnou kopii druhoválečného pomníku. Tvoří jej 6 metrů vysoký žulový obelisk. Odhalení pomníku se původně účastnil slovenský prezident Jozef Tiso. Současná slovenská vláda se k historii I. Slovenské republiky staví neutrálně a na novodobém

¹⁵² MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 136.

¹⁵³ Příloha č. 5.

¹⁵⁴ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 137.

¹⁵⁵ ŽENIŠ, R. Na Ukrajině obnovili památník padlým slovenským vojakom. *Teraz.sk* [online]. 28. 7. 2016 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/zahranicie/na-ukrajine-obnovili-pamatnik-padlym/209117-clanok.html>.

¹⁵⁶ Tamtéž.

odhalení pomníku se odmítla účastnit.¹⁵⁷ Pomník pak sloužil jako dominanta slovenského hřbitova, kde byli pohřbíváni slovenští vojáci padlí na území Sovětského svazu.¹⁵⁸ Po osvobození obce Rudou armádou byl pomník zničen.

¹⁵⁷ MOTYČKA, L. Pomník pre Slovákov na Ukrajine. *Blogcestovatel.eu* [online]. 29. 9. 2018 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.cestovatel.eu/pomnik-pre-slovakov-na-ukrajine/>.

¹⁵⁸ Vidkrittja pamjatnika slovackim soldatam. *YouTube*. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=lDCpEraGgKs>.

5. Odraz bitvy o Lipovec v dobovém slovenském tisku

Bitva o Lipovec se podle soudobé slovenské propagandy měla stát jednou z tradic slovenské armády. Projít tímto křtem bylo považováno za čest a vojáci, kteří participovali na tomto tažení, se měli stát jakousi modlou slovenské armády. Jak bylo uvedeno výše, jednalo se o nejkrvavější bitvu celého slovenského tažení. *Stavka*¹⁵⁹ tím docílila toho, že slovenská armáda utrpěla těžké ztráty, což vedlo k demoralizaci slovenského vojska na východní frontě. Slovenští vojáci začínali mít strach a byli ke konfliktu kritičtí. Také Slováci doma začali vidět konflikt se Sovětským svazem negativně a začali ho chápat trochu jinak, než samotní Němci.

5.1. Popis bitvy v tisku

První zpráva o bitvě se v tisku *Slovák* objevila dne 29. července 1941. Neurčitý článek s názvem *Hrdinský boj slovenského vojska proti sovětské přesile*¹⁶⁰ se nepřímou zmiňuje o bitvě u Lipovce. Název obce ani upřesňující lokalita není nikde uvedena, avšak z podrobného přečtení lze usoudit, že agenturní zpráva tuto bitvu skutečně popisuje. Slovenská tisková kancelář převzala zprávu od vojenských zpravodajů na frontě. Článek sice obsahuje prvky propagandy, ale popisuje bitvu relativně pravdivě a hodnověrně. V úvodu se dozvídáme, že slovenské jednotky postoupily o 860 kilometrů do hloubky týlu nepřítele k „neurčitému městu“. Podle zprávy přinesl tento boj vydařený postup německých jednotek do týlu Rudé armády. Z dnešního úhlu pohledu by se tato část textu mohla zdát spekulativní. Je pravdou, že německé jednotky postupovaly „vzdálenými křídly“ podél města Lipovec a tento obchvatný manévr skutečně umožnil vytvořit „kapsu u Umáni“ ve které německé jednotky zadržovaly poměrně početná vojska Rudé armády. Bitva jako taková nepřispěla k žádnému rozhodujícímu závěru. I kdyby bitva neproběhla, značná část vojsk Rudé armády by se ocitla v obklíčení a postupem času by byl tento „kotel“ zlikvidován.

K Lipovci se stahovali vojáci z celého úseku jižní fronty. To je důvod, proč se v Lipovci soustředil větší počet vojsk Rudé armády. V článku se uvádí: „*soustředil tam (nepřítel) svoje největší a nejlepší síly.*“¹⁶¹ V Lipovci se soustředilo okolo 15 000 vojáků Rudé armády. Z nich generál Tkačenko vytvořil celou divizi. Rozhodně nemůžeme mluvit o nejlepších jednotkách

¹⁵⁹ Generální štáb Rudé armády

¹⁶⁰ Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁶¹ Tamtéž.

Rudé armády. Jak víme, většinu obránců Lipovce tvořily jednotky ze středoasijských republik, převážně branci.

„...bylo třeba nasadit všechny síly a použít všechny složky našeho vojska, aby se dosáhlo cíle.“¹⁶² Z této části úryvku se dozvídáme o nutnosti zapojení všech slovenských sil do bitvy. Tato informace je opět trochu zkreslená. Do bitvy o Lipovec byly nasazeny všechny jednotky Rychlé brigády. To ovšem neznamená, že byly nasazeny všechny složky vojska na východní frontě. Z analýzy vyplývá, že do bitvy nezasáhlo slovenské letectvo působící na východní frontě. Lze se domnívat, že autor zprávy schválně psal o zásahu všech složek vojska, protože by to poukazovalo na kolektivnost celého tažení. Z analýzy tohoto článku nevyplývalo, že by šlo o zájem propagandy s cílem přesvědčit Slováky, že se do bitvy zapojily všechny složky armády na východní frontě, třeba slovenského letectva. Začátek bitvy je v článku prezentován věrohodně podle dnes již ověřených událostí. Zpráva neopomíná zmínit sovětskou dělostřeleckou palbu, která zasáhla slovenské vojáky ihned při přiblížení k městu. Věřohodně popisuje boj ve městě, i když se dopouští zavádějících informací. Článek popisuje střetnutí, jako „desetihodinový, zuřivý boj.“¹⁶³ Samotná bitva o Lipovec trvala mnohem déle. Jak je uvedeno v kapitolách výše, boj o Lipovec začal od 7. hodiny ranní a oficiálně skončil v odpoledne, kolem 4. hodiny následujícího dne. V průběhu výzkumu nebyly nalezeny žádné důvody, proč by byl zveřejněn chybný čas. Lze se domnívat, že autor článku nechtěl zveřejnit skutečnost, že slovenská armáda musela opustit pozice a ustoupila, proto zde uvedl milný čas, který byl plukovníkem Pilfouskem nahlášen na německém velitelství, o dobytí Lipovce slovenskou Rychlou brigádou. Učinil tak na základě chybných a zkreslených informací. Boje mezi slovenskými vojáky a rudoarmějci probíhaly i přes noc. To, že šlo o „zuřivou“ bitvu dokazuje i zmínka ve zprávě o několika sovětských protiútocích při bojích u Lipovce.

Součástí bitvy o Lipovec je také bitva o obec Kamionky a přilehlý kopec. I zde v článku jsou zmíněny podrobnosti o bitvě u Kamionek. Hodnověrně je zde zachycena realita těžké situace slovenské armády při odstřelování z děl a minometů a také při bojích s vojáky Rudé armády v liščích dírách. Článek neopomíná zmínit záslužnou činnost slovenských tankových sil, které vedly útok na tato postavení. Ony liščí díry jsou v textu popsány jako „vlčí jámy“. Nejedná se o chybu. Postupem let se tento termín, označující bojové postavení, různě přetvářel. Proto je jasné, že současní historici pojmenovali bojové postavení odlišným názvem než soudobý tisk. Článek také popisuje samotnou taktiku sovětských jednotek, která pozvolna přechází k popisování nekalé bojové taktiky: „...vyčkají schování (vojáci Rudé armády, pozn.

¹⁶² Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁶³ Tamtéž.

autora práce) a čekají na vojáky, které nechají přijít blíž, a potom z bezprostřední blízkosti je odštělují anebo je usmrcují granáty.“¹⁶⁴ a dále pokračuje: „Když naše pěchota přiblížila se k těmto, po celém terénu rozmístěným, vlčím jámám, aby je s ručními granáty dobila, bolševici rozličnými znaky předstíraly, že se vzdávají. Když ale naši vojáci vytahovali z vlčích jam vzdávajícího se nepřítele, v tu dobu bolševici ze sousedních vlčích jam přesně mířenými výstřely, nebo ručními granáty jich odstřelovali.“¹⁶⁵ Tato nekalá bojová taktika byla bohužel použita a pomocí ní usmrtili nebo zranili sovětští vojáci mnoho slovenských vojáků. Pochopitelně, tato taktika vedla k situaci, kdy slovenští vojáci odmítali brát zajatce a vzdávající se vojáky Rudé armády zabíjeli. Tím porušovali konvenci o zacházení s válečnými zajatci.¹⁶⁶

Článek také popisuje jednu zajímavou zmínku, a to konkrétně maskování vojsk Rudé armády v rozsáhlých a mělkých okopech. „*Pásky našich tanků velmi účinně rozjízďely i velká hnízda bolševiků, zamaskovaných v těchto jámách, které jsou tak šikovně vykopané, že je útočník nerozezná od granátových jam, které na bojišti vytvoří dělostřelectvo.*“¹⁶⁷ Jak je uvedeno v článku, docházelo k tomu, že se v týlu slovenských vojsk před obcí a na kopci u Kamionek objevili vojáci Rudé armády.¹⁶⁸ V průběhu výzkumu nebyla objevena zmínka o existenci takových „postavení“ v okolí Lipovce, avšak výzkum prokázal existenci podobných, uměle vytvořených útvarů. Jsou popsány neurčitě, přičemž z popisu působí jako přirozený útvar. Jeden nebo dva okopy takového tvaru se podle popisu bitvy a také podle výpovědí, nacházely v obci Lipovec. Co se týče sovětských vojáků v týlu slovenských vojsk, nešlo o nic jiného, než o sérii sovětských protiútoků, které dokázaly odrazit slovenské útočníky. Přidávat takovou váhu zákopům, které by slovenští vojáci ignorovali, je podle autora práce zcestné. Lze se domnívat, že tisk prezentoval takové zákopy z toho důvodu, aby vytvořil nový obraz boje, vysvětlil přítomnost vojáků Rudé armády v týlu a ospravedlnil počet padlých.

Na závěr celého článku je uvedena informace, že „*mezi zajatci, kteří padli do našich rukou, je zase nápadně velké množství Nerusů, nejvíce z kavkazských a turkestánských kmenů.*“¹⁶⁹ Zajímavé je slovo „*kmenů*“, které podřadně označuje kavkazské a středoasijské občany. Nacistická propaganda nahlížela na asijské národy jako na podřadné. Jejich přítomnost v řadách Rudé armády dávala nacistické propagandě řadu možností k prezentaci dané

¹⁶⁴ Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ CHOBOT, L. *Encyklopedie válečného zajetí a internace*. Praha, 2018, s. 234.

¹⁶⁷ Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

skutečnosti. Asijské rudoarmějce byli často využiti k propagandistickým záměrům Německa. Slovenská propaganda přebírala některé tyto prvky a v tisku jsou prezentovány následovně. Skutečnost, že také slovenská armáda zajala asijské rudoarmějce, poukazovala na to, že ruský národ za sebe nechává bojovat méně vyspělé národy. Nacistická a slovenská propaganda tak přinášela obraz toho, že německá vojska a její spojenci, pomáhají bránit Evropu před nájezdy bolševiků, kteří byli vyobrazováni, jako luzní Rusové s neevropskými rysy.¹⁷⁰ Zajímavé je také slovo „nerusů“, které má za cíl naznačovat to, že místo ruských národů za evropskou část Sovětského svazu nechávají bojovat cizí národy. Jak vyplývá z citace, nebylo to poprvé, co se slovenští vojáci dostali do kontaktu s vojáky „exotického vzhledu“. ¹⁷¹ V průběhu postupu tažení na Kavkaz byly slovenskému vojsku rozdány příručky o obyvatelích a kultuře na Kavkaze. Lze se domnívat, že potřebné informace byly získány právě díky zajatcům. Nesmíme však zapomínat, že mnohem větší počty tvořili zajatci ze středoasijských republik.

Co se týká zprávy, kterou zveřejnil deník *Gardista*, jde o krátkou zprávu, která pochází ze stejného zdroje, ze kterého čerpal i *Slovák*. Konkrétně se jedná o Slovenskou tiskovou kancelář. Zatím co *Slovák* se pokusil informace více rozvinout, *Gardista* se zaměřil pouze na rychlou zprávu. Hlavní titulek čtenáře informuje na hlavní stránce, že *Slovenské jednotky postoupily 860 kilometrů v Sovětském svazu*.¹⁷² Ve vlastní zprávě pak uvádí, že „slovenské jednotky dosud svedly jednu z největších bitev proti dobře připravené a houževnaté, trojnásobné obranné přesile. Celá zpráva je přibližně jeden odstavec dlouhá a ani zde se neobjevuje název obce Lipovec. Informace o teritoriálním působení vojsk vždy podléhaly utajení a za druhé světové války tomu nebylo jinak. Oba výše uvedené články pocházely z jednoho zdroje. Samozřejmě články neopomijí zmínit hrdinství a odvahu slovenských vojáků. Oproti zprávě, kterou zveřejnil *Slovák*, je tato zpráva poněkud strohá.¹⁷³ Nijak se však prezentovanými informacemi neliší od zprávy ze *Slováka* ze dne 29. července 1941.

Vydání *Gardisty* z 19. července 1942 se stalo dále pro tuto diplomovou práci velmi důležitým zdrojem. Na základě tohoto vydání bylo nezbytně nutné rozšířit vyhledávání v periodikách na nově napsaný název obce, tedy konkrétně Lipowiec.¹⁷⁴ Bylo to poprvé, co se takový název obce v tisku objevil. Stejný přepis použil i Lubomír Hlavienka v knize *Slovenská*

¹⁷⁰ Příloha č. 2.

¹⁷¹ Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁷² Slovenské jednotky 860 km v SSSR. *Gardista*, III. (169), s. 1.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Lipowiec v mojich spomienkach. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV. (162), s. 6.

armáda 1939-1945 (Oprava, 2017).¹⁷⁵ Zprávu do *Gardisty* napsal poručík Eduard Pyšný.¹⁷⁶ Text zprávy je napsaný velmi prostě hovorovou řečí. Lze se domnívat, že i z tohoto důvodu vzniklo takto napsané jméno obce. Je otázkou, proč autor textu zvolil tento netradiční styl sdělení? Možným záměrem bylo „polidštění“ celého tažení a jeho přiblížení širšímu spektru čtenářů. Možná šlo o propagandistický záměr s cílem přinutit společnost k většímu zájmu o slovenské vojáky na východní frontě. K článku jsou připojeny dvě fotografie. Na jedné z fotografií je voják¹⁷⁷ sedící na dělu a na druhé je v obilí slovenský voják, připravený odhodit odjištěný granát. Poslední zmíněná fotografie je jednou z nejznámějších a nejčastěji prezentovaných fotografií slovenské armády v době existence I. Slovenské republiky.

„Široká ukrajinská rovina. Na ní malá, ztracená obec, která na mapě světa nic neznamena.“¹⁷⁸ Článek uvádí, že Lipovec byl malou obcí. To se vylučuje s tvrzením uvedeným v prvních člancích o bitvě, které popisují Lipovec jako město.¹⁷⁹ Lipovec byl na tehdejší poměry velkou vesnicí. Nejednalo se tedy o město. V minulosti však byl Lipovec důležitým historickým městem, nejednalo se tudíž o bezvýznamné město / obec, jak je uvedeno v článku.

Poručík Eduard Pyšný popisuje situaci před bojem o Lipovec, kdy se on a jeho dva kamarádi nemohli dočkat pořádného boje. Joža, jeho kamarád, měl fotoaparát a rád fotografoval. Na otázku, proč fotografuje Ukrajince a jejich domy, a ne slovenské vojáky, Jožo odpověděl: „*Nemôžu fotografovať stále, jak naši vojáci sedí s plným šálkem.*“ Proč autor zmínil tuto větu? Pokud byl součástí Rychlé skupiny, později Rychlé brigády, musel být svědkem mnoha střetů s vojáky Rudé armády. V článku tato věta působí dojmem, že slovenští vojáci jsou na frontě nečinní. Opak je pravdou. Lze se jen domnívat, proč se zrovna tato slova nestala obětí cenzury. V textu nalézáme velké množství podobných vět, které byly takto zvoleny. Příkladem je: „*Slovák, když se opije, tak se mlátí jako čert!*“ nebo „*Jožo měl možnosť vyfotit, jak si každý dávame po hltu slovenské slivovice*“.¹⁸⁰

Část textu, kde autor začíná popisovat přesun vojsk k Lipovci začíná větou: „*Podle zpráv nepřítel do rána ustoupil a uvolnil nám cestu až do Lipovce. Máme před sebou zase jen*

¹⁷⁵ Dílo je součástí seznamu zdrojů.

¹⁷⁶ Eduard Pyšný (neznámé) byl plukovník slovenské armády a válečný korespondent. Podílel se na sepsání Kalendáře slovenského vojska pro rok 1944. V letech 1944 až 1945 působil v časopise *Domobrana*. Na konci války se přes Rakousko dostal do Itálie. Do Československa se nevrátil.

¹⁷⁷ Nelze rozeznat příslušnost k vojsku. S největší pravděpodobností se jedná o slovenského vojáka.

¹⁷⁸ Lipowiec v moich spomienkach. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV. (162), s. 6.

¹⁷⁹ Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172), s. 2.

¹⁸⁰ Lipowiec v moich spomienkach. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV. (162), s. 6.

přesun!“ a dále pokračuje „*Ted' jsme se neodvážili jít první, jelikož jsme o nepříteli nic nevěděli a našeho velitele jsme neviděli, aby nás mohl informovat.*“¹⁸¹ Tato část zprávy se vzájemně vylučuje s výše uvedeným tvrzením. Pokud si slovenští vojáci a výše zmínění zpravodajové přáli boj, neměli by projevovat strach. Slovenští vojáci a jejich velitelé měli v tomto případě oprávněný strach. Informace o nepříteli byly nedostačující a tentokrát nikdo nevěděl, jaká bude skutečná situace. Informace o tom, že velitelé a vojáci neměli žádné informace o nepříteli, byly tedy přesné. Svým způsobem slovenští velitelé včetně Rudolfa Pilfouska věřili, že se v oblasti vyskytuje pouze malá jednotka sovětských vojsk, která je navíc vyčerpaná. Díky dnešnímu výzkumu víme, že to nebyla pravda. V textu se objevuje několik dalších nepravdivých informací. Autor článku zmiňuje, že slovenští vojáci nikdy neustoupili. Z dochovaných archívů víme, že toto tvrzení není pravdivé. Nutno ovšem podotknout, že autor zprávy tak činí z důvodu propagandistického účelu. Článek prezentuje bitvu jako „*skutečná jatka*“. Poručík Eduard Pyšný popisuje celou situaci tak, že se v průběhu boje setkal pouze s mrtvými nebo zraněnými. Byl sice na linii, ale přímého boje se neúčastnil.

Text působí chaoticky a spíše než propagandistický záměr odvahy a uctění památky, prezentuje strach, či neprofesionálnost slovenské armády. V článku poručíka Eduarda Pyšného nebyl spatřen valný význam a nutno podotknout, že, pro blížící se výročí bitvy, mohla redakce zvolit jiný typ článku. Vzniká tedy otázka, proč se redakce rozhodla publikovat článek tak, jak byl zveřejněn. Jaký byl záměr tohoto článku? Možným důvodem bylo přesvědčit čtenáře, že slovenská armáda uvažuje nad důsledky chybných rozhodnutí. K výročí bitvy se skutečně jedná o nevhodný článek. Pokud byl záměr přiblížit bitvu nebo běžný život vojáka čtenáři, mohl tak autor učinit jinak. Poručík Eduard Pyšný a jeho kolegové byli vojenští zpravodajové z fronty. Z první části článku vyplývá, že měli dostatek času na zábavu a alkohol. Jejich bojová činnost při bojích o Lipovec se omezila pouze na hlášení zpráv, kdo padl a kam až dostřel nepřátelské dělostřelectvo. Sám autor zprávy se chlubil tím, že kolem 15. hodiny¹⁸² se stáhl do týlu na oběd a odpočinek. V té době většina slovenských vojáků bojovala v centru města a z každého domu vybudovala improvizované pevnosti, aby se slovenští vojáci byli schopni udržet na stávajících pozicích. Článek neobjektivně popisuje bitvu a stává se bezvýznamným pro potřebu informování slovenských občanů o výročí bitvy. O zábavných činnostech slovenské armády na Ukrajině se člověk mohl dovědět každý den v tisku nebo také ve filmovém týdeníku. K výročí bitvy se očekával článek popisující pietní akci nebo průběh bojů očima slovenských vojáků, kteří v Lipovci skutečně bojovali.

¹⁸¹ Lipowiec w moich wspomnieniach. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV. (162), s. 6.

¹⁸² Tamtéž.

Články, které byly výše uvedeny, nezmiňovaly některé zásadní informace. V první řadě opomenuly poukázat na chybná rozhodnutí plukovníka Pilfouska a také na chaos, který na bojišti byl. Je to však pochopitelné, protože slovenský tisk nechtěl a nemohl popsat pochybení velení slovenské armády při boji. Náznaky chyby nebo zbaběloství se nehodily do budování obrazu hrdinského boje u Lipovce a jejímu odkazu. Další nezmiňovanou informací je rozsáhlý protiútok Rudé armády, který vytlačil slovenská vojska z obce, jež se následně musela stáhnout do týlu. V článku je dále popsáno, že se sovětsí vojáci objevovali v týlu slovenských vojsk, nemá se však jednat o důsledek protiútku Rudé armády. Nedostatkem v popisu událostí je například nezmiňovaný boj ve večerních hodinách. Posledním, avšak ne zcela zásadním nedostatkem, je absence popisu událostí po bitvě. Vzhledem k tomu, že články byly prezentovány s časovým odstupem, bylo by vhodné uvést některé informace třeba o dalším postupu nebo ošetřování raněných. Články se od sebe liší kladením důrazu na některé události. Například článek Eduarda Pyšného klade větší důraz na život vojáků před bitvou a také na události, které následovaly před bojem o Lipovec a před tím, než slovenští vojáci postoupili do středu obce. Později se článek věnuje zdárnému konci bojů. Krátké, rychlé zprávy, které poprvé informovaly o bitvě, popisovaly pouze obecné informace o postupu a také o tom, že bitva proběhla. *Slovák* při popisu událostí bitvy kladl důraz na vojenskou přesilu a taktiku boje Rudé armády. Žádný z článků neopomíjel zmínit hrdinství vojáků Rychlé brigády.

*„Právě projížděli přes hřbet vyvýšeniny, když v tom zarachotily nepřátelské kulometry a zem se otřásala dunivým rachotem sovětských děl,“*¹⁸³ popisuje bitvu zpráva ze *Slováka* ze dne 22. července 1943. Autor se úvodní části věnované bojům o Lipovec snažil bitvu vylicit pompézními slovy a snažil se v čtenářích vyvolat šok nebo údiv. Výše citovaná věta není pravdivá. Po tom, co se slovenské jednotky dostaly na dohled od Lipovce, a tím na dostřel nepřátelského dělostřelectva, byla na ně zahájena palba. Bylo to tedy sovětské dělostřelectvo a nikoli kulometná palba, které zahájilo bojový střet. Sovětské nepřátelské kulometné oddíly zahájily palbu až následně po dělostřelectvu. V článku je tato situace uvedena jako činnost ve stejnou dobu. *„A za obcí na malém svahu, tam jsou zákopy a postavení, proti kterým chrtili naši hrdinové oheň a ocel.“*¹⁸⁴ Autor článku se zmiňoval o pahorkatině, která byla obsazena vojáky Rudé armády, zakopaných v liščích dírách. Boj na této vyvýšenině byl složitý a slovenské vojáky donutil nepřítel nejednou pozastavit boj. Na pomoc muselo slovenským vojákům přispěchat několik tanků, které musely jednotlivé liščí díry odstřelovat.

V jediném dlouhometrážním filmu, který byl v době I. Slovenské republiky natočen, *Od Tatier po Azovské more*, se dozvídáme o Lipovci následující: *„Lipovec, prostor velkých*

¹⁸³ Nemo stoja kríže na lipovskom cintorine. *Slovák*. 22. 7. 1943, XXV. (164), s. 3.

¹⁸⁴ Tamtéž.

*bojů, kde se projevila slovenská udatnost a obětavost.*¹⁸⁵ Ve snímku se dále zmiňuje o Lipovci následující: „*Utichl boj! Sovětští vojáci pochodují do zajetí.*“ a potom „*Po vyčerpávajících bojích jim chutná teplé jídlo. Po tvrdých bojích, únavou zničení! ...Jede se na Kyjev!*“¹⁸⁶ Snímek se po 40 minutách vrací k Lipovci a návštěvě prezidenta Jozefa Tisa na pietní akci, kterou zorganizovala slovenská armáda na lipoveckém hřbitově.¹⁸⁷ Tento celovečerní film se promítal v kinech na Slovensku od roku 1942. Ve snímku si boj o Lipovec nezískal ani větší obdiv, ani úctu.

5.2. Pietní akce v Lipovci v dalších měsících po skončení bitvy

Důležitou událostí byla oficiální cesta prezidenta Tisa do Sovětského svazu, respektive na dobítá území Sovětského svazu. Jeho cesta kopírovala cestu slovenské armády. Prezident Jozef Tiso se na přelomu října a listopadu 1941 setkal se slovenskými vojáky na východní frontě a uctil památku všech padlých slovenských vojáků. Navštívil přitom veškerá místa, která obsadili a dobili slovenští vojáci. Jeho návštěva začala v Záluží u Sanoku a skončila v Kyjevě. V úvodu prvního publikovaného článku o Tisově návštěvě se o Lipovci píše jako o geografickém bodu. Není nijak definován ani rozvinut. Až ke konci článku se píše, že prezident v neděli 2. listopadu navštívil obec Lipovec, která „*...stala se pro slovenskou historii památkou tím, že slovenské vojsko proti bolševické přesile zde vybojovalo doted' největší bitvu a jsou pochovány oběti, které si toto hrdinství vyžádalo.*“¹⁸⁸ Dále se v článku uvádí „*Nad jejími hroby, které tvoří samostatný hřbitov na lipoveckém návrší, na místě historických bojů, vyčnívá dnes mohutná mohyla se slovenským dvojkřížem, která v tomto dalekém kraji hlásá památku slovenské zdatnosti a obětavosti v boji proti bolševizmu.*“¹⁸⁹

Tido J. (Jozef) Gašpar,¹⁹⁰ šéf Úřadu propagandy a člen delegace prezidenta Slovenské republiky na dobytém území v Sovětském svazu, označil Lipovec za symbol velkého vítězství

¹⁸⁵ *Od Tatier po Azovske more.* (Ivan Július Kovačević), 1942, 18:45-18:50.

¹⁸⁶ Tamtéž, 18:40, 21:15-21:20 a 21:50 do 22:53.

¹⁸⁷ Tamtéž, 40:30-42:00.

¹⁸⁸ Pán prezident navštívil hroby slovenských hrdinov v Sovietskom svaze. *Slovák*, 7. 11. 1941, XXIII. (257), s. 1.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tido Jozef Gašpar (1893-1972) byl slovenský novinář, spisovatel a politik. Od roku 1939 působil jako vedoucí tiskového odboru vlády. V roce 1940 se krátce stal vyslancem ve Švýcarsku. Od roku 1941 do roku 1945 byl vedoucím Úřadu propagandy. Byl autorem projevu, oznamujícího vstup německé armády na území Slovenska, který přečetl ministr národní obrany Ferdinand Čatloš v průběhu Slovenského národního povstání. Byl Národním soudem odsouzen na doživotí. Z vězení byl propuštěn v roce 1958 po udělení amnestie.

Slovenské republiky. „...*Lipovec bude nám navždy hlásat, že slovenské vojsko vykonalo svou povinnost hrdinsky a čestně.*“¹⁹¹ Zajímavá je účast ukrajinského obyvatelstva na této pietní akci. Za občany Lipovce pronesl projev náměstek starosty Teodor Horčinský, který poděkoval slovenským vojákům za osvobození jeho obce od bolševizmu a vzdal hold padlým vojákům. „...*slíbil, že jejich hroby bude vždy opatrovat s úctou a vděčností.*“¹⁹² Musíme si položit otázku, jestli Teodor Horčinský myslel svůj slib s upřímností, nebo byl donucen vyslovit tuto větu. Slovenští vojáci byli na ukrajinském území vítáni jako osvoboditelé a ukrajinské obyvatelstvo je rádo hostilo. Slováci se chovali odlišně od německých vojáků, většinou pomáhali ukrajinskému obyvatelstvu, organizovali společné slavnosti nebo poskytovali lékařskou či potravinovou pomoc Ukrajincům.¹⁹³ Ať už to bylo jakkoliv, s jistotou víme, že náměstek svůj slib nedodržel. Obyvatelé Lipovce nedokázali zabránit zničení pomníku a na slovenskou armádu zapomněli. Nečinili tak ale z vlastního přesvědčení. Po osvobození ukrajinského území začala Rudá armáda a NKVD čistit oblasti od kolaborantů a obyvatelé Lipovce „museli“ zapomenout. Veškeré znaky nacistické okupace, včetně zmínek o působení spojenců nacistického Německa, byly likvidovány.

Součástí článku je zveřejněná fotografie, která zachycuje prezidenta Jozefa Tisa, který pronáší slavnostní řeč u příležitosti odhalení památníku padlým slovenským vojákům v Záluží. Pomník je zahalen velikou plachtou a spolu s prezidentem zachycuje fotografie dva slovenské vojáky, patrně příslušníky čestné stráže. Prezident Tiso je oblečen v silném kabátu s kloboukem. Jedná se o jiný kabát než ten, který měl při návštěvě Kyjeva.

Dne 9. listopadu 1941 publikoval deník *Slovák* rozsáhlý článek s názvem *Zalužie – Lvov – Lipovec: V osobě Vůdce a prezidenta DR. Jozefa Tisa se celý národ poklonil hrdinům z východní fronty*. Článek ze *Slováka* z 9. listopadu zmiňuje některé již jednou publikované zajímavosti o návštěvě prezidenta Jozefa Tisa v Lipovci, které publikoval *Slovák* již dne 7. listopadu 1941. Články přinesly v podstatě totožné informace. Konkrétně šlo o popis celé Tisovy návštěvy, který se seznámil s bojištěm slovenských vojáků a jejich památných místech na dobitém území a popisem časového harmonogramu, který prezident dodržoval. Zajímavé je ovšem to, co článek zveřejnil nového. Uvádí se zde, že: „*Pietní vzpomínku na naše padlé hrdiny z Lipovce zakončil prezident Slovenské republiky prohlídkou bojového terénu, kde se od*

¹⁹¹ Pán prezident navštívil hroby slovenských hrdinů v Sovietskom svaze. *Slovák*, 7. 11. 1941, XXIII. (257), s. 1.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v tažení proti Sovietskému svazu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 96 a 160-166.

prítomných veliteľů nechal podrobne informovat o jednotlivých fázich boje této veľiké bitvy.“¹⁹⁴ Díky zpětnému pohledu můžeme dnes říci, že prezident Jozef Tiso pravděpodobně nebyl plně informován o celém průběhu bitvy a už vůbec ne o osudových omylech plukovníka Rudolfa Pilfouska. Autor práce se domnívá, že pokud by byl skutečně informován, zasloužil by se o odvolání Rudolfa Pilfouska osobně. To však neučinil, a proto Pilfouskovo odvolání z funkce velitele přišlo později. Nemluvě o tom, že Pilfousek byl později do čela velení slovenských vojsk v Sovětském svazu opětovně povolán.

O hrobech se zde píše jako o třetím slovenském hřbitově. Do otevření velkého památníku skutečně existovaly tři hlavní pohřebiště. V průběhu výzkumu byly nalezeny dva hlavní hroby. Jeden se nacházel v Záluží, později Samboře¹⁹⁵ a další v Lipovci. Poslední pravděpodobně vznikl až po bojích slovenské armády na řece Mius. Postavením památníku se hřbitovy sloučily do jednoho velkého hřbitova v Lipovci. „(Slovenští vojáci, pozn. autora práce) ...*kteří tu statečně bojovali proti desetinásobné přesile.*“¹⁹⁶ Slovo *desetinásobná* je v tomto případě dost nadnesené. Tento početní stav skutečně neodpovídá realitě. Je ovšem pravdou, že slovenská armáda byla početně v nevýhodě, protože nepřítel měl na tomto úseku obrany okolo 15 000 vojáků. Jedná se o vsutku vysoké číslo. Položme si však otázku, jestli byla armáda připravena k boji. Musíme vzít v potaz několik faktorů. Zásadním faktorem je vyčerpanost a únava sovětských obránců. Dalšími jsou nedostatek těžkých zbraní, munice, granátů, chyby ve velení, nedostatek informací z hlavního stanu atd. Dále nesmíme zapomínat na to, že sovětsí obránci sice bojovali houževnatě, ale vzdávali se po stovkách. Největší nevýhodou slovenské armády tak nebyl její početní stav mužstva, ale neprofesionální zhodnocení situace na bojišti jejím velitelem Rudolfem Pilfouskem.

Slovák 6. listopadu 1942 informoval slovenskou veřejnost o pietní akci, která se v Lipovci konala 1. listopadu 1942 na svátek všech svatých. Přizvaná delegace a skupina vojáků zahájila pietní akci položením věnců u památníků. Velitel celé delegace pronesl slavnostní (nikoli smuteční) řeč. „*Vaše památka, Vás hrdinů od Lipovce, bude v národě věčná. Stojíme při vašich hrobech a v pietní úctě se klaníme Vaší památce.*“¹⁹⁷

¹⁹⁴Zálužie – Lvov – Lipovec: V osobe Vodcu a prezidenta Dr. Jozefa Tisu celý národ sa poklonil hrdinom z východného frontu. *Slovák*, 9. 11. 1941, XXIII. (259), s. 3.

¹⁹⁵ MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, s. 83.

¹⁹⁶ Zálužie – Lvov – Lipovec: V osobe Vodcu a prezidenta Dr. Jozefa Tisu celý národ sa poklonil hrdinom z východného frontu. *Slovák*, 9. 11. 1941, XXIII. (259), s. 3.

¹⁹⁷ Pietná slavnosť pri Lipovci za padlých hrdinov. *Slovák*. 6. 11. 1942, XXIV. (255), s. 3.

Propagandistický nádech článku dává informace, že se pietní akce účastnilo přes 200 ukrajinských obyvatel, kteří se přišli poklonit památce a poděkovat za „osvobození“. Ukrajinský pop pronesl vsutku památnou řeč, kdy popřál zesnulým klid, mír a aby je ukrajinská půda netlačila, aby mohli snít svůj věčný sen.¹⁹⁸

Nabízí se otázka, jestli účast obyvatelstva obce Lipovec byla dobrovolná nebo nucená. Na tuto otázku bohužel nelze jednoznačně odpovědět. Lze se domnívat, že ukrajinské obyvatelstvo chovalo jistou úctu ke slovenskému vojsku, tudíž účast obyvatelstva mohla být dobrovolná a nenucená. Z informací o Lipovci však víme, že oblast spadala pod německou správu. Německo rádo organizovalo slavnosti na okupovaných územích spolu s místním obyvatelstvem. Ukrajinci se tak běžně stávali svědky prezentace Německa, jeho síly a nového světového řádu. Mnohdy byly akce vynuceny. Proto zde nelze jednoznačně posoudit, zda byla nebo nebyla přítomnost obyvatelstva obce vynucena. Pro slovenské občany mohla být taková informace zásadní. Přítomnost (prezentovaná jako dobrovolná) ukrajinského obyvatelstva na pietních akcích ukazovala Slovákům doma, že je jim ukrajinské obyvatelstvo zavázáno, a že oběti, které vykoupily slovenští vojáci, vedly k osvobození ukrajinského národa od bolševismu. To mohlo vzbudit ve Slovácích jistou formu hrdosti.

Slovák dne 22. července 1943, tedy na výročí bitvy, prezentoval účast slovenských vojáků na pietní slavnosti. Článek popisuje okolí hřbitova, přičemž zmiňuje zarostlé zákopy a krátery, které lemují obec Lipovec, a které slouží jako vzpomínka na boj slovenské armády s Rudou armádou. Tyto pozůstatky boje si v listopadu 1941 prohlížela také prezidentská delegace. Z toho vyplývá, že území v okolí Lipovce zůstalo nepozměněno. I když se v názvu článku nachází název obce psaný s „v“, v článku jako takovém se v názvu obce vyskytuje písmeno „w“. Součástí textu je také fotografie, která zobrazuje dva hroby slovenských vojáků. Jsou označeny dřevěnými kříži. Použité dřevo je ohoblované. Na kříži je položená helma. Kolem se nacházejí různé květiny a svícny. Hroby se nacházejí v ohrádkách, což je typický rys hřbitovů v současných postsovětských republikách. Tento zvyk pochází už z dob carského Ruska. Po uložení do hrobu se půda posledního odpočinku stává majetkem, nebo spíše součástí posvátného místa, které nesmí být narušeno. Takové místo se pak stává majetkem zesnulého a jeho rodiny. Většina hřbitovů bývá v lesích nebo na vzdáleném okraji obcí či měst.

Samotný akt uctění památky popisuje autor tak, že každá delegace přinesla svůj věnec. Autor zprávy klade důraz na oběti, jako na nezbytnou část vybudování svobodnějšího světa. Tuto část zakončuje slovy přednášejícího na ceremonii. „*Bože, žehnej našemu rodu, nechť krv*

¹⁹⁸ Pietná slavnosť pri Lipovci za padlých hrdinov. *Slovák*. 6. 11. 1942, XXIV. (255), s. 3.

padlých vykoupí náš národ.“¹⁹⁹ A dále pokračuje slovy: „Odvážní junáci, vzdávám vám čest, protože jste nehleděli jen na sebe, ale šli jste vpřed za ideály, za které jste položili vlastní život. ... a hle, co říká nápis na vašem pomníku, Slovákům i celému světu.:

Za všechny naše, vyrovnali jsme se se smrtí my, aby Slováci žili životem samostatného národa. Slovenští vojáci 22. července 1941 ochotně položili život v boji za národní právo svého „kmeňa“. Obětí našich životů žádáme ty, kteří zůstali, aby nezradili prolitou krev, která se přelévá do národní věčnosti. Jestli by bylo třeba bránit plody naší krve, nešetřete svým podílem na zachování národního celku. Důležitější je svoboda národa než krev jeho synů.“²⁰⁰

Výše zmíněný odstavec byl uveden na pomníku. Jedná se o patetické zvolání, které má prezentovat výzvu padlých slovenských vojáků, pohřbených u Lipovce. Zvolání bylo určeno slovenským vojákům a celému národu. Lze ho přirovnat k epitafu básníka Simónida z Keu,²⁰¹ který na místě bitvy u Thermopyl vyryl do kamene: „*Poutníče, zvěstuj Lakedaimonským, že my tu mrtvi ležíme, jak zákony kázaly nám.*“²⁰² Slova „...žádáme ty, kteří zůstali, aby nezradili prolitou krev“ nebyla naplněna. Příkladem nám může být několik slovenských přechodů na stranu Rudé armády.²⁰³ Také slova o „národní věčnosti“ byla zapomenuta po pádu I. Slovenské republiky.

V úplném závěru se autor článku věnuje odkazu padlých vojáků a ideálům, za které položili život. Autor o oběti slovenských vojáků mluví jako o splnění povinnosti. Nabízí se otázka, jak autor nebo I. Slovenská republika popisují splnění vojenské povinnosti. Z výzkumu vyplývá, že voják, který splní svůj úkol, za který jej ocení řádem nebo povýšením do vyšší hodnosti, pouze vzorně plní rozkazy. Voják, který zemře při plnění rozkazu, splnil svou povinnost. Bylo snad nezbytné, aby každý dobrý slovenský voják, který sloužil na frontě, musel zemřít? Tento jev lze pozorovat napříč totalitními režimy. Taková slova vytvářela ideál hrdinství a zbavení strachu ze smrti. Slovenský voják, pokud padl, položil život za svou zemi a za ideály nové Evropy. Tato slova se objevují napříč tiskem při zveřejňování počtů zabitých slovenských vojáků. Cílem bylo přesvědčit národ, že smrt jedince je ničím ve srovnání se smrtí

¹⁹⁹ Nemo stoja kríže na lipovskom cintorine. *Slovák*. 22. 7. 1943, XXV. (164), s. 3.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Simónidés z Keu (cca 556-467 př. n. l.) byl starověký řecký básník. Působil v Athénách a později v Thesalii, kde se údajně jako jediný zachránil při zřícení hodovní síně.

²⁰² HERODOTUS. *Herodotus, With an English Translation by A. D. Godley*. Vol. III., Books V. to VII., London: Harvard University Press, 1938, s. 228.

²⁰³ AMORT, Č. *Na pomoc československému lidu: dokumenty o československo-sovětském přátelství z let 1938-1945*. Praha: Československé akademie věd, 1960, s. 77.

národa. Tím, že slovenský voják zemře pro svou vlast, vykoná jistou dílčí zásluhu pro jeho zachování a přežití.

Tímto článkem končí veškeré zmínky o Lipovci ve *Slováku* v roce 1943. *Gardista* v roce 1943 prezentoval poslední zprávu o Lipovci v ten samý den. Konkrétně se jednalo o báseň,²⁰⁴ která byla rozebrána v podkapitole níže. *Slovák* tak výše uvedeným článkem zaznamenal poslední ceremonii v Lipovci. Na celém článku byl zajímavý jeden fakt. Zatímco se předešlá výročí neobešla bez místních obyvatel obce, v tomto článku o nich není žádná zmínka. Možná nebyli vnímáni jako důležitý prvek při pietních slavnostech. Vzniká tedy otázka, proč jim článek ze *Slováka* z 6. listopadu 1942 o pietní akci na dobitém území v Sovětském svazu věnoval takovou pozornost. Důvodem by mohlo být odvracení obyvatelstva od německé podpory. V červenci 1943 se pomyslná karta otočila a německá armáda začala ustupovat ze svých získaných pozic. To mohlo mít vliv na chování místních obyvatel. Spolu s německou armádou ustupovala také slovenská armáda, která se naposledy účastnila výročí bitvy u památníku v roce 1943.

5.3. Lipovec jako důležitý motiv propagandy pro zvýšení slovenského nacionalismu

Slovák 10. října 1941 poprvé zmínil název obce Lipovec v textu. Autorem článku je plukovník (pozdější generál) Jozef Turanec a název článku zní: *Za milým kamarádem*. Nejedná se o článek vztahující se přímo k Lipovci, ale tady poprvé zaznamenáváme zmínku o této bitvě. Článek napsal jako vzpomínku na nadporučíka ženijního vojska Júliuse Orthofera. Údajně zemřel zákeřnou střelou nepřátelského pilota. S jistotou můžeme říci, že k takové události došlo až po bojích u Lipovce.²⁰⁵ V průběhu výzkumu totiž nebylo zaznamenáno, že by došlo k zásahu sovětského letectva na jednotky Rychlé brigády. Proto, že se ale jednalo o střet v blízkém okolí, bylo tělo nadporučíka Orthofera převezeno na hřbitov do Lipovce ještě v roce 1941. Autor článku doslova píše: „společně s tebou se s námi rozloučil i voják Medový, který padl po Tvém boku. ... Budete odpočívat na společném hřbitově, společně s padlými našimi kamarády od Lipovce. Nechť je Vám ta cizí zem lehká. My Vás ujišťujeme, že Lipovec se stane našim slovenským i vojenským poutním místem, kde my, i naši potomci, se budou chodit klanět Vám

²⁰⁴ Lipovec. *Gardista*. 22. 7. 1943, V. (165), s. 3.

²⁰⁵ JAŠEK, P. Padlí, zomrelí a zabití slovenskí vojaci v priebehu protisovietskeho ťaženia (jún 1941 – august 1944) [online]. *Ústavu pamäti národa*, 1-47 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.upn.gov.sk/sk/podrobnejšia-informacia/>, s. 30.

*a načerpávat nové síly... S Bohem! Na shledanou!*²⁰⁶ A skutečně měl pravdu. V dnešní době se Lipovec stal poutním místem slovenských historiků, pamětníků a „fanoušků“ slovenské historie. Pomník byl nově vystavěn a každý rok, vždy na výročí bitvy, se u památníku objeví věnec a zapálené svíčky jako symbol vděčnosti obyvatel obce. Z textu samotného vyplývá, že Lipovec skutečně zanechal „šrámy“ v celém tažení. Plukovník Jozef Turanec se bitvy o Lipovec sám účastnil. Byl svědkem selhání Rudolfa Pilfouska na vlastní oči. Znal skutečný stav armády a uvědomoval si některé nedostatky v její bojové akci. Mezi ním a Pilfouskem vznikla později rivalita.²⁰⁷ I když účelem článku je vzpomínka na zesnulého kamaráda, který ovšem nezahynul při bojích u Lipovce, je zde velmi silný akcent na bitvu.

V listopadu 1941 vyšel v týdeníku *Nový svet* článek s názvem: *Slovenská armáda vítězná*. Článek v jistém smyslu nahlíží na Slovenskou armádu a její oceněné zásluhy při bojích na východní frontě. Ze začátku níže zmíněného úryvku však můžeme vycítit jistou kritiku nedocenění ze strany slovenských orgánů i obyvatelstva. „*Svoji povinnosť splnili dokonale. Často sa jim dostalo pochvaly z vedoucích německých kruhů, ale o těchto pochvalách jsme se dozvěděli jen v několika málo slovech. Dopřál bych každému, aby byl svědkem vyslovování takové pochvaly, která pocházela rovnou z duše, protože slovenský voják dokázal do dnešních dnů takové hrdinské skutky, které měly málo příkladů. Byl jsem svědkem takových pochval po velké bitvě při Lipovci. Až po Lipovec němečtí vojáci, kteří bojovali v prvních liniích, se jen málo doslechli o statečnosti slovenských vojáků. Proto právem očekávali s napětím, jak se ukáží v boji, který vyžaduje všechny vojenské aspekty. A vážně byli příjemně překvapeni, protože museli přiznat, že výkony slovenských vojáků v mnoha ohledech předčily i jejich vlastní výkony. Němečtí vojáci rádi přiznali tyto přednosti a dívali se na slovenské kamarády s úctou a obdivem.*“²⁰⁸

Výše zmíněný úryvek z článku je silně ovlivněn slovenskou propagandou. Zde se opět setkáváme s prezentováním nepravdivých informací. Je pravdou, že po bitvě byli vojáci oceněni jak pochvalou, tak vyznamenáními a povyšování do vyšší vojenské hodnosti, a to jak ze strany slovenského, tak ze strany německého velení. Není pravdou, že německé vojsko nevědělo o statečnosti slovenských vojáků. Slovenští vojáci jako první překročili řeku San a jako jediná jednotka disponovala v rámci její skupiny největším množstvím obrněné techniky, jak již bylo jednou výše zmíněno. Při překonávání Molotovovy linie se slovenští tankisté

²⁰⁶ Za milým kamarátom. *Slovák*, 10. 10. 1941, XXIII. (234), s. 3.

²⁰⁷ Srovnejte s: MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica, 2007, nebo HLAVIENKA, L. *Slovenská armáda 1939-1945*. Opava, 2017.

²⁰⁸ Slovenská armáda víťazne. *Nový svet*. 8. 12. 1941, XVI. (4), s. 3.

podíleli na záchraně německých velitelů. Zde se projevuje, že Lipovec musel být slovenské veřejnosti prezentován jako nezbytný k dosažení stavu rovnocennosti s německou armádou.

V článku jsou zveřejněny čtyři fotografie. Ani jedna se netýká konkrétně Lipovce, ale tažení jako celku. První snímek zachycuje přesun slovenské armády po cestě. V popředí je ohořelý a převrácený vrak auta. Jedná se o klasický sovětský nákladní automobil ZIS. Druhá fotografie zobrazuje zasněžené slovenské nákladní auto Praga. Fotografie pochází z 3. října 1941, kdy slovenské vojáky poprvé překvapil sníh na frontě.²⁰⁹ Na dalším snímku je vykolejená vlaková souprava. Z popisku vyplývá, že za vykolejením stojí slovenští dělostřelci. Jestli byl vlak civilní, nebo vojenský, nelze rozpoznat. Poslední zveřejněný snímek zachycuje skupinu slovenských vojáků, kteří se snaží přebrodit řeku v nafukovacím člunu. Jako zajímavost lze zmínit, že ze šesti vojáků má na posledním snímku samopal pouze jeden.²¹⁰

*„22. července je tomu přesně rok, co na ukrajinských rovinách mezi Vinicí a Umání naše Rychlá brigáda... od svítání do noci, vpravo a vlevo bez sousedů, úspěšně bojovala proti nepřátelské přesile, odhodlána splnit její čestnou úlohu.“*²¹¹ Takto zní začátek článku v deníku *Slovák* popisující úspěšný boj o Lipovec k jejímu prvnímu výročí. Článek popisuje nejen obětavost a statečnost slovenských vojáků v boji o Lipovec, ale také jejich masový hrob. Kde *„odpočívá 80 nejlepších a nejstatečnějších synů národa, spolu s 25 německými kamarády. ...dokazující naše nerozlučné slovensko-německé přátelství.“*²¹² Počet pohřbených slovenských vojáků tak, jak je uveden v článku, se neshoduje s počtem padlých Slováků při Lipovci. Během bojů u Lipovce padlo 75 slovenských vojáků. Původně bylo zabito 65 slovenských vojáků. Postupem času na svá zranění v polních nemocnicích umřelo dalších 10 slovenských vojáků.²¹³ Je možné, že autor chtěl prezentovat zaokrouhlené číslo padlých. Existuje také varianta, že autor prezentoval počty také těch padlých vojáků, kteří byli do Lipovce následně převezeni. To se jeví jako nepravděpodobné. V roce 1942 už bylo v Lipovci více hrobů s padlými slovenskými vojáky. Navíc se článek zaměřuje na bitvu o Lipovec, což znamená, že prezentuje pouze oběti bitvy. Tudíž toto číslo je zaokrouhlené a nepřesné.

Autor heroicky oslavuje oběti u Lipovce s cílem přinutit národ vnímat tuto oběť jako užitečné gesto pro národ samý. *„Bez těchto obětí nebylo by národa.“*²¹⁴ Jednalo se čistě o krátký

²⁰⁹ Slovenská armáda víťazne. *Nový svet*. 8. 12. 1941, XVI. (4), s. 3.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Pamiatka hrdnov pri Lipovci. *Slovák*. 22. 7. 1942, XXIV. (164), s. 1.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Příloha 3 a 4.

²¹⁴ Pamiatka hrdnov pri Lipovci. *Slovák*. 22. 7. 1942, XXIV. (164), s. 1.

článek rozčleněný do 2 odstavců. Následující den, tedy 23. července 1942, vyšel rozsáhlejší článek na téma: *Za čest a právo*. Článek se věnuje otázce, za co vlastně Slováci na východní frontě bojují. Název článku přímo odpovídá na tuto otázku. Úderným „orgánem“ který má právo nastolit pořádek a spravedlnost má být právě slovenská armáda v čele s neporazitelnou německou armádou. „*Slovenská Rychlá brigáda přesně před rokem, dostala se do palebného postavení, kde byla xxx (zásah propagandy do textu. Slovo je začerněno) a kde... Dostalo se jí cti bojovat, coby nejmladší evropské armádě a dostalo se jí cti splnit svou povinnost.*“²¹⁵ Článek se patrně snažil předcházet negativním emocím, které mohl vyvolat článek předchozí, který byl víceméně o obětech, které slovenská armáda přinesla při boji o Lipovec. Tyto oběti se měly stát symbolem odvahy a hrdinství. Je možné, že slovenská společnost nepochopila zcela správně záměr propagandy s cílem vytvořit z obětí „mučedníky“. Opakovaně je v článku uveden nesprávný počet mrtvých, tedy 80 padlých slovenských vojáků. Jak již bylo uvedeno výše, toto číslo není pravdivé. Z toho vyplývá, že autoři zprávy čerpali z téhož zdroje, který nedisponoval přesnými údaji. Počet 25 mrtvých německých vojáků nelze nijak ověřit, lze se však domnívat, že by mohlo jít o skutečný počet padlých. Aby bylo možné číslo více ověřit, bylo by potřeba prozkoumat další archivní materiály.

Partnerství Slovenska při německém tažení na východ údajně slouží k prosazování slovenských zájmů v nové Evropě. Článek poukazuje na bolševizmus jako na úhlavního nepřítele míru a spravedlnosti v Evropě. Proti tomuto nepříteli musí zakročit spojené evropské síly a Slovensku má být ctí, že se může účastnit tohoto tažení.²¹⁶

Na podobné téma reaguje článek ze 4. září 1942. Článek sám o sobě není o Lipovci, ale boj o Lipovec využívá k další propagandě. Článek nese název *Vydobyli jsme si právo na důstojný a samostatný život*. Z průzkumu vyplývá, že se ve slovenském tisku podobná témata objevují stále častěji. Patrně tak slovenský tisk reaguje na stále rostoucí odpor k válce, vzniku nových partyzánských oddílů a sabotérů a neloajalitu k Německu a patrně germánství jako celku. Nutno podotknout, že v září 1942 zahájila německá armáda postup přes Ukrajinu směrem na Kavkaz. V tuto dobu byla Velkoněmecká říše na vrcholu. Zmíněný článek začíná projevem ministra vnitra Alexandra Macha. Ani ministr nezapomněl zmínit odkaz Lipovce ve svém projevu. Z projevu jako celku je zajímavá následující věta: „*Je přirozené, že svět do nového*

²¹⁵ *Za čest a právo. Slovák*. 23. 7. 1942, XXIV. (165), s. 1.

²¹⁶ Tamtéž.

života do nového pořádku přichází za těžkých a krvavých obětí. ... My Slováci to dobře chápeme...“²¹⁷

Lze se domnívat, že Lipovec odstartoval sérii diskuzí na téma boje se Sovětským svazem. Neochota nadále bojovat ve vleklé válce, která nepřinesla slovenskému národu žádný materiální užitek, rostla. Boj o Lipovec tedy postupně získával nový význam. Lipovec byl jednak odkazem hrdinství a symbol slovenské armády bojující na východní frontě, ale také byl odkazem strádání, zármutku a ztrát v tažení na východní frontě. Na podobné články narážel autor práce při analýze tisku z roku 1943 stále častěji. Muselo se jednat o poměrně rozsáhlou kampaň.

Po celou dobu výzkumu bylo zajímavé pozorovat, jaké osobnosti nebo jaké skupiny slovenské společnosti se o bojích u Lipovce v tisku zmiňovaly. Od července roku 1941 až po duben 1945 se o Lipovci v tisku zmiňovala pouze politická elita a vojenská složka. Lipovec byl sice původně odkazem pro vojáky, vytvořit z něj však celospolečenský odkaz pro všechny Slováky se nepovedlo. Jak už dnes víme, boje u Lipovce byly nejtěžší zkouškou slovenské armády na východní frontě. Ani při těžkých bojích na řece Mius neměla slovenská armáda takové ztráty, jako u Lipovce. Vždy tomu bývá tak, že mrtvý voják za sebou někoho zanechá, ať už to jsou rodinní příslušníci nebo kamarádi. Po celou dobu výzkumu nebylo zaznamenáno, že by tisk prezentoval například propagandisticky upravená vyjádření pozůstalých po padlých vojácích od Lipovce. Co se přátel týče, vždy se vyjadřovali pouze vojáci k vojákům, nikoli spolužáci nebo bývalí spolupracovníci (civilní) ke svému kamarádovi, či vojákovi.

Článek z 30. dubna 1942 s názvem *Defilé nedefilujících jednotek* byl údajně převzat z dopisu frontového vojáka a měl být napsán 14. března 1942, tedy na svátek slovenské státní samostatnosti. V článku se doslova uvádí: „*O 4 měsíce později nastoupili svoje nejmohutnější defilé: Sambor, Lipovec, Vinice, Pereščepin, Pologi – atd. – až po dnešní Rostov. Nikdo jim netleskal. Jen vědomí, že bojují za lepší zítřek našeho národa, měli a mají stále před očima.*“²¹⁸ Proč autor textu napsal „*nikdo jim netleskal*“? Znamená to snad, že slovenští vojáci na východě neměli podporu domácího obyvatelstva v tažení? Takové tvrzení se jeví jako nepravděpodobné. Napříč tiskem v období mezi lety 1941 až 1943 se můžeme takřka v každém čísle dočíst o slovenských jednotkách na východní frontě a o jejich činech, popřípadě o jejich pozitivním hodnocení z řad cizích státních příslušníků. Lze se tedy domnívat, že Slováci podporovali své vojáky a chovali k nim úctu a obdiv. Slova „*nikdo jim netleskal*“ nejsou pravdivá.

²¹⁷ Vydobili sme si právo na dostojný samostatný život. *Slovák*. 4. 9. 1942, XXIV. (201), s. 3.

²¹⁸ Defilé nedefilujících jednotiek. *Slovák*. 30. 4. 1942, XXIV. (98), s. 7.

Slovák ze dne 20. června 1943 přinesl vůbec poprvé zprávu, která kombinovala hrdinský odkaz bojů o Lipovec a tradici odvahy a udatnosti ve slovenské historii. „... *obdivuhodné vojenské činnosti našich bojovníků na východě jsou jen markantním zvýrazněním vojenského ducha, který žije v našem národě od dávných časů.*“²¹⁹ Článek se věnuje historickým událostem slovenského lidu od 8. až po 13. století. Vývoj celého článku se odvíjí od hrdinského boje, který (v článku: „*v současnosti*“) svádí slovenští vojáci na východě, přičemž za sebou zanechávají „*stopu svobody a odvahy*“, jak je uvedeno v textu.²²⁰ Odkazy východního hrdinství spatřuje autor článku na mnoha místech bojů slovenské armády, od Sanoku přes Lipovec až po Abchazkuju. Dle získaných poznatků a po důkladné analýze je to pravděpodobně poprvé, co byly spojeny historické události slovenského lidu s novými moderními dějinami Slovenské republiky a odkazem na východní frontu. Přirovnávání současných dějin, osob či armády k historickým událostem, postavám či vojsku, je jedním z mnoha znaků totalitních režimů. Je ale nepravděpodobné, že by článek byl čistě jenom propagandistickým textem. Avšak prvotními znaky propagandy disponuje. Slovenská republika byla státem novým a mladým. V tisku se po celou dobu existence I. Slovenské republiky objevují synonyma mladý nebo nový stát. Autor článku chtěl pravděpodobně čtenáři osvětlit, že i když je Slovenská republika nový stát, má svou historii a ta nezačíná rokem 1938 nebo 1939, ale, jak jsem již uvedl výše, v 8. století, kdy se na území tehdejšího i současného Slovenska usadili první národy.²²¹

K výročí bitvy o Lipovec vydal *Slovák* v roce 1943 článek s názvem *Tiše stojí kříže na lipoveckém hřbitově*. Název článku může působit ponuře, jedná se však o převyprávění celé bitvy očima korespondenta s větším důrazem na pozůstatky bojiště a na oběti slovenského národa v této bitvě. „*Začínal hymnus na česť slovenského jména, aby pokračoval přes Rostov až po Azovské moře. Protože to od nás žádala svoboda a my jsme pochopili, co je naši povinností.*“²²² Jak je patrné z úryvku, v popisu bitvy se kombinují propagandistická hesla a výzvy k boji s bolševiky, k modlitbám nebo k národnímu uvědomění. Celý text se více soustřeďuje na propagandistické sdělení. Samotná bitva je zde prezentována příchodem vojsk, a nakonec dlouhým střetem. Autor článku se ani nepokoušel popsat jakým způsobem boj probíhal. Článek pozvolna přechází do přítomnosti: „*Stopy bojů nás dovedly až k mohyle.*“²²³

²¹⁹ Dávná sláva slovenskej vojenskej tradície. *Slovák*. 20. 6. 1943, XXV. (140), s. 6.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² Nemo stoja kříže na lipovskom cintorine. *Slovák*. 22. 7. 1943, XXV. (164), s. 3.

²²³ Tamtéž.

Dále se článek věnuje pietní akci, která je hlouběji popsána v podkapitole výše. Byla to poslední pietní akce, která byla v Lipovci uskutečněna.

S koncem I. Slovenské republiky v dubnu 1945 zaniká veškerý režimní slovenský tisk. Avšak ještě 30. března 1945 v něm nalézáme zmínky o Lipovci. „*Hordy bolševických barbarských vojsk pronikly na území naší vlasti. Nestřetli se s ozbrojeným odporem Slováků. V cestě jim stáli jen Němci a Maďaři. Hraniční kameny Slovenské republiky byly bez vojska. Hrdinové od Lipovce, Miusu, Rostova měli v tomto čase jinou úlohu. Slovenskému národu hrozilo, že si zachová svobodu...*“²²⁴ Jednalo se o prostý „výkřik do tmy.“ Jak je uvedeno v samotném závěru práce, dne 4. dubna 1945 byla vojsky Rudé armády dobyta Bratislava. Hlavní představitelé I. Slovenské republiky prchli do Rakouska s cílem utéct před Rudou armádou k západním Spojencům. Výzva demoralizovaného obyvatelstva k obraně zanikajícího státu tak byla naprosto zbytečná, protože necítili podporu státu a už nadále nesympatizovali s režimem, který svolil k okupaci Slovenska německou armádou. Autor článku²²⁵ se až hystericky snaží ve Slovácích vyvolat pocit viny a studu. To lze poznat na několika znacích jen z ukázky. Že se bolševici nesetkali s odporem, že za obranou Slovenska stáli Maďaři nebo že hrozilo, že by si Slovensko mohlo zachovat svobodu. Hlavním cílem autora článku bylo přinutit vlastence k boji s nepřítelem za cenu života a smrti. Článek je poměrně rozsáhlý. Zde autor rovněž nezapomněl zmínit odkaz Lipovce, konkrétně v návaznosti na slovenské vojsky, kteří bojovali na frontě, s partyzány nebo byli zadrženi německou armádou a stali se z nich vězni. To ovšem článek nezmiňuje.

5.4. Odraz bitvy u Lipovce v literatuře

Týdeník *Nový svet* se v roce 1942 zmínil o Lipovci, avšak ne zcela tak, jak by se mohlo zdát. V čísle 21 z 23. května 1942 se jméno obce, kde slovenští vojáci prodělali největší bitvu, objevilo v místní křížovce.²²⁶ Pochopitelně se nejedná o reakci tisku na bitvu, avšak i to, že se objevilo toto jméno v křížovce, má svůj význam. I touto formou působila propaganda. Zde se

²²⁴ Příkaz dňa: Odkaz Veľkého týždňa – Vlasť volá do boja!. *Gardista*. 30. 3. 1945, VII. (72), s. 3.

²²⁵ Autorem článku je Ján L. Doranský (1911-1973), byl notář, redaktor a spisovatel. Od roku 1939 pracoval na kulturním a osvětovém oddělení Ministerstva národní obrany Slovenské republiky. Od roku 1942 byl redaktorem *Slovenského vojska*, od 1943 pak redaktorem *Slov. vojáka*. V letech 1944 až 1945 působil jako vedoucí propagačního oddělení Domobrany a jako redaktor *Stráže vlasti*. Na jaře 1945 odešel do emigrace v Rakousku, později se přestěhoval do Itálie. Nakonec se usadil v Kanadě.

²²⁶ Křížovka. *Nový svet*, 23. 5. 1942, XVII. (21), s. 44.

objevilo slovo Lipovec s tím odkazem, že jde o největší bitvu slovenské armády. Do tajemek se běžně vkládají cizojazyčná, cizí nebo odborná slova, nebo názvy a jména významných osobností, měst, zvířat apod. Lze tady spatřovat záměr propagandy s cílem vnutit obyvatelstvu myšlenku, aby si vždy na otázku největší bitva Slováků odpověděli: Lipovec. To je něco, o co se slovenská propaganda pokoušela napříč věkovými kategoriemi slovenského národa.

Dne 19. července 1942 vyšla v tisku *Gardista* oslavná báseň pro všechny padlé v bojích o Lipovec. Báseň nese název Lipovec, jejímž autorem je Jan Okál'.²²⁷ Báseň je napsaná pohledem vojáka. Obrací se ke svým padlým kamarádům a glorifikuje jejich oběti. Pro představu je uvedeno pár odstavců. Báseň je přeložena ze slovenštiny do češtiny.

...

*Tak svorně v šiku jako tehdy právě,
když čelili jste s pálou vzdoru v oku
na povel vpřed, příkrčení v trávě
tak i dnes spíte, věrně – bok po boku.*

*Ach, kamarádi, zapomenout se nedá,
ten obraz boje léta nevymetou
a doted' vidím, jak ruka bledá
přirostla v smrti ke spoušti kulometu.*

*Který z vás padl, stal se velitelem,
nebo držel směr jak magnetická šipka,
vpřed ukazují svým mrtvým tělem
těm kamarádům, kterým kulka se vyhla.*

...²²⁸

Celá báseň je silně emotivní. Opět se zde objevuje obraz těžkého boje a hrdinství slovenských vojáků proti silně vyzbrojenému nepříteli. Boj o Lipovec skutečně zanechával

²²⁷ Jan Okál' (1915-1990) byl slovenský spisovatel a učitel. Od roku 1940 do konce I. Slovenské republiky působil na kulturním a osvětovém oddělení Ministerstva národní obrany. Tam také napsal své dílo *Kultúrne pomery v SSSR* (1941). Na jaře roku 1945 emigroval do Rakouska a z něj do Bavorska. Od roku 1945 do 1950 působil v Itálii. V roce 1950 odjel do Spojených států. Tam od roku 1951 až 1956 působil v redakci *Slovák v Americe*. Od roku 1979 do své smrti v roce 1990 byl redaktorem *Bulletinu Svetového kongresu Slovákov*.

²²⁸ Lipovec. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV. (162), s. 11.; Příloha č. 5.

v očích účastníků silné a dojemné vzpomínky. V roce 1942 se nejednalo o nic jiného, než jen o probuzení národní hrdosti za všechny padlé vojáky u Lipovce. Poslední řádek básně je zakončený: „*dej kamarádům, Pane, spánek věčný!*“

V roce 1943 se *Gardista* nevracel k popisu událostí v Lipovci nebo k popisu bitvy jako takové. Zaměřil se na publikování básní pro čtenáře. K výročí bitvy byla v článku zveřejněna báseň Jána Okál'a, zmíněná už jednou v tisku *Gardista* dne 19. července 1942 (IV. (162), s. 11). Báseň byla vložena na stranu 3, do pravého rohu strany v tisku. Báseň tak byla zastíněna informacemi o předávání rumunských státních vyznamenání slovenské armádě a o divadelním představení pro Slováky v Německu.²²⁹ Dne 27. července 1943 vydal *Gardista* novou, dosud nezveřejněnou báseň o Lipovci. Jejím autorem je Rudo Strieženec.²³⁰ Báseň byla zveršována k výročí bitvy. Pro potřeby výkladu byl text přeložen doslovně do českého jazyka.²³¹

...

*Nechť jim ještě jednou tvůj hlas hromu zaduní
že smrt tě nebolí to je život jen...
ještě jednou zopakuj co v rodném jazyce zní
že lehce se umírá za dědovu a otcovu zem...
Protože co v naší krvi je to nikdo nepromění
jen tělo – tělo se rozloží jak duše odejde*

...

*Začněte modlitbu a neplačte více matky
už mrtví pochodem dosáhli věčného cíle.
Jen pozdrav pošlete slovenský tichý sladký
který by jako žehnání tiše k nim přišel
do světů dalekých do světa v boží pasti
kde byl pláč zoufalý nikdy zášť nedošla*

²²⁹ Lipovec. *Gardista*. 22. 7. 1943, V. (165), s. 3.

²³⁰ Rudo Strieženec (1905-1964) byl básník a novinář. Angažoval se v politice, za což byl krátce vězněn. Byl zodpovědný redaktor týdeníku *Gardista*. V roce 1937 napsal text k písni *Dievča, tvoje oči klamaly*. Napsal knihu *Stráž na východě*.

²³¹ V originálním textu není uvedena diakritika, proto ji ani autor práce nezveřejnil v českém přepisu ukázky básně.

Originální báseň je rozložena do deseti strof. Jako celek působí velmi ponuře a smutně. Pro tisk *Gardista* už nebyl Lipovec hlavním tématem. Porovnáme-li články *Gardisty* s články ze *Slováka*, vidíme ohromné rozdíly. Zatímco *Slovák* věnoval celé strany Lipovci, který prezentoval jako oběť pro lepší zítřky, *Gardista* se zaměřil na zveřejnění dvou básní. Pro *Gardistu* se hlavními tématy stala tzv. domácí fronta a aktuální dění na východní frontě, což je pochopitelné z povahy periodika.

Slovák dne 19. března 1944 uvedl zprávu s názvem *Přínos slovenské armády do literární tvorby*. Poprvé se tak boj o Lipovec objevuje v rubrice Kultura. Článek informuje o značném množství knih a poezií, které napsali slovenští vojáci a veteráni z východní fronty. Témata jsou vskutku rozmanitá. Konkrétně se boj o Lipovec zmiňuje v části, kde je prezentována kniha od Fraňa Horvátha (poručíka v záloze) *Deník z východní fronty*.²³³ Slovy autora zprávy: „... dává nám jedinečnou možnosť nahlédnout do frontového deníku slovenského dôstojníka zbraní, ktorý se účastnil bojů na východní frontě v prvné etapě až po Lipovec.“²³⁴ Kniha barvitě popisuje nastup do služby a přesun vojsk na východ až k Lipovci. V kapitole popisu bojů o Lipovec zmiňuje autor své pocity a popisuje pouze ty události, které viděl na vlastní oči.

²³² Lipovec. *Gardista*. 25. 7. 1943, V. (168), s. 9.

²³³ Kniha je součástí seznamu zdrojů.

²³⁴ *Přínos slovenskej armády do literárnej tvorby*. *Slovák*. 19. 3. 1944, XXVI. (65), s. 8.

6. Závěr

Dne 12. ledna 1945 zahájila vojska 4. a 2. ukrajinského frontu Rudé armády Západokarpatskou operaci. Na tuto operaci navazovala Bratislavsko – brněnská operace s cílem osvobodit zbytky Slovenska a postupovat severně směrem na Brno a Hodonín a západně na Bratislavu a Vídeň. Pro Slovenskou republiku válka skončila 4. dubna 1945 pádem metropole. Oficiální boje na Slovensku skončily 3. května 1945 osvobozením obce Makov. Poslední vláda podepsala oficiální akt kapitulace 8. května 1945 v rakouském Kremsmünsteru. Šlo o formální akt směrem k západním Spojencům. Kabinet už reálně neměl žádnou faktickou moc.²³⁵ S naprostým zánikem Slovenské republiky, skončila také slovenská armáda a spolu s ní zanikl odkaz bitvy o Lipovec. Na konci války bylo v Sovětském svazu místo spojováno s židovským ghettem a slovenský pomník byl zničen.

Cílem této diplomové práce bylo zodpovědět na dvě zásadní výzkumné otázky. „*Jakým způsobem probíhala bitva u Lipovce?*“ a „*Jak prezentoval slovenský tisk bitvu lidem na Slovensku?*“. Na obě tyto otázky se podařilo nalézt odpovědi. První otázka nepřímo souvisí s druhou výzkumnou otázkou. Bitva jako celek byla v diplomové práci popsána tak, aby bylo možné posoudit kvalitu informací ve vybraném tisku, které byly prezentovány Slovákům.

Popis průběhu bojů o Lipovec je rozsáhlý a objektivně reflektuje průběh od příchodu vojsk k Lipovci, přes boj, až po závěrečné hodnocení. První cíl diplomové práce se tedy povedl naplnit. Popsat bitvu u Lipovce bylo velmi složité, už jen díky zkresleným představám, které by z názvu mohly vyplynout. Pod označením bitva u Lipovce si můžeme představit malý střet trvající pouhých pár hodin. Ve skutečnosti se jednalo o dlouhý střet v poměrně rozsáhlé oblasti. Bitva o Lipovec tedy označuje část fronty, kdy Lipovec tvořil hlavní opěrnou základnu. Kvůli nedostatečné reflexi v české odborné literatuře tato práce nepočítala s tak rozsáhlou částí popisu bitvy. Proto byla bitva popisována tak, aby zahrnovala převážně kolektivní akce Rychlé brigády, nikoli skutky jedinců. Pokud bylo zapotřebí některé činy jedince prezentovat, byly zkráceny na tu nejpodstatnější informaci. Při hodnocení popisu bitvy proto nesmíme zapomínat, že každý voják a účastník přímého střetu byl svým způsobem hrdina a výrazně ovlivňoval průběh bitvy.

Při popisu bitvy bylo zásadním zjištěním několik chybných rozhodnutí, které provedl plukovník Rudolf Pilfousek. Na základě těchto rozhodnutí se stala bitva u Lipovce pro Slováky

²³⁵ UHRIN, M. Agonie luďácké republiky. In: *Slovenský štát 1939-1945*. Brno, 2019, s. 74-75.

katastrofou. Avšak slovenská společnost se nikdy nemohla dozvědět skutečné informace o Lipovci. Jak tedy tisk prezentoval bitvu? To je otázka, na kterou navazuje druhá výzkumná část: „*Jak prezentoval slovenský tisk bitvu lidem na Slovensku?*“. Reflexe tisku na události spojené s bitvou u Lipovce byly stěžejní částí této diplomové práce. Prvotní odhady počítaly s glorifikací celé události tak, jak je to typické pro totalitní režimy. Předpokládal se nepravdivý popis bitvy a také to, že propaganda využije bitvu k prosazování hlubší spolupráce s Německem a k nacionalistickým účelům. Tyto předpoklady byly naplněny jen z části.

Na druhou výzkumnou otázku se také povedlo úspěšně odpovědět. Bitva byla prvotně popisována skutečně věrohodně. Ovšem některé informace nemohly být ze své podstaty prezentovány, například ústup slovenské armády z Lipovce nebo nedostatky ve velení v boji. Při analýze bylo zjištěno, že tisk vyzdvihuje udatnost slovenských vojáků a také negativní části boje, například zákeřné útoky sovětských obránců. Při hlubším náhledu byly zjištěny chyby či nedostatky v popisu bojů u Lipovce. Vybraný tisk Slováky poprvé o bitvě informoval tak, že proběhla neurčitá bitva poblíž města. Jelikož vybraný tisk nemohl být konkrétní, každý slovenský občan si jistě představil typické ukrajinské město, jako třeba Kyjev, Charkov nebo Rostov. Slovenští vojáci už měli zkušenosti s bojem v zastavěných oblastech. Ve skutečnosti se ovšem jednalo o obec, která byla na slovenské poměry rozsáhlá a mohla se zdát velká spíše jako město. Slovenská propaganda se tohoto termínu nedržela. V pozdějších letech se v článcích objevuje obec, kterou popisují, jako bezvýznamnou. Články si v tomto dosti protirečily.

Podle zpráv napříč vybraným slovenským tiskem bránili Lipovec silně početné a vyzbrojené jednotky Rudé armády. Tady se setkáváme opět s klamem ze strany slovenské propagandy. Z podkapitol, které předcházely popisu boje o Lipovec se postupně dozvídáme skutečnosti o výzbroji Rudé armády, o jejích ústupových akcích a o jejich hromadném vzdávání se. Jednotky Rudé armády ustupovaly z Molotovovy linie směrem ke Kyjevu. Zastavili je velitelé vojsk Rudé armády, kteří přišli přispět k obraně území ze záloh. Generál Semjon Tkačenko doslova využil vše, co se dalo k posílení obrany fronty u Lipovce. I on se ale musel smířit s nedostatečnou výzbrojí vojáků Rudé armády. Těm navíc chyběla motivace, a hlavně zbraně, kterými by postupující nepřátelská vojska zastavily. Rozhodně se tedy nejednalo o nejlepší a silně vyzbrojené vojáky Rudé armády.

Celý boj je pak ve vybraném tisku prezentován jako poměrně zdlouhavý. Články se ale neshodují s časem celého boje. Podle *Slováka* probíhal boj o Lipovec celých deset hodin. *Gardista* většinou využívá neurčitých termínů, jako zdlouhavý nebo jen dlouhý. Díky popisu

bitvy bylo zjištěno, že boje probíhaly celé dva dny, včetně nočního boje. Co články nezmiňují, je například slovenský ústup z Lipovce do týlu. Také nezmiňují protiútoky vojáků Rudé armády, které vedly jednak k ústupům slovenské armády a jednak ke zhoršení celé situace na bojišti. Do tohoto konfliktu se měly údajně zapojit všechny bojové složky slovenské armády na východní frontě. Toto tvrzení není pravdivé. Z popisu bitvy vyplynulo, že například slovenská letka na východní frontě do bitvy vůbec nezasáhla. Neposkytla ani průzkum bojem, který Rudolf Pilfousek zhodnotil jako nepotřebný.

Další zásadní zajímavostí bylo pozorovat, jak se v průběhu let popis bitvy měnil v tisku. Jak *Slovák*, tak *Gardista* se nedržely původního popisu průběhu bojů a v průběhu let měnily jednotlivé události bitvy. *Slovák* popisoval události odlišně, než například *Gardista*. To vyplývalo z povahy tisku. *Gardista* se například více zaměřoval na vnitropolitickou situaci na Slovensku, tudíž nevěnoval moc prostoru na popis bojů v Sovětském svazu. Zveřejňoval pouze ty informace, které by šlo propagandisticky využít. Proto například prezentoval básně o lipovecké bitvě nebo například zveličoval hrdinství slovenských vojáků u Lipovce. Jednotlivá periodika se nedržela předešlých popisů boje. Nesmíme ovšem zapomínat, že boj o Lipovec nepopisovala periodika, ale redaktoři, kteří mohli být mylně informováni. S popisem boje nemuseli být obeznámeni, nebo jim byl zkreslen. Tomu nasvědčuje například zveřejněný počet padlých vojáků ve *Slováku*, kdy redaktoři opakovaně uvádějí nesprávný počet slovenských vojáků zabitých v boji. Tato informace poukazuje na to, že neexistoval jednotný výklad boje. Jednalo se o zásadní zjištění pro výzkum. Zprávy o pravdivém průběhu boje o Lipovec se na Slovensko dostaly i jinou cestou, tedy tzv. šeptandou, kdy ranění vojáci a navrátilci popisovali pravdivé události lidem a mohlo docházet k tomu, že lidé byli konfrontováni s nepřesným, či lživým prezentováním bitvy v tisku a prezentováním bitvy od účastníka boje.

V Lipovci byl vystaven hřbitov pro padlé slovenské vojáky. Později byl na tomto místě vystaven i památník. *Vybraný tisk* neopomíjel zmiňovat důležitost místa a spojoval ho s hroby padlých vojáků. Pravděpodobně to bylo proto, aby se z Lipovce stalo nové poutní místo. To patrně pramení z povahy I. Slovenské republiky. Důležitou roli musíme ovšem přisoudit slovenské propagandě, která působila na tisk. Ta udávala směr prezentování pietních akcí v Lipovci a formulovala články, které byly výše prezentovány. Jednotlivých smutečních či oslavných akcí se účastnili veteráni, aktivní vojáci či politická elita. O těchto akcích psal pouze *Slovák*. Zajímavým zjištěním bylo, že první takové akce, tj. návštěvě prezidenta Tisa v Lipovci, se v tisku nedostalo příliš velké pozornosti. Prezident návštěvu Lipovce spojil s návštěvou míst, kde bojovali slovenští vojáci napříč celou Ukrajinou. Prezident tak poprvé navštívil Lipovec

2. listopadu 1941. Zajímavostí je, že například *Nový svet* nepřinesl fotografie z pietních akcí konaných v Lipovci, nebo že *Gardista* nezveřejnil žádné základní informace o těchto akcích. Popis slavnostních akcí v Lipovci byl prezentován přirozeně s apelem na vlastenectví a odvahu slovenských vojáků. Spolu s popisem takových akcí byl vždy spojen popis místa, popis bitvy nebo proslovy řečníků. *Slovák* dne 7. listopadu 1941 zveřejnil článek, kde mimo popisu bylo uvedeno, že prezident Tiso byl seznámen s popisem bojů u Lipovce. Patrně tomu bylo jen v obecné rovině. S jistotou můžeme říci, že o pravdivém průběhu boje nebyl na místě informován. Lze se také domnívat, že o některých nedostatecích nevěděl. Pokud by tomu tak bylo, jistě by se zasloužil o urychlené odvolání plukovníka Pilfouska z funkce velitele Rychlé brigády.

Důležitým aspektem pro potřeby výzkumu v podkapitole zabývající se tímto tématem, bylo místní obyvatelstvo. Jak bylo uvedeno v předešlé kapitole, tisk na něj kladl důraz. Jejich dobrovolnost na akcích v Lipovci je diskutabilní. Pro takové zjištění by bylo zapotřebí promluvit s pamětníky nebo najít v archívech stopy o vynucené přítomnosti civilního obyvatelstva. V posledních zprávách o akcích v Lipovci ve vybraném tisku už nebyla zmíněna přítomnost obyvatelstva. Zde nám vznikla otázka, proč tomu tak bylo. Důvodem může být ztráta loajality k osvoboditelům nebo například příprava na odchod před Rudou armádou. S jistotou to ovšem tvrdit nemůžeme.

Nebylo pochybu, že slovenská propaganda využije Lipovec k prezentování svých zájmů. Zájmy slovenské propagandy byly slučitelné se zájmy té německé. Vybraný slovenský tisk prezentoval bitvu jako nezbytnou pro slovenský národ. V této prezentaci se shodovali jak *Slovák*, tak *Gardista*. Původně se vybraný tisk snažil bitvu společnosti prezentovat tak, aby se dostala do povědomí slovenského národa. Postupem času se z Lipovce, pomocí propagandy, začala vytvářet tradice slovenského národa. Ovšem i přesto všechno se z Lipovce nestalo celospolečenské téma. Společnost nepřijala události u Lipovce za své a stavěla se k nim pravděpodobně neutrálně. Tomu nasvědčuje série článků ve *Slováku*, kdy se tisk snažil ospravedlnit 80 oběti bitvy a vytvářet z nich modlu. Slovenští občané jistě podporovali slovenské vojáky a chovali k nim úctu.

Neúspěch u Lipovce pravděpodobně zasáhl společnost, a to vedlo k tomu, že si společnost kladla otázku, zda Slováci chtějí bojovat na východní frontě. Každý den byly napříč vybraným tiskem prezentovány události spojené s bojem proti bolševismu nebo s bojem za nový evropský řád. V tomto duchu využívala propaganda rasistické označení pro bolševiky jako podlidí nebo jak bylo uvedeno výše v textu „*kmenu*“. Tento termín je spojován

s upozorňováním čtenářů, že Rudá armáda je tvořena převážně středoasijskými a kavkazskými národy, na jejíž podřadnost propaganda cílila.

Vybraný tisk prezentoval události u Lipovce tak, jako by se snažil společnost přesvědčit, aby věnovala této události větší pozornost. Nutno podotknout, že tisk zbytečně navýšil počty oběti od Lipovce. Opakovaně se ve *Slováku* objevuje počet 80 padlých vojáků. Díky popisu bitvy a jejímu zhodnocení víme, že bylo zabito 75 vojáků. Vybraný slovenský tisk nepochopitelně toto číslo navýšil. Na oběti bylo nahlíženo z velkoevropského pohledu, což znamená, že jejich oběti byly nezbytné pro budoucnost I. Slovenské republiky. Slovensko bylo mladým státem a tyto oběti údajně napomohly k začlenění se do Evropy. Celospolečenský odkaz se pravděpodobně propagandě nepovedlo vytvořit, na což poukazuje série ospravedlňujících článků ze *Slováka* z 22. a 23. července 1942, a proto se Lipovec stal pouze vojenskou tradicí, na což zase poukazuje série vojenských slavností v Lipovci nebo druhy článků, které vybraný tisk prezentuje.

Autor výzkumu nepředpokládal, že by bitva mohla mít v tak krátké době vliv na kulturu I. Slovenské republiky. Analýza tisku prokázala pravý opak. Při analýze se opakovaně objevovalo slovo Lipovec v kulturní sekci vybraného tisku. Tisk, spolu s propagandou, produkovali o Lipovci oslavné básně. Dvě takové básně byly prezentovány v *Gardistovi*. Básně tak, jak byly prezentovány, působily ponuře. Jejím hlavním cílem bylo vytvořit z padlých slovenských vojáků hrdiny, kteří se postavili nepříteli a obětovali tak svůj život za vyšší ideály. Z výzkumu vyplynulo, že bitva u Lipovce zanechala „šrámy na duši“. To se projevovalo například na básních v tisku. Básně mohly mít negativní vliv na společnost. Nutno podotknout, že obě básně schválilo kulturní a osvětové oddělení Ministerstva národní obrany I. Slovenské republiky. Kuriozitou pro výsledky analýzy je zmínka Lipovce v křížovce v týdeníku *Nový svet*. Z toho pramení jistá snaha propagandy vytvořit celospolečenský, národní odkaz této bitvy. *Slovák* v březnu 1944 zveřejnil rozsáhlou zprávu o vojenském vlivu na kulturu I. Slovenské republiky. Jedná se o jediný článek ze *Slováka* zastoupený v této podkapitole.

Na obě výzkumné otázky bylo tedy úspěšně zodpovězeno. Závěrem lze říci, že bitva u Lipovce byla katastrofou pramenící z nedostatků slovenského velení a byla nedílnou součástí slovenských vojenských dějin. Ani po popisu bitvy a analýze tisku nelze jednoznačně říci, jestli byla bitva úspěchem nebo selháním slovenské armády. V úvodu práce byla představena varianta, že bitva byla úspěchem Německa. Další možný úspěch lze přiřknout sovětskému velení *Stavka*. Ta díky této zadržovací bitvě nabyla četných úspěchů. S těmito variantami lze bezpochyby souhlasit, avšak vzniká zde prostor pro další bádání. Jednotlivá vybraná periodika

měla odlišné výklady událostí. Také se zaměřovala na prezentaci takových událostí, které odpovídaly povaze vybraného tisku. Bitva jako taková byla prvotně prezentována relativně věrohodně. Některé události bitvy byly vynechány. S postupem let se objevovaly odlišné výklady průběhu bojů. Události byly upraveny, aby odpovídaly potřebám propagandy. Zveličeny byly hlavně negativní události, které měly prezentovat vojáky Rudé armády jako necivilizované barbary a také odvaha a udatnost slovenských vojáků. Jednotlivé informace se průběhem let měnily. Lipovec se později stal vojenskou tradicí slovenské armády. Slovenská společnost tuto tradici s největší pravděpodobností nepřijala. Opakovaně byla vystavována nedostatečným informacím, které byly povětšinou negativně prezentovány a zkreslovány.

Tato diplomová práce je ze své podstaty příkladem zobrazování konkrétní vojenské akce na stránkách soudobého tisku, který byl řízen vládnoucím režimem. Důležité je též uvědomit si, že tisk byl podřízen také režimní propagandě, která určovala konkrétní vyznění jednotlivých zpráv či potlačení nežádoucích informací. Pro analýzu byly zvoleny dva hlavní deníky, které se lišily podporou jednotlivých představitelů I. Slovenské republiky. Zatímco deník *Slovák* aktivně podporoval prezidenta Tisa, deník *Gardista* pak především předsedu vlády Tuku a ministra Alexandra Macha. K těmto dvěma deníkům byl zvolen ještě nejrozšířenější obrázkový týdeník *Nový svet*. Čtenář této diplomové práce si pak může udělat představu, jakým způsobem byla bitva u Lipovce a její následný výklad prezentována v mainstreamových médiích I. Slovenské republiky.

7. Zdroje

7.1. Knižní zdroje

AMORT, Č. *Na pomoc československému lidu: dokumenty o československo-sovětském přátelství z let 1938-1945*. Praha: Československé akademie věd, 1960.

ARUŠANJAN, B. *Bojevie dejstvija 12-oj armii v načalnyj period vojny*. In: *Vojeno-Istoričeskij žurnal*, 1973, č. VI., s. 58-72.

BELKO, J. *Zápisník z východného frontu*. Bratislava: Pravda: tisk politické literatury, 1965.

CINCÍK, J., DOBRANSKY, J. *Od Tatier po Kaukaz*. Turčiansky sv. Martin: MNO, 1943.

ČATLOŠ, F. *Meditácie a výklady o slovenských veciach z vojny a po vojne*. Martin: neuvedeno, 1970.

GERHARD, J. *Druhá světová válka 1939-1945*. Praha: Naše vojsko, 1966.

HERODOTUS. *Herodotus, With an English Translation by A. D. Godley*. Vol. III., Books V. to VII., London: Harvard University Press, 1938.

HLAVIENKA, L. *Slovenská armáda 1939-1945*. Opava: Slezská univerzita, 2017.

HORVÁTH, F. *Denník z východného frontu (Z prvej etapy bojov)*. Bratislava: MNO, 1942.

CHOBOT, L. *Encyklopedie válečného zajetí a internace*. Praha: ČČK, 2018.

JAMRIŠKA, D. *Zaišťovacia divízia v ZSSR*. Martin: nenalezeno, 1967.

JANEČEK, E. *Vyznamenání*. Bratislava: MNO, 1941.

KLIMENT, CH. K., NAKLÁDAL, B. *Slovenská armáda 1939-1945*. Praha: Naše vojsko, 2006.

KLUBERT, T. *Obrnené jednotky v Slovenskom národnom povstaní*. Prešov: Vydavateľství M. Vaška, 2007.

LACKO, M. *Dotyky s bolševizmom: Dokumenty spravodajstva slovenskej armády 1940-1941*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009.

LACKO, M. *Slovenská republika 1939-1945*. Bratislava: Perfekt, 2008.

LITERA, B. *Cesta na výsluní: Zahraniční politika Sovětského svazu 1917-1945*. Praha: Dokořán, 2015.

MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944): V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2007.

MIČIANIK, P. *Vstup Slovenskej republiky do vojny proti ZSSR*. In: *Slovenská republika 1939-1945 očami mladých historikov II*. Trnava: Merkury, 2003, s. 181-182.

NĚMEČEK, J. *Od uznání československé prozatímní vlády do vyhlášení válečného stavu Německu 1940-1941: 16. červen 1940-30. duben 1941*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Historický ústav AV ČR, 2006.

NIŽŇANSKY, E. *Slovensko-nemecké vzťahy 1938-1941 v dokumentech I. OD Mníchova k vojne proti ZSSR*. Prešov: Universum-EU, 2009.

OHRIVAL, J. *Návrat stratených*. Bratislava: MNO, 1941.

PICHT, W. *Fronta nelže*. Havas-Reuter, 1941.

PYŠNÝ, E. *Oceľ a myšlienka (Články, reči a úvahy o prvej kapitole bojov slovenského národa proti bolševizmu)*. Žilina: MNO, 1941.

Slovenska Rychla divizia v bojoch proti Sovietom od 10. augusta do 21. novembra 1941. Bratislava: MNO, 1942.

ŠEDIVÝ, J. *Osudné spojenectví: Praha a Moskva 1920-1948*. Praha: Mladá fronta, 2015.

Ťaženie slovenskej rýchlej skupiny (brigaády) v SSSR od 23. júna do 30. júla 1941. Bratislava: MNO, 1942.

UHRIN, M. *Agonie ľudácké republiky*. In: *Slovenský štát 1939-1945*. Brno: Extra publishing, 2019.

VAŠKO, A. *Ranení rozprávajú...* Bratislava: MNO, 1941.

7.2. Archivní zdroje

Dávná sláva slovenskej vojenskej tradície. *Slovák*. 20. 6. 1943, XXV. (140).

Defilé nedefilujúcich jednotiek. *Slovák*. 30. 4. 1942, XXIV. (98).

Hrdinský boj slovenského vojska proti sovietskej presile. *Slovák*. 29. 7. 1941, XXIII. (172).

Křížovka. *Nový svet*, 23. 5. 1942, XVII (21).

Lipovec. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV (162).

Lipovec. *Gardista*. 22. 7. 1943, V. (165).

Lipovec. *Gardista*. 25. 7. 1943, V. (168),

Lipowiec v mojich spomienkach. *Gardista*. 19. 7. 1942, IV (162).

Nemo stoja kríže na lipovskom cintorine. *Slovák*. 22. 7. 1943, XXV. (164).

Nemo stoja kríže na lipovskom cintorine. *Slovák*. 22. 7. 1943, XXV. (164).

Od Tatier po Azovske more. (Ivan Július Kovačevič), 1942.

Pamiatka hrdinov pri Lipovci. *Slovák*. 22. 7. 1942, XXIV. (164).

Pán prezident navštívil hroby slovenských hrdinov v Sovietskom svaze. *Slovák*, 7. 11. 1941, XXIII. (257).

Pietná slavnosť pri Lipovci za padlých hrdinov. *Slovák*. 6. 11. 1942, XXIV. (255).

Príkaz dňa: Odkaz Veľkého týždňa – Vlast' volá do boja!. *Gardista*. 30. 3. 1945, VII. (72).

Prínos slovenskej armády do literárnej tvorby. *Slovák*. 19. 3. 1944, XXVI. (65), s. 8.

Slovenská armáda víťazne. *Nový svet*. 8. 12. 1941, XVI (4).

Slovenské jednotky 860 km v SSSR. *Gardista*. III. (169).

Slovenskému národu. *Gardista*, 25. 6. 1941, III. (142).

Symbolické hroby. *Gardista*. 8. 12. 1942. IV (282).

Vydobili sme si právo na dôstojný samostatný život. *Slovák*. 4. 9. 1942, XXIV. (201).

Za česť a právo. *Slovák*. 23. 7. 1942, XXIV. (165).

Za milým kamarátom. *Slovák*, 10. 10. 1941, XXIII. (234).

Zalužie – Lvov – Lipovec: V osobe Vodcu a prezidenta Dr. Jozefa Tisu celý národ sa poklonil hrdinom z východného frontu. *Slovák*, 9. 11. 1941, XXIII. (259).

7.3. Elektronické zdroje

Boj o Lipovec. *Druhá svetová válka*, druhasvetova.com. Druhá svetová válka od Armády po Ženy – druhasvetova.com [online]. Copyright © 2008 [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.druhasvetova.com/?p=armada/slovensko/Boj-o-Lipovec>.

HITLER, A. *Mein Kampf*. PDF. verze, Dostupné z: <http://files.nepovinnacetba.webnode.cz/200000026-1d3dc1e37f/M%C5%AFj%20boj.pdf>.

JASEK, P. Padlí, zomrelí a zabití slovenskí vojaci v priebehu protisovietskeho ťaženia (jún 1941 – august 1944) [online]. *Ústavu pamäti národa*, 1-47 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z: <https://www.upn.gov.sk/sk/podrobnejsia-informacia/>.

LOMÍČEK, J. *Vnější a vnitřní faktory utváření obrazu Sovětského svazu v meziválečném Československu*. [online]. Praha, 2016 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: file:///C:/Users/zmrzl/Downloads/IPTX_2010_1_11210_0_256960_0_103421.pdf. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc.

Misto Lipovec. *Vizikom karti*. Ukrajina. [online]. [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://maps.visicom.ua/c/29.05443,49.2207,17/f/POIJTXN2M4?lang=uk>.

MOTYČKA, L. Pomník pre Slovákov na Ukrajine. *Blogcestovatel.eu* [online]. 29. 9. 2018 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.cestovatel.eu/pomnik-pre-slovakov-na-ukrajine/>.

Osoba - Milo Urban | Literárne informačné centrum. *Literárne informačné centrum* [online]. Copyright © 2003 [cit. 19.04.2021]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/autor/milo-urban>.

The Untold Stories: The Murder Sites of the Jews in the Occupied Territories of the Former USSR. *Yad Vashem*, yadvashem.org [online]. [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.yadvashem.org/untoldstories/database/index.asp?cid=749>.

Vidkrittja pamjatnika slovackim soldatam. *YouTube*. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 30.01.2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IDCpEraGgKs>.

ŽENIŠ, R. Na Ukrajine obnovili pamätník padlým slovenským vojakom. *Teraz.sk* [online]. 28. 7. 2016 [cit. 2021-04-10]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/zahranicie/na-ukrajine-obnovili-pamatnik-padlym/209117-clanok.html>.

8. Resume

This diploma thesis is called: *The Slovak Army and the Battle of Lipovec and its reflection in the Slovak press*. The diploma thesis tries to reflect the views on the battle, the effect of reports of the battle in the press on society, the use of the Battle of Lipovec for propagandistic and nationalist purposes, or the presentation of the battle as a whole in the period press of the I. Slovak Republic. The contemporary periodicals *Slovák*, *Gardista* and *Nový svet* were used to analyze mentions, descriptions or opinions about the battle (the name of the periodicals was retained in the original version). The time period chosen for the analysis is from the Battle of Lipovec since July 1941 to the very demise of the Slovak press in April 1945. The aim of this diploma contains answers to the research questions and point out the battle of Lipovec from the point of view of the contemporary Slovak press. The author determined as a research question: „How did the battle of Lipovec take place?“ And „How did the Slovak press present the battle to the people of Slovakia?“.

The whole text of the thesis is divided into four parts. The first part describes the international relations between the First Slovak Republic and the Soviet Union and the information obtained by the Slovak intelligence service in the years 1939 to 1941 about the Soviet Union. The declaration of war on the Soviet Union by the first Slovak Republic will also be mentioned. In the second part, the thesis mentions the course of combat operations of the Slovak army in the Soviet Union, which preceded the battle of Lipovec. The third part describes the battle of Lipovec. At the end of this chapter, there is a critical evaluation of the battle from the past and present point of view. The numbers of dead, wounded, honored and so on are also mentioned. The main part of the thesis follows, namely the analysis of selected contemporary Slovak press, in which I focus on the above-mentioned research questions. There was used a qualitative research method for this diploma thesis. The author used the historical method of analysis as a method of research. This method was necessary for the analysis of the periodical press, its period criticism and also the focus on the fundamental messages from the press.

The diploma thesis brought knowledge about the presentation of the first great battle of the Slovak army on the territory of the Soviet Union in the contemporary Slovak press.

Přední strana časopisu Gardista, kde je zveřejněno provolání k slovenskému národu o vstupu Slovenské republiky do války proti Sovětskému svazu.

GARDISTA

Ročník III. číslo 142 Hlavný redaktor MILO URBAN Bratislava, stredu 25. júna 1941

V plnej solidarite s Veľkonemeckou ríšou nastupuje slovenský národ v obrane eurupskej kultúry svoje miesto; čiasťky našej armády prekročili hranice Slovenskej republiky, aby sa pripojili k bojujúcej armáde nemeckej

Dr. Jozef Tiso v. r.
Dr. Vojtech Tuka v. r.
Ferdinand Čatloš v. r.

Pozdravné telegramy Führerovi a Ribbentropovi

John Rosecrance

Adolf Exeler
Vodovoj u rječniku knjižarstva Adolf Exeler
u Berlinu

Tito, president Slovenian republic

John F. Friedman

Padlo historické rozhodnutie

Pa predložení rozhodnutí malí minister vstoupí a hlavní velitel Hg tento převzít.

Odányi slova historického významu.

Padla racheďnútie. Čiastka malej armády Jula sa na vechod a celú slavonskú národnú postavu sa do bojovej pripravenosti. Boli a národné voľby nás všetkých súlníť povinnosti ktoré nám prikládajú národné ľud.

tie sa v Hlinkovej garde, nepochybili by sme
vôbec smerovať toho smetu, ktorý sme o
prvého zlyhali, ako sa evidentne potvrdilo bo-
jovníkmi, neprihliásili sa do toho, baže
nepochybili sa ho so zbraňou v ruke.

Co nim hrustlo, ta nočrba nikom ni
soval. Nahlj vie je

Keď sa u nás hodo-ty zjavily dvoj-
dňové poruchy pri zlobovaní, alebo po-
stihli sme nie takúto, už bolo late, už to
ani nebolo, vyhodili.

monističeski naskaz by nış oke arow

Ali ako to vzniká už vyšie 70 rokov v SNSR? Ako je to s veľkým národom, ktoré boli porazené? Hrdobíťovické kláštory Ukrajiny, ako je taká bohosť.

konstatirali nikare by nje oke sene
 hrana. To jebo ief dale; treba res
 neta i s znicit kiserda teja ne-
 neeue; galeat, treba adma
 avat a roxib; eef ien naryay
 narat, klaye doudent rokoy
 eadad; i klaye doudent rokoy

Je otázkou, proč, který vysořoval z evropského prostoru, ba dokonce z evropského těla, milióny lidí, moudřevých a krásných, a obrovské prostornosti, trojnásobně větší, která pro evropské společenství byla politicky, hospodářsky a kulturně výhodnější.

Настоящая акция будет проводиться по инициативе и под руководством:

Arhe, kulturne i socijalne
tratenja. Dvać se počinu na odo m
rno navedenim amala, ko bi a e na

a) *Wiedza*. Na pewnym poziomie istotności argumentacji można by zasugerować, że badane narzędy, które dotarły do rąk „NNR” takich kandydatów, nie miałyby zasługować skromnie nikt nie może.

[illegible][illegible]

Slučajno male byl podľa plánu Henricha vypádaný bratom a

[illegible][illegible]

eny. Slovák, voral nikomu svojich predkov, voral svojim interakciám medzi túrnateľskými ľuďmi, v mene kvadrantu a svojho slovenského nastavenia. Je to a svoje slovenské — keď sa už v tomto bode — musíme byť a musíme pomáhať kalendárny svetlých pekných strán, čo skutočne drahý rokov konali v skutočnosti rúdenia Ma-

Slovenský leták popisující bolševizmus a poměry v Sovětském svazu.

Příloha č. 3

Seznam padlých vojáků z bitvy o Lipovec.

Padlí v priestore Lipovec – Šťastliva 22. júla 1941

Hodnosť, meno a priezvisko

Dátum a miesto narodenia (okres)²

1. strel. Ján Andráš	20. apríl 1914, Penčíšov (Sabinov)
2. des. Ondrej Antko	1. december 1919, Jaklovce (Gelnica)
3. strel. Ondrej Barták	2. október 1919, Kameňany (Revúca)
4. strel. Samuel Bartoš	30. október 1919, Modra
5. slob. asp. Štefan Buda	12. február 1916, Porúbka (Liptovský Sv. Mikuláš)
6. strel. Július Demko	9. január 1919, Reštár (Dobšiná)
7. strel. Adolf Dobák	24. marec 1918, Svätá Anna (Liptovský Sv. Mikuláš)
8. por. jazd. František Dubecký	3. november 1912, Holíč
9. des. Albert Ďurčiak	14. október 1918, Polhora (Brezno n. Hronom)
10. strel. Juraj Ďurica	15. január 1920, Heľpa (Brezno n. Hronom)
11. strel. František Farárik	10. október 1919, Beňuš, (Brezno n. Hronom)
12. des. Štefan Faučovič	11. november 1918, Bučany (Hlohovec)
13. des. Anton Flašík	14. september 1919, Zákopčie (Čadca)
14. strel. Ondrej Flaška	17. november 1920, Dolná Lihotka (Brezno n. Hronom)
15. strel. Milan Gibala	28. september 1919, Detvianska Huta (Zvolen)
16. des. Tibor Gottwald	10. december 1919, Spišská Nová Ves
17. slob. Ján Greňo	4. september 1916, Ilija (Banská Štiavnica)
18. des. Ernest Haluška	11. december 1914, Kolta (Maďarsko)
19. slob. Pavol Haňo	30. marec 1914, Hencovce (Vranov nad Topľou)
20. strel. Tomáš Harčarik	1915, Kračúnovce (Giraltovce)
21. strel. František Harvančík	21. október 1920, Kysucké Nové Mesto
22. strel. Jozef Hmíra	13. august 1919, Lieskovce nad Kysucou
23. strel. Ondrej Horňáček	25. september 1919, Malé Stankovce
24. strel. Alfonz Hromada	28. november 1919, Bojná
25. por. útv. Pavol Chlebuš	5. február 1916, Chyžné (Revúca)
26. strel. Pavol Janiga-Úradníček	1. jún 1919, Párnica
27. por. jazd. Karol Janoštiak	12. apríl 1917, Stupava
28. strel. Rehor Jarošík-Chalupa	16. november 1919, Horný Vodičov (Kysucké Nové Mesto)
29. slob. Michal Kasáč	24. september 1919, Klenovec (Hnúšťa)
30. strel. Jozef Klačko	15. október 1915, Absolovce (Topoľčany)
31. strel. Pavol Kobík	10. jún 1917, Vranovské Čemerné (Vranov nad Topľou)
32. strel. Štefan Kováčik	20. december 1919, Čierny Balog (Brezno n. Hronom)
33. strel. Juraj Kubižna	22. január 1914, Dulice (Turčiansky Sv. Martin)
34. strel. Ján Lešták	27. máj 1920, Badín (Banská Bystrica)
35. strel. Štefan Lihan	14. december 1917, Polomka (Brezno n. Hronom)
36. strel. Pavol Lisay	8. február 1915, Veľký Lapáš (Nitra)
37. slob. Michal Majer	16. december 1919, Šojba (Banská Bystrica)
38. strel. Martin Mareček	4. marec 1920, Podbranč (Senica)
39. strel. Július Medvecký	7. júl 1917, Ondrášová (Liptovský Sv. Mikuláš)
40. strel. Ján Melicherčík	15. január 1915, Horný Tisovník (Modrý Kameň)
41. strel. Ondrej Michalov	7. decembra 1919, Hrabíšov (Nová Baňa)
42. strel. Jozef Mik	22. august 1914, Velušovce (Topoľčany)
43. por. pech. Mikuláš Mikolaj	12. december 1917, Lubietová (Banská Bystrica)
44. strel. Ján Minich	27. august 1920, Breznica (Nová Baňa)
45. strel. Anton Močko	2. február 1917, Horné Vašardice (Hlohovec)
46. por. pech. Ján Moravčík	19. jún 1919, Krmeš (Liptovský Sv. Mikuláš)
47. des. Július Németh	7. júna 1917, Mýtka (Lovinobaňa)
48. strel. Jozef Pazdera	18. marec 1916, Oščadnica (Čadca)
49. strel. František Petro	22. september 1917, Vila Ludzová (Ružomberok)
50. strel. Ondrej Rdičin	24. november 1920, Frývald, Trstená (Žilina)
51. por. pion. Rudolf Reždovič	28. január 1914, Šurany (Nové Zámky)
52. strel. Štefan Gejza Rievaj	8. september 1918, Pliešovce (Zvolen)
53. strel. Štefan Sihan	14. december 1917, Polomka (Brezno)
54. strel. Vincek Sopek	12. január 1916, Budatínska Lehota (Kysucké Nové Mesto)
55. strel. Justin Staffen	6. október 1919, Bytčica (Žilina)
56. strel. Štefan Stach	26. október 1914, Kertník (Bardejov)
57. slob. Michal Šebo	20. október 1919, Klačany (Zlaté Moravce)
58. strel. Pavol Škrivánek	22. júl 1920, Zákopčie (Čadca)
59. strel. Štefan Štrbáň	31. júl 1918, Lazy pod Makytou (Púchov)
60. strel. Ján Talpaš	1. september 1914, Nižná Radvaň (Medzilaborce)
61. des. František Tomášik	10. október 1918, Moravany n. Váhom (Piešťany)
62. strel. Ján Trebula	3. august 1918, Budča (Zvolen)
63. des. Juraj Uhorskai	6. marec 1917, Tomášovce (Lovinobaňa)
64. strel. Tomáš Vančo	6. január 1920, Lieskovce nad Kysucou (Kysucké Nové Mesto)
65. strel. Jozef Zajac	17. február 1919, Topoľčany

Příloha č. 4

Seznam 10 vojáků, kteří zemřeli na následky zranění v bitvě o Lipovec.

Hodnost, meno a priezvisko	Dátum a miesto narodenia	Dátum úmrtia
1. čat. Jozef Halgaš	12. marec 1918, Slovenská Ľupča	† 23. júl 1941
2. strel. Štefan Horváth	17. jún 1917, Michalany (Sabinov)	† 25. júl 1941
3. strel. Ján Hraňo	27. november 1920, Záskalie	† 24. júl 1941
4. strel. Štefan Jakubík	9. január 1918, Babiná (Zvolen)	† 23. júl 1941
5. strel. Ján Kolbása	24. september 1919, Lenartov (Bardejov)	† 22. júl 1941
6. strel. Július Môcik	8. júl 1919, Motyčky (Banská Bystrica)	† 28. júl 1941
7. slob. Jozef Ošust'	24. september 1919, Repište (Nová Baňa)	† 22. júl 1941
8. strel. Karol Šotník	1. august 1919, Bytčica (Žilina)	† 26. júl 1941
9. slob. Štefan Švec	10. júl 1919, Radoma (Giraltovce)	† 22. júl 1941
10. npor. útv. Štefan Vančo	9. august 1941, Opatová (Trenčín)	† 13. august 1941

Titulní strana zvláštního čísla frontových novin *Slovenský vojak* ze dne 21. července 1942.

Zdroj: MIČIANIK, P. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu I. (1941-1944):*

V operacii Barbarossa. Banská Bystrica: Dali BB, 2007.

